TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)

VİKTOR PASKOV'UN "GEORG HENİH'E AĞIT" VE KEMAL DEMİREL'İN "EVİMİZİN İNSANLARI" BAŞLIKLI ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Gözde BALTACIOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)

VİKTOR PASKOV'UN "GEORG HENİH'E AĞIT" VE KEMAL DEMİREL'İN "EVİMİZİN İNSANLARI" BAŞLIKLI ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Gözde BALTACIOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)

VİKTOR PASKOV'UN "GEORG HENİH'E AĞIT" VE KEMAL DEMİREL'İN "EVİMİZİN İNSANLARI" BAŞLIKLI ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
1. Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM	
2. Prof. Dr. Melahat PARS	
3. Prof. Dr. Emine Zeynep GÜNAL	
4.	
5.	

Tez Savunma Tarihi

15.01.2020

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Prof. Dr. Hüseyin Mevsim Danışmanlığında hazırladığım "Viktor Paskov'un "Georg Henih'e Ağıt" ve Kemal Demirel'in "Evimizin İnsanları" Başlıklı Eserlerinin Karşılaştırılması" (Ankara 2019)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 31.01.2020

Adı-Soyadı ve İmza

Gözde BALTACIOĞLU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I

ÖNSÖZ IV

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZARLARIN HAYATLARI VE YARATICILIKLARININ KARŞILAŞTIRMASI

1.1. Viktor Paskov'un Hayatı ve Yaratıcılığı 5

1.2. Kemal Demirel'in Hayatı ve Yaratıcılığı 6

İKİNCİ BÖLÜM

ESERLERİN İÇERİĞİ VE KONUSU

2.1. "Georg Henih'e Ağıt" Başlıklı Eserin İçeriği ve Konusu 9

2.2. "Evimizin İnsanları" Başlıklı Eserin İçeriği ve Konusu 26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Edebi Tür, Yazar Stratejisi ve Hedefi Açısından Karşılaştırma 45

3.1.1. Üslup Açısından Karşılaştırması 52

3.2. Olayların Geliştiği ve Geçtiği Mekânların Karşılaştırması 54

3.2.1. Ev 55

3.2.2. Sokak 72

3.2.3. Mahalle 74

3.2.4. Okul ……. 76

3.3. Sosyal Çevrenin Karşılaştırması ……..……..... 79

3.3.1. Komşular ……..…… 79

3.3.2. Akrabalar ……..…… 84

3.4. Ebeveynlerin Karşılaştırması ……..…….. 87

3.4.1. Şefkatli ve Sevgi Dolu Anne Figürleri ……..……..…….. 88

3.4.2. Müzisyen Baba ve Hayırsız Baba Figürleri ……..…… 93

3.4.3. Dede Figürleri ……..……... 100

3.5. Gizemli Kahramanların Karşılaştırması ……..……..……..…… 106

3.5.1. Viktor'un Gözünden Keman Ustası Georg Henih ……..……...…… 107

3.5.2. Kemal'in Gözünden Senai Abi ……..... 109

3.5.3. Kemal'in Gözünden Defineci Kerim Dayı ……..…… 113

3.6. Ortak ve Farklı Motiflerin Karşılaştırması ……..……..…… 119

3.6.1. Fakir ama Mutlu İnsanlar Motifi ……..……..…….. 120

3.6.2. Bireysel ve Sosyal Dayanışma Motifi ……. 122

3.6.3. Usta – Çırak Motifi ……..... 125

3.6.4. Sanatın (Keman) Kalıcılığı, Maddiyatın (Büfe) Geçiciliği Motifi……..…… 128

SONUÇ ……..... 132

ÖZET …… 135

ABSTRACT ……..…… 137

KAYNAKÇA ……..……. 139

ÖNSÖZ

"Viktor Paskov'un "Georg Henih'e Ağıt" ve Kemal Demirel'in "Evimizin İnsanları" Başlıklı Eserlerinin Karşılaştırması" konulu yüksek lisans tezimizde, Viktor Paskov ve Kemal Demirel gibi çağdaş Bulgar edebiyatının ve günümüz Türk edebiyatının iki önemli temsilcisi tarafından 1980'lerin ortasında kaleme alınmış ve her iki ülkedeki okurlar nezdinde büyük ilgi görmüş olan "Georg Henih'e Ağıt" ve "Evimizin İnsanları" başlıklı eserlerin, karşılaştırmalı edebiyat bilimi kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışmamızın giriş kısmında son yıllarda ülkemizde yaygınlık kazanan ve genel edebiyat bilimi alanının bir parçası olan karşılaştırmalı edebiyat bilimi hakkında genel bir değerlendirme sunulmuş, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının amacı ve hedefleri açıklanmıştır. Yüksek lisans tezinin birinci bölümünde her iki yazarın hayatları, yaşadıkları dönemin başlıca özellikleri ve yaratıcılıkların karşılaştırması yapılmış, ardından da ikinci bölümünde tez konumuz olan eserlerin konu ve içerik açısından değerlendirmesi sunulmuştur. Daha sonra üçüncü bölümde eserler edebi tür, yazar stratejisi ve hedefi açısından, her iki eserde anlatılan olayların geçtiği ve geliştiği ev, sokak, mahalle, okul gibi fiziki mekânlar; komşular ve akrabalardan ibaret sosyal çevre; şefkatli ve sevgi dolu anne, ilgili ve hayırsız baba ve dede figürlerinde aile bireyleri ve ebeveynler, ayrıca her iki eserdeki yazarlarla örtüşen çocuk kahramanların gözünden keman ustası Georg Henih, Senai Abi ve Defineci Kerim Dayı gibi gizemli ve çocuk hayalini cezbedici figürlerin karşılaştırmasına geçilmiştir. Her iki eserdeki ortak ve farklı motif karşılaştırmasında fakir ama mutlu insanlar, bireysel ve sosyal dayanışma, usta – çırak ilişkisi, ayrıca kemanın temsil ettiği sanatın kalıcılığı ve ebediliği, bir ev eşyası olan büfenin temsil ettiği maddiyatın, zanaatın faniliği ve geçiciliği motifleri temelinde karşılaştırma yapılmıştır.

Karşılaştırma yaparken daha çok benzerlikler öne çıkarılmış ancak her iki eser arasındaki farklılıklar da göz ardı edilmeyerek belirtilmiştir. Dolayısıyla her iki eserin farklı yönlerden karşılaştırması yapılırken aralarında tespit edilen benzerliklere ve farklılıklara yer verilmeye özen gösterilmiştir.

Yüksek lisans tez çalışmasının devamında Sonuç, Türkçe ve İngilizce Özet ve Kaynakça kısımları yer almaktadır.

Ülkemizde son yıllarda yaygınlık ve yoğunluk kazanan karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının, Bulgar ve Türk edebiyatlarına indirgendiğinde yapılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla yüksek lisans tez çalışmamızın bu alanda yapılan bir ilk olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın daha sonra yapılacak olanlara yol açmasını ve yol gösterici olmasını umut etmekteyiz. Tez konusu iki eserin yazarları Viktor Paskov ve Kemal Demirel'in birbirinden tamamen habersiz olmasına rağmen aynı yıllarda, birbiriyle benzerlikler içeren iki eser ortaya koymuşlardır.

Son olarak, tez çalışmam süresince bana özveriyle ve sabırla yardım eden, önerileriyle çalışmama yön veren, kişisel görüşleri ve bilimsel katkılarıyla tezin ortaya çıkmasını sağlayan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Hüseyin Mevsim'e, akademik kariyerime devam etmemde sağladığı destekle yanımda olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Z. Kenan Bilici'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu uzun soluklu çalışmamda ihtiyacım olan manevi desteğini esirgemeyen ve bana olan inançlarını asla kaybetmeyen sevgili aileme, tezimin başından sonuna kadar destekleriyle yanımda olan, tezimi okuyup gereken düzeltmeleri yapmamda yardım eden değerli eşim Orkun Baltacıoğlu'na ve araştırmamın başından sonuna kadar görüş alışverişinde bulunduğum arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

GÖZDE BALTACIOĞLU

Ankara, 2019

GİRİŞ

Karşılaştırmalı edebiyat kültürlerarası etkileşimin edebi eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi, sosyal tarih ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alandır. Tercüme, tesir, imge ve tipoloji çalışmaları, yazarların okuma kültürleri, farklı kültür ve edebiyatlarla ilişkileri, milli kültürler ile yabancı kaynaklar arasındaki alışveriş gibi karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları son derece hassas ve araştırmacının kesin hükümler vermesini engelleyen 'kaygan bir zemin' üzerinde yapılan incelemelerdir. Farklı kültürler arasındaki etkileşimi inceleyen bu alan edebiyat tarihi ve sosyal tarih incelemelerine katkıda bulunurken edebi eserin yaratılış sürecine de ışık tutmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat, milli edebiyat merkez alındığında farklı kültür ve edebiyatların bu millî edebiyata katkısı ve etkisi açısından ele alınabileceği gibi milli edebiyat malzemesine farklı bakış açıları getirecek bir 'yöntem' olarak da değerlendirilebilmektedir.[1]

Van Tieghem, "Karşılaştırmalı edebiyat, edebiyatlar üzerinde daha genel ve geniş bir edebiyatın düğümlerini atacaktır" demek suretiyle sahayı dünya üzerindeki değişik edebiyatları birleştiren bir üst-sentez olarak niteler.

Günümüzde Genel Edebiyat Bilimi'nin bir dalı olan Karşılaştırmalı Edebiyat, farklı dillerde kaleme alınmış iki edebiyat eserini karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını tespit etmek düşüncesine dayanır. Edebiyat kavramının yazılı olan her şeyi içine alan nitelik kazanması, karşılaştırmacı bakışın çalışma alanını genişletmiştir. Böylece edebiyat, yalnızca edebiyatla değil felsefe, tarih, iktisat, sosyoloji, psikoloji, eğitim, sinema, televizyon, resim ve müzik eserleriyle karşılaştırılmaya başlanmıştır. Disiplinler arası oluş, karşılaştırmacı bakışa bütün dünyada popülerlik kazandıran asıl nedenlerin başında gelmektedir. Edebiyat

[1]Gürsel Aytaç, **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1997, s. 9.

kuramlarında görülen köklü değişiklikler ve yeni yöntem arayışları da karşılaştırmalı edebiyatın güçlenmesinde etkili olan faktörlerdendir. Ülkemizde de bu yöntemle en çok araştırmanın yapıldığı alan Yeni Türk Edebiyatı'dır. Araştırmamız Yeni Türk Edebiyatı dönemine ait eserlerin kendi aralarında ya da yabancı edebiyatlardan seçilmiş örneklerle yapılan karşılaştırmalarını konu edinmektir.

"Türkçede son yıllarda büyük artış gösteren 'Karşılaştırmalı Edebiyat' araştırmaları, karşılaştırmaya esas olarak seçilen edebî eser ya da eserin yaratıcısı şair/yazar açısından bakıldığında, 'Yeni Türk Edebiyatı' bilim dalını yakından ilgilendirmektedir. Bu çalışmaların, öncelikle, Batı Dil ve Edebiyatlarına mensup araştırıcılar tarafından yapıldığı bir gerçektir. Ancak, çeviri ve adapte eserlerle başlayan ve temelinde Doğu-Batı sorunu ya da gelenek-modern çatışması olan Yeni Türk Edebiyatı temsilcilerinin de karşılaştırmalı edebiyata olan ilgisi ve katkısı gün geçtikçe artmaktadır. İşte bu bağlamda yapılan çalışmalar araştırmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Karşılaştırmalı edebiyat, birbirinden ayrı özellikleri olan dil ve kültürlerin edebî metinleri arasındaki ortak, benzer ve farklı yönleri inceleyen, bunları felsefe, tarih, iktisat, sosyoloji, psikoloji, sinema gibi alanların ışığında, daha geniş ve yeni bir bakış açısıyla değerlendiren bir edebiyat dalıdır. Aralarında yakınlık, komşuluk ilişkileri olan ve tarihin belirli bir döneminde kültür alışverişinde bulunan milletlerin ya da değişik ülkelerin edebiyatlarını birbirleriyle mukayese esasına dayanan araştırmalar karşılaştırmalı edebiyatın temelini oluşturur. Ancak, başlangıçta farklı iki edebiyatın veya kültürün karşılaştırılması şeklinde nitelendirilen karşılaştırmalı edebiyatın, daha sonraki yıllarda disiplinler arası bir

alan olarak önemi artmış, günümüzde ise bu alandaki çalışmalar küreselleşme düşüncesine paralel olarak iyice hız kazanmıştır."[2]

Yukarıda yaptığımız alıntılardan da anlaşılacağı üzere, milletlerin birbirinden etkilenmesi yaşadıkları coğrafya sebebiyle kaçınılmazdır, hele de bu toplumlar asırlardır beraber yaşadıysa. Farklı kültürler arasındaki etkileşimi inceleyen bu alanın edebiyata olumlu yönden etkisi olmuştur. O toplumun kültürünü, coğrafyasını, siyasetini tanımamızı sağlamıştır. Edebiyat hem zenginleşmiş hem de değişik toplumlardan bireyler birbirine yakınlaşmıştır. Bu sayede, eserlerdeki çeşitlilik artmış ve edebi alanda gelişmeye örnek olmuştur.

Karşılaştırmalı edebiyat hem milletlerarası hem de o millete ait iki eserle yapılabilmektedir. Karşılaştırmalı edebiyat alanında daha kapsamlı olan Almanca, Fransızca, İngilizce vb. dillerde çeşitlilik fazlayken maalesef Bulgarca-Türkçe; Türkçe-Bulgarca alanında yetersiz kalınmıştır.

Bulgaristan ve Türkiye, komşu olmanın ötesinde oldukça eski bir tarihe dayanan coğrafi, kültürel ve tarihi bağlara sahiptir. Aralarındaki bağın Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar uzandığını göz önünde bulundurursak her iki halkın kültüründe karşılıklı izlere rastlanması muhtemeldir. İki millet bu kadar birbiriyle iç içe yaşamasına rağmen karşılaştırmalı edebiyat alanında yeterince araştırma yapılmamıştır. İki dildeki kitapların çevrilmesi ayrı; edebiyatlarının karşılaştırılması ayrıdır. Aralarında hem bu denli benzerlik (kültürel ve tarihi) hem de bu denli farklılık (dil-din) varken bu alanda çalışmanın olmaması bu konuda açığın olduğunu göstermektedir.

---

[2]**Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/8 Summer 2013, p. 491-550, Ankara, Turkey.

Tez konumuzun bu alana ışık tutacağını düşünerek iki ülke edebiyatının aynı dönemlerinde basılmış iki eserini karşılaştıracağız. Aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları göstererek iki edebiyatın birbirine olan yakınlıklarını ve uzaklıklarını vurgulayacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZARLARIN HAYATLARININ VE YARATICILIKLARININ KARŞILAŞTIRMASI

1.1. Viktor Paskov'un Hayatı ve Yaratıcılığı

Bulgar yazar, müzisyen ve senaryo yazarı Viktor Paskov 10 Eylül 1949 yılında, başkent Sofya'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise eğitimini doğduğu şehirde tamamladı. 1976'da, o zamanki adıyla Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin Leipzig şehrinde bulunan Felix Mendelssohn Müzik ve Tiyatro Konservatuarı'ndan mezun olduktan sonra, yer aldığı birçok caz topluluğunda müzik icra etti. Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nde kaldığı bu yıllarda besteci, müzik eleştirmeni ve opera sahnelerinde bas bariton olarak müziğin içinde kaldı.

Ülkesine döndüğü 1980'den itibaren Sofia Press Ajansı'nda yabancı dillerde basılan ve Bulgaristan'ı dış dünyaya tanıtmaya yönelik haftalık "Sofiyski Novosti" (Sofya Haberleri) başlıklı gazetede edebiyat ve müzik editörü olarak görev aldı. 1987 yılına kadar sürdürdüğü bu görevinden sonra Boyana Film Stüdyosu ekibine editör ve senaryo yazarı olarak katıldı.

1990-1992 yılları arasında Paris'te kaldı. Berlin Bulgar Kültür Merkezi Müdürlüğü'ne atandı (1995), ancak üç yıl sonra görevinden alındı. 2002'de yeniden aynı göreve getirildiyse de iki yıl sonra disiplin cezasıyla ayrılmak zorunda kaldı. Hayatı bir arayış, dönüş, kararsızlık ve cepheleşme içinde geçen Paskov'un skandallar da peşini hiçbir zaman bırakmadı. "Niçin hep Bulgaristan'a döndüğüm sorulunca, "Onu terk etmek için", diye cevap veriyorum. Bulgaristan'ı terk etmek ne mümkün! Nereye gidersen git, kendi 4m² Bulgaristan'ını oluşturacaksın." diye belirten yazar hayatının son yıllarında İsviçre'deki Bulgaristan Büyükelçiliği'nde kültür danışmanlığı görevini yürüttü.

Viktor Paskov, 16 Nisan 2009'da 59 yaşında İsviçre Bern'de akciğer kanserinden hayatını kaybetti. Sofya Mezarlığı'na gömüldü.

Edebiyat serüvenine şiirle başlayan Paskov ilk eserlerini henüz öğrencilik çağındayken, öğrenciler için yayınlanan "Rodna Reç" (Ana Dil) başlıklı edebiyat, sanat ve eleştiri dergisinde yayınlandı (1964). Edebiyat dergilerinde öykü ve uzun öyküleriyle adını duyurdu.

Uzun öykülerden oluşan "Nevrıstni Ubiystva" (Zamansız Cinayetler) başlıklı ilk kitabı 1986'da yayımlandı. Ertesi yıl okurla buluşan "Balada za Georg Henih" (Georg Henih'e Ağıt) başlıklı eseriyle büyük bir başarı yakaladı. Birçok ulusal ve uluslararası ödüle layık görülen eser, Avrupa'nın bütün büyük dillerine tercüme edildi.

Paskov ayrıca "Tsiy Kuk" (1991), "Germaniya – Mrısna Prikazka" (Almanya – Kirli Bir Masal, 1992), "Aliluya" (Hallelujah, Toplu Eserleri, 2001), "Autopsiya na Edna Lyubov" (Bir Aşkın Otopsisi, 2005), yirmi öyküden oluşan "Glednata Toçka na Gogen" (Gauguin'in Bakış Açısı, 2008) kitapların yanı sıra "Ti, koyto si na Nebeto" (Göklerdeki Sen), "İndianski İgri" (Kızılderili Oyunları), "Plyontek" (Plyontek) ,"Duhove" (Ruhlar) film senaryolarını kaleme aldı.[3]

1.2. Yazar Kemal Demirel'in Hayatı ve Yaratıcılığı

Kemal Demirel, 9 Eylül 1926 yılında İstanbul'da, Kamile Hanım ile kitapçı Hasan Demirel'in ailesinde dünyaya geldi. 1946'da Taksim Lisesi'nden mezun olduktan sonra, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde dört dönem matematik ve astronomi öğrenimi gördü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde dört yıl Prof. Dr. Takiyettin Mengüşoğlu'nun ders ve

[3]http://ciela.bg/persons/person/viktor-paskov/573

seminerlerine katıldı. İzmit Askeri Hastanesi'nde üç yıl inzibat subaylığı yaptı. 1955'te serbest muhasebeciliğe başladı. 1966'da Yankı Yayınları'nı kurdu ve 1980'e kadar yöneticilik görevini üstlendi. Bu süre içinde yüz kitap yayımladı.

Kemal Demirel'in Devlet Tiyatrosu'nda sahnelenen "Antigone" oyunu 1970'te Yunancaya çevrildi; İsa'nın yaşamını yansıtan "Büyük Yargıç" adlı eser İtalyan Kültür Merkezi'nde sahnelendi (1980), bu oyun "The High Judge" adıyla İngilizceye çevrilerek ABD'de yayımlandı (1990). TRT için üç bölümlük "Evimizin İnsanları" adlı diziyi hazırladı (1991). Adı geçen eserden senaryolaştırdığı "Piano Piano Bacaksız" adlı sinema filmi Tunç Başaran tarafından beyaz perdeye aktarıldı (1990). Film büyük ilgi gördü, görmeye de devam etmektedir. Kemal Demirel 31 Ekim 2009'da İstanbul'da hayata veda etti.

Kemal Demirel'in edebi yaratıcılığı oyunlar ("Antigone", 1966, "Amipler", 1972, "Farenin Ölümü / Amipler", 1972, "Papağancı", 1991, "Büyük Yargıç", 1975, "Şeyh Bedrettin", 1997, "İkili Ölüm", 2002); hikâyeler ("Özel Cezaevi", 1975); deneme-anı ("İnsanlar Üzerine", 1968, "İnsan ve Dünyası", 1981, "Evimizin İnsanları", 1985, "Tanrının Onuru İnsan", 1997); senaryo ("Anafartaların Beş Günü", 1989, "Süleyman Çelebi", 1995), Bütün Senaryoları ("Anafartaların Beş Günü", "Ankara'nın İlk Günleri", "Kandiye Zaferi", "Itri", "Piano Piano Bacaksız", 2001); roman ("Gençlik Yılları", 1994) olarak ele alınabilir.

"1980'li yılların başında Türkiye'de yaşanan önemli siyasi ve toplumsal olaylar edebiyat dünyasını derinden etkiler, sanatçılar yeni arayışlara girer. Bu arayışlar sonucunda dönemin sanatçıları; toplumsal sorunlardan uzaklaşır, bireyin kendi içindeki gerçekleri daha fazla öne çıkararak bireysel temaları ele alırlar. Yeni anlatım imkânlarını kullanarak hikâyelerinde farklı kurgu tekniklerini denerler. Yeni ve farklı bir hikâye dili oluşturarak gözleme dayalı bir olayı ve durumu anlatmak yerine şiirsel, bölük pörçük, denemeyi andıran

hikâyeler kaleme alırlar. Bu hikâyelerde kendini merkeze yerleştiren yazar; dünyayı, çevreyi kendine göre yorumlar."[4]

Şahin Yıldırım, Kemal Demirel hakkında "Düşünce ağırlıklı olunca biraz kuru gibi gelse de gerçekte, günlük yaşamın hay huyu içinde göremediğimiz ya da görüp de 'bana ne' deyip geçtiğimiz kimi durumları, olayları yeniden anlatıyor ve bunların aslında bizim insan olmamızla ne kadar yakından ilişkili olduğunu göstermeye, böylece doğruları yeniden gözden geçirmemiz gerektiğini düşünmeye çağırıyor okurlarını. Bu öyküleri okuyunca Kemal Demirel'in kaygılarının birçok yazardan farklı olduğunu görüyor insan" değerlendirmesini yapıyor.[5]

Paskov'un ve Demirel'in hayatları ve yaratıcıkları karşılaştırıldığında, her iki yazarın da ülkelerinin en büyük şehirlerinde dünyaya geldikleri ve burada eğitim gördükleri, aşağı yukarı olgunluk çağlarını 20. yüzyılın ikinci yarısının aynı döneminde geçirdikleri, bir yazar için fevkalade önemli olan çocukluklarını, bütün dünyayı sarsan İkinci Dünya Savaşı öncesinde, sırasında ve hemen sonrasında yaşadıkları, ayrıca her ikisinin yaratıcılığında düzyazı ve senaryo yazarlığının ağır bastığı görülmektedir. Paskov'un bütün mesleki ve profesyonel hayatında müziğin çok önemli yer tuttuğu ve bunun daha sonra eserlerine yansıdığı anlaşılmaktadır.

[4]https://www.edebiyatfakultesi.com/wp-content/cache/all/oyku-hikaye/turk-edebiyatinda-oyku-hikaye/1960-sonrasi-turk-hikayesi/index.html
[5]https://www.turkedebiyatcilar.net/kemal-demirel-kimdir-hayati-eserleri

İKİNCİ BÖLÜM

ESERLERİN İÇERİĞİ VE KONUSU

2.1. "Georg Henih'e Ağıt" Başlıklı Eserin İçeriği ve Konusu

Eserde anlatılan olaylar 1950'lerin Sofya'sında geçmektedir. Otobiyografik karakter Viktor, Çek asıllı, yaşlı bir göçmen, aynı zamanda eşsiz bir keman ustası olan Georg Henih'in hikâyesini birinci ağızdan anlatmaktadır. Bulgar asıllı eski çırakların reddettiği, ancak Viktor'un ailesi tarafından benimsenen yetenekli keman ustası Georg Henih, yoksulluk ve yalnızlık içinde geçirdiği son günlerinde çocuk Viktor'a sanatın, imanın ve sevginin değerlerini, komünizmin ilk yıllarında mali ve kültürel açıdan fakirleşmiş Sofya'nın bir mahallesinde yok olmaya yüz tutan insanlık erdemlerini öğretmektedir. Yaratıcılık, haysiyet ve güzellik, ayrıca manevi sefaletin damgasını vurduğu bir dünyada bunların arkasında durma ısrarı ve iradesi hakkında Viktor'a öğretilerde bulunurken aynı zamanda okurun da gerekli dersleri çıkarmasına yardımcı olmaktadır.[6]

Ünlü Bulgar yazar, kitabında kendini sanatına adamış eski keman ustasının güzelliklerle ve acılarla dolu hayat ve meslek hikâyesini sunmaktadır. Yazar, Sofya'nın en fakir mahallelerinden birinde akan hayatın yanı sıra, yaşlı adamın düşlerinde yaşayanları ve çevresindeki insanları, çocuğun gözünden saf algısıyla aktarmaktadır. Çocuğun gözünden doğrudan anlatım, hikâyeye özel bir samimiyet hissi ve empati kurma özelliği katmaktadır. Sıradan olaylar okuru iyi ve kötü, sevgi ve nefret, duygusal hassasiyet ve zor durumlarda kendine güven gibi ezelden var olan sorunlar üzerinde düşündürmektedir. Yazarın asıl görevi,

[6]https://www.goodreads.com/author/show/1109736.Viktor_Paskov

okuru, hayatın her anında insanın ahlaki değerlerinden ödün vermemesi, bu değerlere sadık kalması gerektiğine ikna etmektir.[7]

Eserde olaylar sondan başa doğru anlatılmıştır. Yaşadığı mahalleyi, komşuları, sokağı, evlerini ve oradaki insanları anlatmış olsa da en çok Georg Henih ile anılarına ağırlık vermiştir. Hafızasında yer ettiği için ona dair anılarını bu kitapta birleştirerek vefa borcunu ödemek istemiştir. Bunun nedeni de çocukluktan bu yana oluşan karakterinde kendi ailesinin yanı sıra Georg Henih'in de büyük payı olduğunu bilmesidir. Yazar, çocukluk anılarını tüm çıplaklığıyla anlatmış, yer yer betimlemeler kullanma yoluyla okura hayalinde canlandırma fırsatı sunmuştur. Karakterler o denli sıcak, içten ve samimi bir dille canlandırılmış ve hikâye o kadar şiirsel ve müzikalitesi olan dille yazılmıştır ki bu sayede okur kendinden parçalar bulmakta zorlanmamıştır. Gerçek hayatta da Viktor gibi masum çocuklar ve Georg Henih gibi bilge kişiler, Marin ve eşi gibi hiçbir bağı olmadan yaşlılarla ilgilenen yardımsever insanlar vardır. Tüm bu insanların da eserdeki gibi çok sevdiği, değer verdiği birileri bulunmaktadır. Herkesin kendinden bir parça anı bulması da bazı anlarda okurun gözlerinin dolmasını, duygulanmasını sağlamıştır.

Yazar, eserinde çıkarcı ve içten pazarlıklı insanların olduğu bu dünyada hiçbir menfaat gözetmeden sadece iyilik yapma odaklı olan iyi insanların da varlığına işaret etmek istemiştir. Viktor ve ailesi romandaki iyi karakterli insanlardır. Çocukken hafızamızda yer eden olayları üzerinden ne kadar zaman geçse de unutmamız mümkün olmaz. Viktor'un gözünden yaşlı keman ustası Georg Henih'in anlatılması da tam olarak buna örnek gösterilebilir. Çocukluğunda yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan Viktor, üzerinden zaman geçmesine rağmen o dönemin zorlu şartlarını görmezden gelerek çocukluk anılarından özlemle

[7]https://akniga.org/paskov-viktor-ballada-o-george-henige

bahsetmektedir. Yazar o dönemin insanlarını çocuk gözleriyle, masumiyet, barış ve umut içinde nasıl gördüyse, eserine de öyle aktarmıştır.

Çocukluğunda hayranlık duyduğu, kendisi gibi müzisyen olmak istemesini sağlayan ana karakterlerden birisi olan Georg Henih ise Viktor'un kahramanıdır. Üzerinden yıllar geçmesine rağmen onunla ilgili hikâyeleri anlatmayı kendine bir borç bilmiş ve tüm saydamlığıyla okura aktarmıştır. Bu şeffaflık okuyucuda empati yapma özelliği uyandırmıştır. Herkese, Viktor ve ailesinin yerine kendini koyup "Acaba biz o kadar yoksulluğa rağmen Georg Henih'e yardım eder miydik?" diye düşündürmüştür. Günümüzde çekirdek ailedeki bireyler bırakın maddi yardımı, birbirine manevi anlamda bile destek olmazken Viktor ve ailesi, yaşlı usta Georg Henih ile arasında bir kan bağı olmamasına rağmen sanki aileden biriymiş gibi davranıp her konuda ona destek olmuştur.

Anı-roman özellikleri taşıyan "Georg Henih'e Ağıt" başlıklı eserde Viktor Paskov kendi çocukluğunda hafızasına kazınan hatıralarını anlatmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçen eserde hayatın tam göbeğinde yoksulluğun, açlığın kol gezdiği Sofya'nın İskır Sokağı'nda önce İtalya Büyükelçiliği olarak kullanılmış, 20. yüzyılın ilk yıllarında bir Yahudi tarafından satın alınarak genelev yapılan bu binada kalan yoksul ailelerin yaşamı tüm çıplaklığıyla aktarılmıştır. 1950'ler Bulgaristan'ında şartlar maalesef lüks yaşamaya elverişli değildir. Bir insanın durumunu anlamak için evindeki eşyalara bakmak yeterlidir.

Yazar, ailesine, çevresine ve yaşadığı yere bakarak kendini dünyanın en fakir çocuğu olarak görür; ev dedikleri yer ne eve benziyordur ne de yuvaya; dairenin sadece bir oda ve bir mutfağını kullanabiliyorlardır, paraları ancak o kadarını kiralamaya yetiyordur.

Yazar, ailesini anlatırken de tarafsız kalmayı başarmıştır. Annesinin ailesinin soyu toprak ağalığına dayandığından çok zengindir. Annesinin ailesi, babası gibi fakir biriyle evlendiği için onu dışlamıştır. Bu zenginlikten sonra kıt kanaat geçinmeye çalışan kadın, her

zaman içinde bulunduğu durumdan şikâyet eder. Yaşadığı evden, maddi durumundan, ailesiyle olan ilişkinin kopukluğundan, komşularıyla yaptığı kavgalardan… Ailesinin varlıklı olması nedeniyle her istediğini yapabilen kadın, Marin ile evlendikten sonra hayat standardının düşmesine tam olarak alışamadığından bu durumu her fırsatta dile getirir. Buna rağmen eve bir katkısı olsun diye dikiş nakış işleri yapmaktan da geri kalmaz.

Annesinin bütün bu memnuniyetsizliğinin altında yatan asıl neden, evinde olmayan ve hayalini kurduğu bir mobilya yani büfedir. Aralarındaki kavganın başrol oyuncusu olan bu meşhur büfeyi bu kadar çok istemesinin sebebi varlık göstergesi olması ve evlerinde büfe olan ailelere gıptayla bakılmasıdır.

Babası Marin ise çok ünlü bir müzisyen olup devlet orkestrasında çalar. Babasının babası da müzisyen olan bu ailenin kökeni Ulah'tır.[8] Annesinin ailesi ne kadar zenginse, babasının ailesi de bir o kadar fakirdir. Karısının verdiği tepkilerin aksine karnının tok olduğu ve kimseye muhtaç olmadığı sürece zengin olduğunu düşünenlerdendir. Bu yüzden karısıyla sürekli olarak tartışır. Elinden geleni yapmasına rağmen karısını pek memnun edemez. Georg Henih'i ve onun yaşadığı yeri gören Marin, hallerine şükretmeleri gerektiğini daha iyi anlar ve o andan itibaren evinde yoksulluk kelimesinin telaffuz edilmesini yasaklar.

Anne ve babası ile yaşayan Viktor'un çocukluğu bu büfe kavgalarına tanık olmakla geçmiştir. İskır Sokağı sakinleri hep aynı düzeyde insanlardır. Aralarında hiç zengin birisi yoktur. Viktor da hayal kurarken hiçbir zaman zengin olmayı düşlememiştir. Zaten nasıl zengin olunduğunu bile bilmiyordur. O da babası gibi müzisyen olmak ister çünkü önündeki en başarılı örnek babasıdır. Ailesi de onu bu konuda destekler. Hatta aralarında anlaşma sağladıkları ve hemfikir oldukları nadir hususlardan biri budur ama maalesef ki o yaştaki bir çocuğa göre keman bulmak bir hayli zordur. Kişiye özel yapılacak "sekizlik" diye tabir edilen

[8]Romanya'nın yerli halkına ve bu halkın soyundan olan kimselere Osmanlı Türklerinin verdiği addır.

bu kemanın yapımı çok incelikli ustalık gerektirmesinin yanı sıra uzun zaman ve sabır ister; sekizlik kemanın yapımını üstlenen usta da çok yüksek fiyat ister, oysa baba Marin'in o kadar parası yoktur. Yapımında çok emek ve zaman harcanan bu kemanı Georg Henih'in öğrencileri de yapmak istemez. O yüzden sırf sanata sevgi ve saygı uğruna bu kemanı yapmayı kabul eden tek kişi vardır, o da yaşlı Georg Henih'tir. Georg Henih'in Viktor ve ailesiyle yollarının kesişmesi işte bu şekilde başlar.

Georg Henih, Çek asıllı bir keman ustasıdır. Bir zamanların ünlü ustası yaşlılığında bakıma muhtaç olmasına rağmen eski öğrencileri tarafından hor görülmüştür. O da kendini sanatına adamış ve dünyevi zevklerden uzaklaşmıştır. Sanatından başka hiçbir şeyi, hiç kimsesi yoktur.

Viktor, beş yaşını daha doldurmamışken Georg Henih ile tanışmıştır. Keman için ölçü alınması gerektiğinden yaz aylarında bir hafta sonu yaşlı ustayı ziyaret etmek için yola koyulurlar. Küçük çocuk çok heyecanlıdır, öyle ki kahvaltısını bile yapamamıştır. Çevresinde sıradan olan her şey ona o gün güzel görünür. Sadece Viktor değildir güzelce hazırlanan, babası Marin de bir o kadar özenmiştir o gün kılık kıyafetine. Oğlunun kendine özel ilk defa bir kemanı olacağını ve bu sayede kendi gibi müzisyenliği seçeceğini düşünürken içten içe gururlanmıştır.

Georg Henih, Viktor'un tersine çok yaşlıdır. Çökmüş bedeniyle hiç de ünlü bir keman ustası gibi gözükmüyordur. Hatta onu tanımayanlar, dışarıda görse belki kimsesiz bir fukara sanabilirler. Kendini öylesine sanata adamıştır ki keman yapmak dışında dünyayla bağlantısını koparmıştır – yemek yemez, dış görüntüsüne önem vermez, insanların ona acıyarak baktığını bile fark etmez.

Ustanın öğrencileri onun "sekizlik" keman yapacağını duyunca ustayla dalga geçmişlerdir. Çok hayırsız olan öğrencileri, bu mesleğin tüm inceliklerini onlara öğreten

ustalarına karşı insafsızca davranırlar. Kıymet nedir bilmez, herhangi bir çıkarları yoksa asla yardım etmezler. O kadar çok para kazanırlar ki siparişler yetişmiyordur. Bunca bolluk içinde bile sefalet içindeki ustalarına maaş bağlanması için kazançlarının yanında devede kulak denecek miktarda yardım isteğini bile geri çevirmişlerdir.

Bir sonraki ziyarette Viktor artık on yaşındadır. Karısı Bojenka'nın ölümünden olumsuz etkilenen, hızla çöküşe geçen Georg Henih hayattan soğumuştur. Vefat eden hayat arkadaşına kavuşmak için adeta kendini ölüme terk eder. Öyle ki seslendiklerinde ve kapıyı çaldıklarında hastalıktan yerinden kalkıp kapıyı açmak bir yana cevap verecek gücü bile yoktur. Eve zorla girildiğinde tepki veremeyip acıdan iki büklüm ve titreyerek sandalyenin üzerinde oturur. Sağlığının bu denli kötüye gitmesindeki sebeplerden biri, kaldığı evin fiziksel durumu; diğeri de parasızlıktan temel gıda maddelerini bile alamamasıdır. Ne kaldığı yer bir yuvaya benziyordur ne de yediği şeyler bir yemeğe. İnsanların hakkında ne düşündüğüne önem vermeyen yaşlı ustanın bu koşullarda hayatta kalmaya çalışması gerçekten içler acısıdır. Önceden Müzikal Tiyatrosu'ndan bir geliri vardır ama yaşlandıkça çalışamaz duruma geldiğinden artık para vermezler. Yiyecek bir şey bulamadığından su ve sirkeye ekmek doğrayarak beslenen ustanın haliyle bünyesi zayıf düşer. Kimseden yardım kabul etmemesine rağmen Marin zorla ona yardım eder. İlk önce doktor çağırır, sonra evi temizler ve yemesi için bir şeyler alır. Gelen doktor da böyle değerli bir ustanın bu halde ölüme terk edilmesine anlam veremez. Marin'in sayesinde doktor kontrolünden geçen yaşlı ustanın Parkinson hastalığına yakalandığı bu vesileyle öğrenilmiştir.

Georg Henih'i bir türlü kabullenemeyen mahallenin büyükleri, Marin ve karısını; çocukları da Viktor'u dışlar. Buna rağmen ustanın bu sefalet dolu yaşantısını gördükten sonra aile ona hep destek olur. Kimi kimsesi olmayan bu adama yardım etmeyi amaç edinmişlerdir. Yaşlı usta bu ilgiyle sanki üzerindeki ölü toprağını atmış ve biraz da olsa toparlanmıştır.

Viktor ve ailesinin yaşlı ustayı sevmesinde ayrı ayrı sebepleri vardır. Öylesine doğaldır ki herkes kendinden bir parça bulmakta zorlanmamıştır. Marin arkadaşı, Marin'in eşi dedesi, Viktor da -annesi gibi- onu dedesi yerine koyar.

Georg Henih ilk kez konuğumuz olacaktı. Her birimizin heyecanlanması için nedenleri vardı. Babamın, çünkü yüreği ihtiyara acımaktan parçalanıyordu ve atılgan karakteri, koşullara boyun eğerek her gün azar azar ölen bir insanoğlu karşısında başkaldırıyordu. Georgi Dede'yi acıklı gündelik yaşamından kopartarak günlerini biraz olsun renklendirmeyi, ona neşe aşılamayı çok istiyordu.

Annemin soya bağlılık duygusunda devasa bir delik açılmıştı. Bunu en yakın akrabaları yapmışlardı. Neredeyse 10 yıldır anne babası öyle bir tutum takınmışlardı ki, sanki kızları canlı mezara girmişti. Sofya'dan sadece 100 küsur km uzaklıkta yaşıyorlardı, ama sanki Kuzey Kutbu'nda yaşıyorlarmış kadar uzaktaydılar. Georgi Dede'nin kendi dedesi Stefan'a çok benzediğini takmıştı kafasına. Eminim ki, bu benzerlik sadece onun hayalinde vardı. Onun, anne baba ilgisinden yoksun kalmış yüreği, kendiliğinden uzun yıllarca biriken bütün sevgisini verebileceği birini arıyordu.

Bana gelince, benim heyecanlanma nedenim çok netti: Georg Henih benim dünyamdı.[9]

Viktor'un babası Marin sanat alanında bu kadar yetenekliyken kadın, kocasının bu yeteneğini görmezden gelir. Çünkü ona göre zenginlik kavramı yetenekle değil, evinde gösterişli bir büfenin varlığıyla ölçülür. Onların evinde olmadığı için de sürekli kocasına dert yandığından, evlerinden kavga eksik olmaz. En sonunda babası dayanamayıp mesleğini icra etmeye ara vererek karısının dırdırından delirmemek için Georg Henih'in yanında büfe yapmaya karar verir.

---

[9]Viktor Paskov, "**Georg Henih'e Balad**" (Çeviri Hüseyin Mevsim), 2008, Ankara**,** , s. 79-80.

Böylece, tutkulu müzisyen, virtüöz trompetçi, Sofya Radyosu'nda Altın Kaydı olan sanatçı, müzik çevrelerinde Böcek Marin olarak tanınan – çünkü Böceğin Uçuşu adlı baş döndürücü parçayı çalabiliyordu, bunu ise sadece SSCB'li Timofey Dokşitser ile Amerikalı Harry James yapabiliyorlardı – uzun zaman için enstrümanını bir kenara bıraktı ve büfe yapmaya koyuldu.

Sabah saat 5'te kalkarak Müzikal Tiyatrosu'na viyolonsel piyesleri çalmaya koşan o, büfe yapıyordu.

Yoksulluktan deliliğe kadar getiren, gururu zedelenen, erkek onuru yaralanan o, büfe yapmaya koyuldu.

Ve ben soruyorum – yoksulluk felaket değilse, nedir o zaman?[10]

Büfe yapmaya karar verdikten sonra mahalleli de dedikodulara başlamakta geç kalmaz. Zenginlik göstergesi olan büfe yüzünden hain ve kibirli insanlar olmuşlardır mahallelinin gözünde ama yine de kadın bu isteğinde kararlıdır. Marin'in karısı mahallenin kadınlarına hava atmış ve büfe yüzünden mahallede kıskançlık başlamıştır. Bütün kadınlar kocalarına Marin'i örnek göstermiş; adamlar da Marin'den nefret etmiş, ona düşman kesilmişlerdir. Mahallede huzur kalmamıştır. Bu durumdan tek memnun olan kişi, büfesine kavuşmayı bekleyen Marin'in karısıdır. Mahalleli kıskandıkça kadın daha çok gururlanır.

Büfenin yapımı uzun sürünce komşular yeni bir dedikodu çıkartmakta geç kalmaz. Bu kadar zamanda büfenin çoktan bitmesi gerektiğini, Marin'in büfe yapmayıp onun yerine başka bir kadının yanına gittiği dedikodusu dilden dile dolaşmaya başlar. Önceden büfe konusu açılınca kasım kasım kasılan kadın, bu dedikodulardan sonra mahalleliden köşe bucak kaçmaya başlar. İlk zamanlar mahallenin kadınları kocalarıyla kavga ederken artık Marin

[10]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 33.

karısıyla kavga eder. Aldatılan bir kadın edası ve incinen gururuyla kocasına kızmakta haklı görür kendini.

Aylar sonra büfeyi bitiren Marin'in kafası rahatlamıştır. Karısının dırdırından kurtulacak ve komşuların gözünde tekrar eski saygınlığına kavuşacak olmanın hazzını yaşar. Karısı büfe büfe diye o kadar tekrarlar ki Marin kafasını büfeyle bozar, ondan başka bir şey düşünemez olur. Kadın ise fakirlik statüsünden çıkıp zenginlik mertebesine ulaşmanın hazını yaşar. Büfenin bütün detaylarını inceleyen Marin her şeyin eksiksiz olmasını ister. Çünkü artık yeni sanatı büfe yapmaktır. Öyle ki sanatın para etmediğini, asıl zenginliğin büfeden kaynaklandığını söylemeye başlar etrafındakilere. Fakat Georg Henih bu fikrine her seferinde karşı çıkar. Marin'in tersine asıl yokluğun sanat eksikliğinden geldiğini, maddi şeylerin geçici olduğunu vurgulayarak Marin'e bu fikrinden dolayı çok kızar ama yaşlı ustaya rağmen ne Marin ne de karısı büfeyi dillerinden düşürmez.

Artık vakit büfeyi esas sahibine (karısına) kavuşturma vaktidir. Dört gözle bu anı bekleyen, kaç aydır utancından evden çıkamayan kadın şimdi bütün gösterişiyle mahallede salına salına havasını atar. Büfeyi gördüğünde gözlerine inanamayan kadın heyecandan tek kelime edemez, sonunda istediği olmuştur. Sanki o güne özel güneş bir başka parlar, ağaçlar sanki dallarıyla rüzgâr estikçe alkış yapar, sokaktan geçen atlar bile sanki neşelerinden ayağındaki nallarla tempo tutar. Sadece bunlar değildir kendilerini ifade eden, büfeden de sesler gelir. Çekmeceler ve dolap kapakları, taşırlarken birbirlerine çarpmanın etkisiyle sanki usta bir şefin yönettiği orkestranın çıkardığı sesleri çıkarır. Kısacası, büfe mahalle insanlarına müzik ziyafeti yaşatır. Marin ve karısı da bu ziyafette sevinçlerinden dans ederler.

Büfe yapıldıktan sonra Georg Henih'in ilk kez teşekkür etme amaçlı ziyaretlerine gelecek olması tüm ailede büyük bir heyecan yaratmıştır. Her ne kadar yaşlı ustanın sağlığı dışarı çıkmasını engellese, ayrıca ellerinin titrediğini ve yürümekte zorlandığını kimsenin

görmesini istemese de Viktor'a ve ailesine o kadar değer veriyordur ki davetlerini geri çevirip onları kırmamak için çekeceği acıyı ve görünüşü itibariyle duyacağı mahcubiyeti bile göze almıştır.

Kendini sanata adayan ustanın ölmeden önce yapmak istediği iki şey vardır. Bunlardan ilki, Tanrı için keman yapmak; diğeriyse aletlerini Çar Viktor'a miras bırakmaktır. Georg Henih artık öleceğini hissediyordur. Aletlerini değerini bileceğinden şüphe duymadığı Viktor'a bırakmayı vasiyet eder ama şartları vardır: onlarla asla büfe yapmamak ve onları kimseye satmamak. Bu hususta Marin'i ve Viktor'u iyice tembihler. Nasıl ki Marin büfe yapmayı kafasına koyup her şeyi bir kenara bıraktıysa, Georg Henih de Tanrı için keman yapma arzusuyla her şeyi erteler. Oturduğu yerin hiç sağlıklı bir yer olmadığını ve taşınması gerektiğini belirtenlere bunun için zamanının kalmadığını söyler.

Önceden kişiye özel keman yaparken kişiyi iyice tanıyıp kemanı ona göre yapan, ağaçla konuşan ustanın başarısının sırrı budur. Kişinin karakteri nasılsa çalacağı keman da öyle olmalıdır. Örneğin; kişinin nasıl hissettiğini ağaca anlatır. Yani sanatçı ve enstrüman birbiriyle uyumlu olmalıdır. Viktor'a da bunu öğretmek ister ama Marin bu fikri saçma bulur. Yaşlı usta Marin'in büfe yapmasını hiç istemez. Bir sanatçının sanatını icra etmek yerine böyle zanaat işleriyle, maddi şeylerle uğraşmasına çok karşıdır. Marin'i zenginliğin büfeyle değil, sanatla olacağına bir türlü ikna edemez. İkna etmekten vazgeçmiştir de hiç değilse ağaçla konuşturabilse. Ağaçla konuşup ne yapması gerektiğini öğrenirse her şey Marin için daha kolay olacaktır ama Marin bunu da reddeder. Tek hedefi büfeyi bitirmektir. Georg Henih bu durumundan hiç hoşnut değildir. Aralarında geçen tartışmalarda yaşlı usta Marin'e yaptığı işi daha iyi nasıl yapabileceğini, karşısındakine uygun enstrümanı nasıl oluşturabileceğini anlatıp Marin'i ikna etmeye çalışır.

Viktor, Georg Henih'in kemanı yapmak için yaptığı hazırlığı görünce çok şaşırır. Yaşlı usta bütün bir gününü malzemelerini özenle dizerek geçirir. Vikor'a da malzemelerin isimlerini ve ne işte kullanıldığını tek tek anlatır. Yaşlı usta Tanrı için keman yapacaktır yapmasına da bu sefer ağaçla nasıl konuşacağını bilemez. Çünkü ilk defa varlığını görmediği birine keman yapacaktır. Bu da onu zora sokmuştur. Yılların başarılı ustasının bile kafası karışmıştır. İlk defa ağaçla konuşamamıştır. Yaşlı ustanın çıkmaza girdiğini gören Viktor ona yardım etmek için kendince fikirler üretir, onu motive etmeye çalışır. Hatta yaşlı ustanın çaresizliğini anladığı için ağaçla konuşmayı denemek ister.

Georg Henih'e zor günlerinde Marin ve ailesinden başka yardım edecek kimse yoktur. Bunca emek harcayıp bugünlere gelmelerini ve meşhur olmalarını sağlayan öğrencileri maddi destek bir yana manevi olarak bile yanında olmamışlardır. Tek derdi daha fazla para kazanmak olan öğrencilerinin yaşlı usta gibi sanata düşkünlükleri yoktur. Sadece sanat için keman yapan ustalarını bu yüzden küçük görmüşlerdir. Yaşlı ustanın çok fazla dostu da yoktur. Komşuları da hiç iyi niyetli değildir. Kızıl ve karısı, yaşlı ustanın bodrum katındaki odasını marangozhane gibi kullanmasından nefret eder. Onu gönderip oturdukları evi büyütmek için her türlü kötülüğü yaparlar. Hatta Viktor yaşlı ustayı görmeye her gittiğinde Kızıl ve karısı, köpekleri Baron'u koridora bırakıp onu korkutur ve gelmemesi için uğraşırlar.

Viktor bir gün babası ile Georg Henih'i görmeye gittiğinde Baron üzerlerine saldırıp ağzından salyalar akıtarak havlar. Yaşlı ustanın evinin kapısını açık ve içeride art niyetli komşularını ona bağırırken bulurlar. Marin, Georg Henih'e yardım edip onları evden göndermek istediğinde Kızıl ve karısı, Marin'i de tehdit ederek yaşlı ustanın gayrı resmi olarak orada oturduğunu ve çok yakın bir zamanda evini boşaltması gerektiğini söylerler. Georg Henih'in evsiz kalmaması için uğraşan Marin, evin yaşlı ustaya ait olduğunu kanıtlamak için pasaportunu istediğinde yaşlı ustanın pasaportunu komşusunun çöpe attığını ve evin ona ait olduğunu kanıtlayacak hiçbir şeyin olmadığını öğrenir.

Bunun üzerine Marin, yaşlı ustaya yeni bir pasaport çıkartabilmek için gereken üç şahidi aramaya koyulur ve yaşlı ustanın şimdilerde çok popüler olan iki öğrencisine gider. Georg Henih'in iki öğrencisinin de yardım etmeyi reddetmesi üzerine zor yoldan onları şahit gösterip yaşlı ustaya en azından yeni bir pasaport çıkartmayı başarır. Yaşlı ustanın bugüne kadar pasaport çıkartmak gibi bir derdi olmamıştır. Dünyevi şeylerde gözü olmayan, evinden çıkmayan, bir lokma ekmek yiyerek ve sokaktan topladığı izmaritleri içerek yaşayan biri olan Georg Henih'in tek derdi keman yapmak ve bunları hak edenlerin kullanmasını sağlamaktır.

En küçük yardım talebinde bile şart ileri süren öğrencilerinin yaşlı ustaya saygıları yoktur. Yaşlı ustanın Tanrı için keman yaptığını öğrenince bu durumu fırsata çevirip kendisine yardım etme karşılığında yaptığı kemanı görmek ve keman yapımında kullandığı aletleri satın almak isterler. Yaşlı usta aletlerinin öğrencilerine satılmasını kabul etmez. O da öğrencilerinin tek dertlerinin para olduğunu, aldıkları aletlerle sanat yapmak gibi bir dertleri olmadığını bilir. Hâlbuki yaşlı usta öldükten sonra aletlerinin kıymetinin bilinmesini ve sanat için kullanılmasını ister.

Bu yüzden onları Viktor'a emanet edip aletlerini sanat yapmak için kullanmasını, kimseye satmamasını ve onlara sahip çıkmasını ister. Marin, yaşlı ustanın durumunu bildiğinden ondan habersiz öğrencileri ile görüşüp kendisine yardım etmeleri için ricada bulunur. Fakat öğrencileri para vermek bir yana bu durumu umursamazlar bile. Yaşlı usta, Marin'in öğrencilerinden kendisi adına yardım istediğini öğrendiğinde bu duruma çok kızar. Öğrencilerinin tavırlarını gördükten sonra Marin de zor yoldan yaşlı ustanın haklı olduğunu öğrenmiş olur.

Yapım aşamasında kemanı görmek için ustanın öğrencileri sürekli eve girmeye çalışırlar, eve giremeyip kovulduklarında ise komşu Kızıl'ın evinde beklerler. Yaşlı ustanın yaptığı keman öğrencilerinin en büyük kâbusu olmuştur. Çünkü bilmedikleri modelde bir

keman yaparsa müşterilerinin kendilerini bırakıp yaşlı ustaya gideceğini, kazandıkları paranın azalacağını düşünürler ve bu fikir onların içini kemirir. Kendisinin yetiştirdiği ve bugünlere getirdiği öğrencileri, onun yapacağı keman ile müşterilerini ellerinden alıp ustanın elde edeceği olası kazançtan bu kadar korkarken Georh Henih için güzel şeyler de olmaya başlar. Marin ve ailesi dışında yaşlı ustayı düşünen birileri daha çıkmıştır. Ona ve mesleğine saygı duyan ve durumuna üzülüp kendi aylıklarının bir kısmını ayırarak yaşlı ustaya maaş bağlanmasını sağlayan Müzikal Tiyatrosu orkestra üyeleri.

Yaşlı usta sonunda Tanrı için yapmak istediği kemanı bitirir. Öğrencilerinden önce kemanı Marin ve Viktor'a göstermek ister ve onları sabah erkenden evine davet eder. Marin yapılan kemanı pek kemana benzetemese de yaşlı ustanın eserini beğenmiş gibidir. Hatta yaşlı usta kemanı çaldığında hayret eder ve bir o kadar da etkilenir.

Marin ve Viktor'dan sonra öğrencileri de kemanı görmek için yaşlı ustanın davetiyle eve gelirler. Kemanı görünce gözlerine inanamazlar. Onlar da Marin gibi yaşlı ustanın yaptığı şeyin keman olmadığını belki de viyolaya benzediğini söylerler. Yaşlı ustanın yaptığı kemanla dalga geçerler hatta artık bunadığını düşünürler. Müşterilerinin yaşlı ustanın yaptığı kemanı istemeyeceğini ve korktuklarının başlarına gelmeyeceğini düşünüp rahat bir nefes alırlar. Onlar böyle düşünürken yaşlı usta bir yandan zanaatın ne olduğunu öğrencilerine anlatamamanın burukluğunu yaşar, bir yandan da tam yapmak istediği gibi bir eser yarattığını, yaptığının tam anlamıyla kemana benzemese de içindekileri yansıttığını, sanatın aslında tam olarak bu olduğunu, içinden geldiği gibi, inandığın şeyler için yapılması gerektiğini, yaratılan eserlerin onları yapan ustalardan daha büyük olduğunu çünkü hayatların er ya da geç son bulduğunu, ancak yaratılan eserlerin sonsuz ve kalıcı olduğunu düşünür.

- *Sence ne bu? Nedir bu?*
- *Hm, bilemiyorum…, sanki viyolaya benziyor, ama ya bu teller?*

- *Kim sipariş etti bunu?*
- *Kimse – diye yanıt verdi Henih. – Usta zanaatın şanı için yapmış!*
- *Evet! – Franta gözlerini kıstı. – Nedir bu, söyleyecek misin? Nasıl çalınır bu, biliyor musun? Ve kim bu saçmalığı çalmak isteyecek?*
- *Tanrı!, diye ciddi ciddi yanıtladı Georg Henih.*
- *Kim?*
- *Evet, dedim ben. – Tanrı!*
- *Anlaşıldı. – Frantişek ona kemanı geri verdi. – Bunamış, öyle de tahmin ediyordum zaten, diye Vanda'ya döndü, - deli, ne diyeceksin?*
- *Tam deli, dedi o. – Bir düşününce…*
- *Franta ve Vanda!, dedi sertçe ihtiyar. – dinle beni! Pişman, sizi eski iyi zanaata öğretmek! Hiçbir şey öğretmemiş size Georg Henih, çok üzgün. Ne zaman hiçbir şey yok, ne zaman yalnız ve ihtiyar ve hasta… Hayatın gittiğini bilmek – nasıl çalışır usta. Üzgün siz için! Öğrenmiş, ama öğrenmemiş – zanaat daha büyük en büyük ustadan! Zanaat en büyük dünyada ve usta mutlu, çünkü çalışıyor… Olsun para yok, olsun yalnız, ihtiyar, hasta ve aç. Zanaat için çalışmış! Bilmiyor ne kemanı? Söylemek size: Violad'amore! Bulgarca demek – aşk kemanı! Niye keman büyük? – Çünkü ustanın aşkı büyük! Kimse violad'amore çalmamak? – Çalmamak, çünkü sevmeyi unutmak. Usta unutmuş zanaati sevmek. Müşteri unutmuş kemanı sevmek. Keman unutmuş müzisyeni sevmek. İnsan kendi unutmuş kendini sevmek.*
- *Kart bunak!, diye Frantov yere tükürdü. – Hadi, Vanko. Bırak şu… Hıristiyan'ı. Tanrı için keman!, diyerek çıkmaya yöneldi.*[11]

[11]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 126-127.

Georg Henih, son isteğini yerine getirmenin huzuruyla artık kimseye yük olmamak için huzurevine gitmeden önce akıl sağlığının yerinde olduğunu kanıtlayarak aletlerinin tapusunu Viktor'a bırakır. Viktor ve ailesinin yoğun çaba ve isteklerine rağmen onlarla yaşamayı kabul etmeyen usta, sosyal hizmetlerden gelen görevlilerin verdiği formu gizlice imzalayıp huzur evine gitmeyi kabul eder. Oranın nasıl bir yer olduğunu, ona nasıl davranacaklarını hiç düşünmemiştir. Çünkü onun tek bir amacı vardır: "Tanrı için keman yapmak." Bu amacı da yerine getirdiği için artık ölmeyi hatta onun deyimiyle gölgelerin onu almaya gelmesini bekler. İçten içe babasına, abisine ve karısına kavuşacağı için sevinir.

Duygusal bir vedalaşma yaşanır. Bütün aile bireyleri bir hayli üzülür, gerçekten yürekleri parçalanır bu uğurlama karşısında. Artık herkes çaresizce bu durumu kabullenir.

- *…Elveda, kıymetli bayan! Elveda, meslektaş Marin! Elveda, benim sevgili çar Viktor! Size dua etmek. Her şeye çok teşekkür, beni unutmayın, ihtiyar Henih. Affedin, gücendirmek varsa bir şey. Darılmayın. Elveda!, dedi.*

- *Pazar günü ziyaretine geleceğiz, dedi babam. – Sesine sertlik vermeye çalışıyordu. Annem hıçkırıklara boğulmuş, gözlerini ovuşturuyordu. Ben ağlamaya başladım. Doktor hayretle bize bakıyordu.*[12]

Hayrettin Köyü'ndeki bir huzur evine yerleştirilir. Sanki oraya gidince bedensel olarak daha da çökmüş, hafızasını neredeyse tamamen kaybetmiştir. Orada Viktor ve ailesi onu iki kez ziyaret etmiştir ama yaşı gereği Georg Henih onları hatırlamakta da güçlük çeker, en çok değer verdiği Viktor olmasa belki de onları tanıyamayacaktır. Bir tek kemanını bilir ve yanından hiç ayırmaz. Yaşlı usta huzur evine gittikten bir ya da iki ay sonra hayata gözlerini yummuştur. Vefat etmeden önce Viktor ve ailesine iki kez mektup göndermiştir. Mektupları sürekli iyi temennilerde bulunarak kısa ve öz yazmıştır ama özlemini dile getirmekten

[12]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 131.

kaçınmamıştır. Zaten roman da Viktor'un yıllar sonra eski aile defterlerini karıştırırken bu mektuplara denk gelmesiyle başlar ve hikâyesini yazıya döker.

Yeni evinde onu iki kez ziyaret ettik. Önünde ağaçtan bir bank vardı. Üzerine kuru bir ağacın çıplak dalları iniyordu. Soğuktu. Rüzgâr esiyordu. Kışın sert geçeceği konuşuluyordu. Banka oturduk ve beklemeye başladık. Bekliyorduk. Belki yarım saat kadar bekledik. Geldiğinde, bu birkaç gün içinde daha çok küçüldüğü gibime geldi. Tanrı için yaptığı kemanı yine koltuk altında tutuyordu. Selam vermeden yanımıza oturdu ve uzun uzun yüzlerimize baktı – sanki kim olduğumuz çıkartmakta zorlanıyordu.

Boşuna kendini nasıl hissettiğini, bir ihtiyacı olup olmadığını soruyorduk. O susuyor ve ayaklarına bakıyordu. Başını kaldırdığında sancıyla Âdem elmacığının altı üstüne geliyordu, sanki Henih Usta gözyaşlarını yutkunuyordu.

Gitmesine iki gün kala onu ikinci kez ziyaret ettiğimizde kim olduğumuzu sanki daha az hatırlıyordu. Yine kemanı koltuğunun altına sıkıştırmıştı, hatta hemşire, gece gündüz bunu yanından ayırmadığını söyledi. Başını sallıyor ve yere bakıyordu. Sadece yüzümün üzerinde bir an için bakışını tuttu, sanki gözlerinde bir hatıra canlandı, ama sonra yine bulandılar ve o, başını eğdi. Babam not defterinden bir yaprak kopardı, adresimizi yazdı ve ceketinin cebine koydu.[13]

Marin'in huzurevini en son ziyaretinde artık hiçbir amacı olmadan sadece içgüdüsel olarak kemanını yanında taşıyan yaşlı usta her şeyi, herkesi unutmuştur. Manevi ailesinin evine ölüm tebligatı gönderilmiştir ama o vefat ettiğinde daha 12 yaşında olan küçük çocuk üzülmesin diye ailesi bu haberi ondan saklamıştır. Hiç kimse cenazesine katılmamıştır. Nasıl ki hayatlarına sessiz sedasız girdiyse öyle de çıkmıştır. Böylelikle Georg Henih defteri tamamen kapanmıştır. Artık aile de mahalleli de kendi derdine düşmüş, her şey değişmiştir.

[13]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 132.

Hayat gailesinden ustanın esamesi bile okunmaz olur. Artık o eski günlerden sadece hatıralar kalmıştır.

Sonra ölümünü duyuran o tebliğ gelmiş. Annemle babam bunu benden gizlediler.

Bizden hiç kimse cenazesine katılmadı.

Georg Henih yaşamımızdan çıktı. Çok zaman geçmemişti ki, adı evimizde tamamen unutuldu.

Dert ve kahırlar anne ve babamı yıprattı. Onlar artık gerçekten yaşlı insanlar ve sıkça yatağın üzerine oturmuş büfeye boş gözlerini dikmiş vaziyette yakalıyorum onları.

Benim saçlarım da ağardı. Etrafımızdaki her şey değişti. Mahalle artık eskisi gibi değil. Mahalle diye bir şey kalmadı.[14]

Viktor ilk başta yoksul olduğunu düşünse de Georg Henih'i tanıdıktan sonra bu fikrinden uzaklaşmıştır. Yaşlı ustadan sevgiyi, sevgiyle her şeyin varlığının anlam kazanacağını; sevgisizliğin insanlara bencillik getirdiğini, bunun da dünyayı daha da yaşanmaz bir duruma soktuğunu öğrenmiştir. Sanatsever insanların varlığıyla dünyanın daha da güzelleşeceği vurgulanmıştır. Georg Henih'ten öğrendiği çok şey vardır. O yüzden onu da ailesinden biri gibi sevmiştir.

[14]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 136.

2.2. "Evimizin İnsanları" Başlıklı Eserin İçeriği ve Konusu

Ünlü oyun yazarı ve yayımcı kendi çocukluğuna ait anılarını derlediği, yaşanmış olaylardan yola çıkılarak yazdığı "Evimizin İnsanları" başlıklı eserinde bir çocuğun gözüyle yoksul ama sevgi ve umut dolu insanları anlatıyor. İkinci Dünya Savaşı dönemi Türkiye'sinde geçen ve anı-roman özelliği taşıyan bu eserdeki olaylar İstanbul'un yoksullar semtlerinden biri olan Kasımpaşa'da geçiyor. Yaşanan o kadar sıkıntıya rağmen umut etmekten hiç vazgeçmeyen, bir ve beraber olabilen, birleşen, paylaşan, hayatın zorluklarına karşı birlikte direnen insanların hikâyesi. Sonuç olarak umutsuzluk nedir bilmeyen, beraber mutlu olmak için yüreklerini ortaya koyan insanların dünyasını anlatır "Evimizin İnsanları."

Kitap o kadar samimi bir dille yazılmıştır ki ilk cümleden okuru içine çekip empati yaptırmayı başarıyor. Yoksulluğa övgü yapmadan, fakir edebiyatına girmeden, objektif ama bir o kadar da duygusal şekilde anlatıyor. Bu insanları anlatırken naif bir dille anlattığı için okurun yüzünde buruk ama huzurlu bir gülümseme yaratıyor. Bu kitap adeta bir zaman makinesi gibi okuru geçmişe götürmeyi başarıyor. Yazar, insanların gün geçtikçe sevgisizleştiği, mahalle kavramının unutulduğu şu günlerin tersine içinde bulundukları fakirliğe rağmen paylaşmanın ve karşılıksız sevginin yaşandığı o zorlu yılların samimi anlatımıyla geçmişe özlem duymamızı sağlıyor. Her türlü sıkıntıya katlanmasını bilen, zor şartlarda yaşamını sürdürmeye çabalayan, didinen ve bunun için yüreklerini ortaya koyan aileler arasında herhangi bir akrabalık bağı bulunmamasına rağmen kardeşçe yaşayan insanların bu dünyasında ya herkes aç kalacak ya da herkes karnını doyuracaktır. Elde avuçta ne varsa paylaşılır. Bunlar günümüzde özlem duyduğumuz sevgi, bağlılık, sadakat, akrabalık, komşuluk ilişkileri gibi duygulardır.

Kitap, okura çocuklukta her şeyin ne kadar masum olabileceğini, geçmişte komşuluğun önemini, birbirlerine olan bağlılığını anlatıyor. Yazarın anılarının üzerinden 50

yıl geçse de ne denli canlı olduğunu görüyoruz. Herkesin çocukluğunda bir kahramanı vardır. Eserde, çocukluğunda tanıdığı komşularından peyderpey bahsederken hayatında büyük rol oynayan karakterler Senai Abi ve Kerim Dayı ile ilgili anılarını daha ayrıntılı paylaşır. Hayatında iz bırakan insanları ve olayları üzerinden o kadar zaman geçmesine rağmen unutmamış olması, yazarın o günlere olan özleminden ve o insanlara olan vefa borcundan kaynaklanmaktadır.

Anı-roman niteliği taşıyan "Evimizin İnsanları" eseri 1985 yılında yayınlanmıştır. İki bölümden oluşan kitabın ilk kısmı sürekli değişen ama bazen de kendini tekrar eden anıları; ikinci kısmı ise yazar Kemal Demirel'in çocukluğundaki iki önemli kişiye – Kerim Dayı ve Senai Abi – yazdığı mektupları içermektedir.

"Sadece Senai Abi ve Kerim Dayı için değil, sipariş üzerine hırsızlık yapan Bedriye Teyze, haftanın birkaç günü kendini iyi hissettiğinde dilenciliğe çıkan yetmiş yaşının üzerinden olan Hatice Nine, el parmakları arasında kazayağı gibi deri parçaları olan karısıyla İhsan Bey, ıskatçı, anadan doğma sakat Topal Necmi, usta ve yürekli hırsız Mustafa Amca ve Arabacı Tevfik dahi daha birçok kişi için söyleyeceği çok şey var Kemal'in."[15]

Yazarın kendi çocukluğundan esinlenerek derlediği olayların tüm sadeliğiyle aktarıldığı bu roman, 1933-1940 yılları arasında İstanbul'un yoksullar semti olarak tasvir edilen Kasımpaşa'nın Fırıncı Sokağı'nda geçer. 10 odalı eski mi eski, yıkık dökük, köhne, her odası kiraya verilen, suyu ve elektriği bile olmayan bir konakta yaşamlarını sürdürmeye çalışan insanların öykülerinden ibarettir.

Yazar, kendi penceresinden bu karanlık ve zorlu günlerde yaşam mücadelesi veren insanları okuyuculara aktarmakta çok başarılı olmuştur. Hatta aktarmanın da ötesinde adeta

[15]https://www.sinefil.com/sinekritik/3d3p2e2

yaşatmıştır. Zaman zaman güldüren, zaman zaman ağlatan, ağlatırken güldüren, güldürürken düşündüren, düşündürürken de sorgulatan o yıllarda olmamızı isteyen sıcacık bir öykü.

Kemal'in 6-11 yaş aralığı içerisinde yaşamış olduğu anılarını anlatmasıyla oluşan bu eserde, çocukluğunun nasıl bir sefalet içinde geçtiğini anlıyoruz. Fakat Kemal ve evin diğer sakinleri bu durumdan hiç yakınmadan yaşamlarını sürdürürler. Fakirliği yaşayanlar empati yaparak birbirlerinin halinden anlayabilirler. Bu yüzden kimin eline ne geçerse diğerleriyle paylaşır. Öylesine saf ve temiz duygular taşır ki bu insanlar, o kadar yüce gönüllüdürler ki kuru bir ekmeği bile diğerleriyle paylaşınca mutluluğun çoğaldığının farkındadırlar. Elindeki yiyecek, giyecek, mal, mülk ne olursa paylaşınca onun azalacağını değil mutluluğun, yaşama sevincinin çoğalacağını düşünürler. Kemal, çocukluğunun en güzel yıllarını bu konaktaki insanlarla geçirmiştir.

Yaşamım boyunca, paylaşma ve yaşama uğruna, başta yürekleri olmak üzere neleri varsa ortaya koyan insanlar da gördüm. Bir bekleyiş, bir yaşam coşkusunun beklentisi, özlemi sürdü gitti, bu yalnız cömert yürekler için.[16]

Evin üst katında olsun, alt katında olsun yoksulluğun çeşitlemeleri yaşanırdı. Paylaşmak en çok yaşanan şeydi aramızda. Olanağı var mıydı hiç, birinin biraz parası olsun da, ötekinin aç uyumasına gönlü elversin! Acaba, böylesine bir yoksulluk içinde bile böylesine güzel bir uyum ve güzel bir yaşam nasıl ve neden sürer giderdi, şimdi bile bilmiyorum. Şarkılar söyleyen insanlar olurdu bol bol. Neşeli genç kızlar, sevinçle oynayan çocuklar. Canıyla kanıyla yaşayan bir dünyaydı bizim dünyamız.[17]

Ama tüm bu insanlar, daha önce de söylediğim gibi bir arada, dayanışma içindeydiler. Özellikle de birbirlerinin karnını doyurmakta…

---

[16]Kemal Demirel, **Evimizin İnsanları**, 2014, İstanbul, s. 23.
[17]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 25.

Yoksulluğun etkilemediği bir coşku içinde büyük bir aile gibi yaşanıyordu. Herkes herkesin öğle ya da akşama yiyecek bir şeyi olmadığını deneyimleri ya da sezgileri ile bilirdi. Örneğin, yaprak dolması tenceresi sofraya konurken annem bir tabağı doldurup, "Bunu Ulviye'ye götür," derdi. Gerçekten de tabağı Ulviye Teyze'ye götürdüğümde sofrasında yalnız zeytin ekmek olduğunu görürdüm. Demek ki annem bilerek yollardı tabağı. Sofada ellerinde sahanlarla gidip gelen insanların "yemek trafiği" sık sık görülen bir şeydi.[18]

Dışarıdan bakılınca yıkılacak gibi gözüken bu konak içinde yaşayanların sarayıdır adeta. Dış dünyadan habersiz, ellerindeki imkânlarla geçinip giderler. Tabii dönem şartları zorludur, malum Birinci Dünya Savaşı etkisini göstermektedir ülkeye. İnsanlar bir kuru ekmeğe muhtaçtır. İçlerindeki umut sayesinde hayatta kalmayı başaran konak sakinleri bu kadar yoksulluk içinde bile mutlu olmayı başarırlar. Şükretmenin ne demek olduğunu sürekli hatırlatan bu insanlar basit şeylerle mutlu olmanın kıymetini bir kez daha gözler önüne serer. Başlarından bela eksik olmasa da hallerinden hiç şikâyetçi olmazlar.

Sefaletin, yokluğun, korkunun, zorluğun içinde; aile olmak, komşu olmak, bağlılık, insanlık... İşte tüm bunlar, o sefil insanların hayatının ta kendisidir. Konaktaki bu ailelerin arasında hiçbir kan bağı bulunmaması da onların çıkarsızca birbirlerine düşkünlüğünün ispatıdır. Birbirlerine iyilik yaparken günümüzdeki insanların tersine herhangi bir beklentiye girmeden yaparlar ve yaptıkları iyiliği sonsuza kadar unuturlar, birbirlerini mahcup etmezler. Bu kadar da ince fikirlidirler.

Hısım ya da akraba oluşumuzdan değildi yaptıkları. Başımıza gelenler ne olursa olsun biz yoksullar birbirimizin derdine tüm içtenliğimizle katılır, ortak olurduk; elimizden ne

[18]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 56.

gelirse. Sakın yoksulluğu övgüler düzeceğimi düşünmeyin ama yoksulluklar içinde de olsa birlikte bir şeyleri paylaşmayı yaşamak unutulmuyor.[19]

Evdeki insanlar onca yokluğa rağmen canları her istediğinde olmasa da gerektiğinde eğlenmesini de bilir. Zevklerinden mahrum kalmayan ev halkı eğlencenin tadını çıkarmak için Kâğıthane Sefası'na gider. Kâğıthane Sefası bir nevi şimdilerin sirkine verilen addır. Oraya giderken güzel kıyafetler giyinilir, temizlenilir ve en bakımlı halde yola çıkılır. Kasımpaşa'dan Kâğıthane'ye sırf bu eğlence için giderler. Nasıl ki paylaşmalar, aç karınlarını doyurma, birlikte çalışma ya da mecbur kalındığında hırsızlık bir arada oluyorsa, eğlence de cümbür cemaat olur.

Bunun dışında bir de eski bayramlardan bahsedilir. O zamanların bayramları da eğlenceli geçer. Kemal anılarından bahsederken bundan da yakınır. Eski zamanların eğlencelerinin, bayramlarının tadı damağında kaldığından hala duygusal açıdan etkisini sürdürür. Zaman geçtikçe ne komşularla gidilen eğlenceler ne de beraberlik içinde kutlanan o eski bayramlar kalmamıştır.

Çizmeye çalıştığım bu resimlerdeki yüzlerde büyük umutsuzluklar gördüğümü anımsamıyorum. Sık sık söylediğim gibi umarsız, işsiz güçsüz, eğitimsiz, bu küçücük insan topluluğu, gerektiğinde kendine çekidüzen verip "Kâğıthane Sefa"sına bile katılabiliyordu.[20]

Yıl 1933'tü. O yıllarda bayramlar çok renkli, çok coşkulu olurdu Kasımpaşa'da. Renk renk giyinmiş yüzlerce genç ve çocukla dolardı Âşıklar Yokuşu'nun alt tarafındaki meydan. Etraftaki dönmedolaplar, kayık salıncaklar, atlı arabalar, kukla, karagöz çadırları dolar dolar boşalırdı. Macuncuların, nane şekercilerin, ketenhelvacıların, şıra ve boza satanların sesleri çocuk cıvıltılarıyla karışırdı. Bir yandan da darbuka, davul zurna, hatta keman ve

[19]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 51.
[20]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 60.

boru çalanlar, hep birden ya da tek tek bayramlara özgü bir çeşit gürültü müziğiyle neşelendirir, coştururlardı halkı.

En az beş-altı bayram anımsıyorum böyle. Sonra ne oldu da bu bayram yerleri kurulmaz ve yaşanmaz oldu.[21]

Ayağı çıplak, gömleği yırtık, kursağından sıcak bir çorba bile geçmeyen bu küçük çocuk ileride alacağı lastik çizmelerin hayalini kurmaktadır. Kendi semtinde çıplak ayakla dolaşmaktan gocunmasa da çalıştığı sinemada zengin ailelerin arasında öyle dolaşmaktan utanır. Çünkü yaşadığı mahalledeki bütün çocuklar kendi gibidir. Sinemada ise herkes zengin bir tek kendi fakir olduğundan orada çok çabuk fark edilir. Bu yoklukta bile çocuk aklıyla mutlu olabilecek, hayatı gibi yoksul hayaller kurmaktan vazgeçmez ve eğlenmekten geri kalmaz. Hemen içinde bulunduğu durumdan kendine oyun yaratır. Umut ederek mutsuz olmaktan kaçınmayı başarır.

Kemal, yaşadığı sefalete rağmen hiç isyan etmeden dünyaya sevgi ve umutla bakmaktadır. Elindekiyle yetinmesini bilen Kemal'in kendi dünyası dışında başka bir dünyanın olabileceği, oradaki imkânların ne denli sınırsız olacağı aklına bile gelmez. Çünkü onun gözünden kendi dünyası yeterince renkli ve eğlencelidir. Daha doğrusu orayı eğlenceli hale getiren yine kendisidir.

Hangi yaşta olursak olalım kendimize sormalıyız: Neyi yaşamamız gerek, biz neyi yaşıyoruz? Önemli olan bu. Sekiz-dokuz yaşında, yalınayak bir çocuk. Ben bu yalınayaklığımdan mutluluk duyabileceğim bir yaşam biçimi çıkarmaya kalkıyordum. Tozlu yollarda yürürken bastığım yerden "puf" diye kalkan tozlardan bir anlam çıkartıyordum. Kendimi dağlarda dolaşan Kızılderili çocuklara benzetiyordum. Çamurlarda yürürken bir başka anlam. Yalınayaklığımdan ötürü kendimi ayakkabılı çocuklardan hiç aşağı görmezdim.

[21]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 61.

Ama ayağıma bir nalın buldum mu da ayaklarımın üzerine daha sağlam bastığımı hissederdim. Pek çok şeyin yokluğu benden hiçbir şey alıp götürmedi. Varlığı ise renklendirip güzelleştirdiği çocukluk dünyamı.[22]

İnsanın yoksulu, üstelik de çocuksa, benim gibi barıştan yanadır. Yani umuttan yana. Yalınayak yaşardım, ama her cuma günü kurulan pazara gider, o zamanlar moda olan kösele atkılı, kenarları suluboyayla kırmızıya boyanmış topuklu nalınlara imrenerek bakardım. En büyük umudum, bir gün yedi buçuk kuruşu sahip olunca bu nalınları alabilmekti. Benim olmasalar bile nalınlar vardı, pazara getiriliyordu ya... Bir gün benim olabilirler demekti bu.[23]

Şu anda varlık içinde yaşarken bile elimizdekini paylaşmaktan uzak yaşayan bizlerin aksine o kadar yokluğun içinde bir lokma aşını, eline geçen eşyayı ve hatta ufacık odalarını bile paylaşırlar. Böyle bir uyum içinde bütün günleri mutlulukla ve neşeyle geçer. Günümüzde her şeye sahip olan insanlar bile ufacık şeylerden mutsuz olabiliyorken o zamanın insanları bu kadar yokluk içinde bile ufacık şeylerden mutlu olmayı başarmışlar.

Yoksulluğun pençesi altında günlük yaşamını sürdüren tüm bu insanlar birlikte mutluluğu yaşamaya her an hazırdılar. Birlikte mutluluğu yaşamaya her an hazırdılar. Birlikte pay ettiğimiz oluyordu, hem de sık sık. Bir araya gelinip konuları ne olursa olsun, düşünce çapları ne olursa olsun saatlerce sohbet edilebiliyor, gülüşüp konuşulabiliyordu. Zaman zaman bir şarkı tutturanlar, herhangi bir nesneyi çalgı gibi kullananlar, coşup oynayanlar hep görülüyordu. Onca yoksulluğun içinde yaşam sürüp gidiyordu.[24]

Bu eski konakta birkaç aile birlikte yaşamaktadır ama Kemal en çok Senai Abisinin odasında zaman geçirmekten hoşlanmaktadır. Onun Feriha Ablasına olan aşkı da dillere

[22]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 39.
[23]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 33.
[24]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 47-48.

destandır. Bu hikâyeyi dinlemekten hiç usanmamıştır. Hatta bazen hayret eder aralarındaki aşkın bu yoklukta nasıl bu denli uzun sürüdüğüne. Aklında o kadar yer etmiştir ki günümüzdeki insanların aralarındaki ilişkiyi onlarınkiyle kıyaslayarak bu büyük aşkı daha da çok yüceltmiştir.

...Kaç yıl önce evlendiniz bilmiyorum, ama bizim eve geldiğiniz sırada yeni evli bile olsanız, yedi yıl bizim evde, o odada, hangi sevgi, hangi bağ sürdürdü birlikteliğinizi? Bugün anımsadığımda baya inanılmaz bir masal gibi geliyor. Keşke yanımda olsaydınız da ayrıntıları size sorabilseydim. Bir bilsen Senai Abi, günümüzde insan sorunlarını, aile sorunlarını, evlilikleri. Eşlerin arasında hoşgörünün yaşamadığını, nasıl güçsüz, nasıl dayanaksız olduklarını. Her gün binlerce yuva yıkılıyor çatır çatır. Hem de nerelerde? Büyük büyük binaların üst katlarında, uygarlığın tüm nimetleri arasında. Bugün de hiç kuşkusuz Feriha Abla ile senin gibi birbirini seven insanlar vardır, ama sizin özelliğiniz o ortamda bile sevgi uğruna gösterdiğiniz dayanma gücüydü.[25]

Sen Feriha Abla'dan çok korkuyordun. Sevginin, saygının var ettiği bir korkuydu bu. Daha doğrusu ben bunu yıllarca korku sanmıştım. Sonra sonra, ancak yetişkin olduğumda fark ettim ki korku değildi bu Senai Abi, korku değil, sevginin her an duyulan sıcaklığının coşkulu, telaşlı haliydi Feriha Abla'yla yaşadığın.[26]

Sonra Feriha Abla, bitmez tükenmez sabır ve sevgiyle bekleyen, beklerken de, sevginin güzelliğini nerdeyse tüm varlığında demlendirir gibi yaşayan, Feriha Abla. Yaşamım boyu ne zaman beni dinlendiren bir yüz görsem, o an, onunla Feriha Abla arasında bir bağ kurar ve onu yaşardım. Senai Abi'yle süren birlikteliklerinde, bataklıklarda da olsa, ince bir kökte

[25]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 65-66.
[26]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 112.

açmış zambak benzeri, bencillikle hiçbir ilgisi olmayan bir sevgiyi yaşarlardı. Bence gerçek sevgiydi yaşadıkları.[27]

Kemal'in bu anılarını okurken bizler de çocukluğumuza geri dönüyoruz. Evet, şimdi de yoksulluk denen bir kavram var ama o zamankinden çok farklı. O zamanların yoksulluğunun bir tadı var sanki. Ve belki de en çok da o zamanlar daha bir aileydik, komşuluklar çok daha güzeldi, arkadaşlıklar da keza. Kitabı okurken okur derin bir iç çekip insanların gerçekten insan olduğu geçmiş yıllara özlem duymaktadır. Keşke diyoruz içimizden, keşke her şey o zamanlardaki gibi saf ve temiz olsa, keşke yine bütün ailenin bir arada oturduğu, sohbetlerin edildiği zamanlara dönülebilse. Kemal'in hayatı zorlu da geçse, her istediği şey alınmasa da hatta istediği hiçbir şey alınmasa da yine de günümüz çocuklarından şanslı sayılır. Çünkü bu sayede maddiyattan daha değerli kavramları öğrenir.

Kışları hem okula giden hem de bulduğu işlerde çalışan Kemal, okula gitmeyi lüksten sayar. Zira tüm gün çalışmak zorunda olup da okula gitmeyen hatta okuma-yazma bilmeyen birçok yaşıtı vardır. Hayat o zamanlarda da maalesef herkese eşit davranmamıştır. Bu yönden de kendini ayrıcalıklı sayması doğaldır. "*Konu komşunun üsteleyerek, 'İşe gönder, para kazansın,' önerilerine karşın Senai Abi, anneme, 'Kamile Hanım, bu çocuğu okutun,' diyordu. Bana okuma yazmayı da daha okula başlamadan Senai Abi öğretmişti zaten."*[28] cümlesinden Senai Abisinin eğitim ile ilgili bütün desteği Kemal'e sağladığını anlarız. Okuma yazmayı öğretmekle kalmamış, annesi Kerime Hanıma başkalarının aklına uymaması için fikir vermiştir. O dönemde bunca yokluk içinde bile eğitimi önemseyen, kendi hiç okula gitmese de oğlunu okutmak için her türlü sıkıntıya katlanan annesi Kerime Hanım, bunu yapması gereken bir davranış olarak görür ve bununla hiç övünmez. Her ne kadar "Kumarcı Hasan"

[27]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s.113.
[28]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s.31.

kötü bir baba figürü çizse de eğitim konusunda o da oğlunu destekler. Bunun için manevi olarak destek olamasa da maddi olarak imkânları dâhilinde destek olmayı başarır.

Alt kattaki kiracılardan Münevver Abla'nın oğlu Abdullah benim yaşlarımda olmasına karşın simit satar, ailesini geçindirirdi. Okula gitmezdi. Ben de pek çok işte çalıştım ama okula da gittim. Çünkü annem okumama çok önem veriyor, bunun için her türlü özveriye, her türlü sıkıntıya katlanıyordu. Sıkıntıya katlanmak alıştığımız bir yaşam tutumuydu. Çok azıyla övünürdük bu katlandığımız sıkıntıların. Övündüklerimizin tümünün de başında iyi ve güzel şeyler uğrunda katlandıklarımız gelirdi.[29]

Bir akşam ben ders çalışırken babam sessizce yanıma gelip – ayak sesini hiç duymamıştım, iyice dalmışım – beni öpünce şaşırdım. Yaşamım boyunca babamın beni bir kez daha öptüğünü anımsamıyorum. Bana: "Ders çalışmak çocuğa çok yakışıyor, insan adama benziyor," demişti. Annem de babam da, "Bu bataklığın içinde ne yapıp ne edip bu çocuğu okutalım," deyip çabaladılar. Gerçekten de ortaokula gittiğim günlerde, babam ceketini satarak karşıladı benim okul giderlerimi.[30]

O kadar yoksulluk içinde bile onurlarıyla yaşayan, yardıma ihtiyacı olanlara el uzatmaktan asla vazgeçmeyen bu insanlar, bu şartlarda bile özveride bulunmaktan hiç kaçınmazlar. Hatta bu iyiliği günümüzdeki insanların tersine karşıdakinin yüzüne vurmadan yaparlar. Hiçbir zaman bu durumdan şikâyetçi olmazlar.

...Nasıl yaşamışsak yaşamışız, ama büyük bir olasılıkla birer insan olarak kendimize çok az kazık atmışız ki daha sonraki yıllarda sancılı bir yaşam sürmedik. Bugün, "Biz elli yıl önce açtık, ama açlığımızı adam gibi yaşıyorduk, mutluyduk," demeye utanmıyorum. Bununla

[29]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 27.
[30]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 41.

bedenimizin beslenmesi açısından yoksulluğu yaşarken insan olarak kendimizce onurlu kalabildiğimizi vurgulamak istiyorum.

...Çünkü hem içimizdeki insanı görüyorduk, hem de karşımızdakini ve birlikte yaşıyorduk.

... Özverilerimizden dolayı övünmek hiçbirimizin aklından bile geçmezdi ortak yaşamımızda. Özverilerin en büyüğünün bile yaşanması doğaldı. Yürekler hep ortada, hep yürekler yaşanıyordu. Herkes gününü olduğunca iyi geçirmeye çabalıyordu. "Allah bizi bu evden kurtarsın," diyene rastlamadım, ama "Allah kısmet versin de bugün karnımızı doyuralım," denildiğine çok tanık oldum.[31]

Çalışmaktan hiçbir şekilde gocunmayan Kemal, yazları da tatil yapmak yerine mahallenin açık hava sinemasında harçlığını kazanır. Sinemaya sadece durumu iyi olan aileler ve çocukları girebildiğinden orada çalışmak Kemal için avantajdır. Çünkü sinemaya gelen filmleri kaçak olarak bedavadan izler. Eline para geçince, olan parasının hepsini kumara yatıran ve bu sebepten "Kumarcı Hasan" diye lakap takılan bir babaya sahip olan Kemal'e çalışıp çalışmama konusunda bir seçenek sunmaz hayat. Bu sebeptendir ki babası ile ilgili çok fazla şey anlatmaz anılarında. Anlatmaktan kaçınmasının sebebi herkesin algısında oluşan 'baba' figürünü yansıtmadığındandır. Baba yönünden şanssız olsa da annesini pek sever. Onun dışında babasının eksikliğini kapatacak komşuları vardır. Özellikle Senai Abi. Babasından daha çok ilgilenmesinden dolayı onu daha çok sever. Geri kalan zamanlarını da Feriha Ablası, Kerim Dayısı, Asiye, Bedriye, Ulviye ve Münevver Teyzeleri ile geçirir.

[31]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 77.

Çocukluğumda, gençlik yıllarıma değin bana sorulmasından en çok korktuğum soru babamın ne iş yaptığı sorusu olmuştur. Çünkü benim babam hiçbir iş yapmazdı. Adı da Kumarcı Hasan'dı.[32]

Tatillerde sebzecinin, balıkçının yanında çalıştığım çok oldu. Bahçe sinemalarının akşam temizlikçiliği de benim işimdi. O sıralar, Kasımpaşa'daki Geyikli Bahçe Sineması'ndan başka Yavuz Sineması diye bir yazlık sinema daha açıldı. Gündüzleri Yavuz Sineması'nın bir tahtaya yapıştırılmış afişlerini de ben taşırdım. Çok hoşuma giderdi bu iş.[33]

Yaz geldi mi, o zamanlar Kasımpaşa'nın tek sineması olan "Geyikli Bahçe Sineması"na giderdim her akşam. Gündüzleri sinemanın bahçesini süpürür 100 para alırdım. Üstelik akşamları sinemaya beleşten girme hakkım vardı.[34]

Tatillerde sadece sinemada değil bulduğu her işte çalışan Kemal, yaptığı işten keyif alır. Çocuk aklıyla oyun oynuyor sanır kendini. Hırsızlık olmasın da ne iş verilse yapan küçük çocuk, bir tek kitaplardan kese kâğıdı yapma işinden hoşlanmaz. Kitapların okunmak için olduğunu düşünen Kemal, işi aksattığı ve yavaşlattığı için oradan kovulur. Hayatında hiç hırsızlık yapmayan bu masum çocuk, ilk kez odadan kaçarken bir kitap yürütür. Bundan da hiç pişman olmaz çünkü kitap çalmak ona göre hırsızlık sayılmaz. Daha sonra Kasımpaşa'daki bir tersanede iş bulur. Oradan kazandığı haftalığıyla eve yiyecek malzemeler alan Kemal, o kadar heyecanlanmıştır ki kestirmeden gideceği yolu bile uzatmıştır. Çünkü evin büyükleri gibi ilk defa eve yiyecek bir şeyler getirecek olmanın sevincini yaşar. Çocuğunun kendi kazandığı harçlığıyla evin giderlerine ortak olduğunu duyan annesi bu duruma çok duygulanır. Yaş olarak küçük olsa bile hayat karşısında büyümüştür artık.

---

[32]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 21.
[33]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 37.
[34]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 25.

Günümüzde ebeveynlerin tek istedikleri çocukları okusun ve iyi bir başarı elde etsin, sadece derslerine konsantre olsun diye başka bir işte çalıştırmak bir yana dursun, bütün imkanlar çocuğun önüne serilir ve ailesi üstüne titrer. Bunun bile maalesef kıymeti bilinmez. Eskilerde yokluktan evde iki çocuktan biri okula gidebilirse şanslı sayar kendini.

Şimdilerde bir çocuk gece yarısı anne babasından habersiz hiçbir yere gidemezken Kemal istediği saatte istediği yere gider. O yaşta bir çocuğun tek başına gece yarısı karanlık sokaklarda dolaşması çok tehlikelidir ama Kemal'in büyüdüğü mahallede bütün çocuklar kendi gibidir ve başlarının çaresine bakmasını öğrenmişlerdir. Hayat onlara erken yaşta tecrübe kazandırmıştır. Bu şekilde özgür bir çocukluk dönemi geçiren Kemal bunun bile olumlu yönlerini bulur. Aksini düşünmek onların bağımsızlığını kısıtlamaktır. Aileleri kısıtlamasa bile çoğu zaman mevsimler kısıtlar maalesef bağımsızlıklarını. Yazın hava sıcak olduğunda diledikleri gibi gece ayakkabısız, çorapsız dışarı çıkabiliyorken kışın havanın soğukluğundan yoksullukları açığa çıkar. Kış mevsiminde olumsuz hava koşulları istedikleri gibi gezmelerini engeller. Yaz akşamlarında eskiden çocukların en büyük zevki, buldukları kâğıtlardan yaptıkları toplarla sokaklarda geç saatlere kadar oynamaktı. Çocuklar için mahallede meydana gelen olumsuz durumlar bile anında oyuna çevrilir. Bunun en büyük örneği; aynı evde yaşadıkları, yanlış eşyayı çalan Asiye'nin elindeki kutudan balo eldivenlerinin pencereden aşağı saçılmasıdır. Balo eldivenin ne olduğunu bilmediklerinden kaleci eldiveni diye kapışan çocukların mutluluğu gözlerinden okunur. Hâlbuki yanlış kutunun çalınması onları aç bırakacaktır ama yine de çocuk olduklarından bu durumda bile mutlu olup kendilerini bir oyunun içinde bulurlar.

Hava şartları sadece çocukları değil ev ahalisini de etkiler. Evlerine yakın bir tütün deposunda çalışan Feriha Abla için yaz mevsiminde işe yürüyerek gidip gelmek zor değildir de kış aylarında çok zorlanır ama bunca zorluğa rağmen hiç isyan etmeden uzunca zaman gitmiştir işine. Kocası Senai Efendinin de devamlı işi olmadığından eve ekmek getirmek için

çalışmak zorundadır. Ev halkının aksine çalıntı eşya ya da parayı kabul etmeyen bu ailenin arkasında güvenecek birileri yoktur.

Aç karınlarını doyurmak için ne iş olsa yapan ev ahalisi, yalnız kendilerini değil evin içinde yaşayan herkesi düşünür. Çünkü evde sürekli bir işi olan ve düzenli maaş alan kimse yoktur. Herkes eve ekmek getirebilmek için elinden ne iş gelirse onu yapar. O gün iş bulamazlarsa eve ekmek götürebilmek için son çare hırsızlığa başvururlar. Bunu çok dillendirmekten hoşlanmayan ev halkı sadece günü kurtaracak kadar hırsızlık yapar, fazlasına el uzatmaz.

Evimizdeki dünya en geniş anlamıyla, yaşamını sürdürmeye çabalayan, didinen insanların dünyasıydı. Aramızda bir yere bağlı olan, sürekli bir işi olan, yani gündeliği, haftalığı, aylığı olan insanlar yok denecek kadar azdı. Sürekli bir işi olan kimi gösterebilirim ki?[35]

Bizim ev halkı için bu hırsızlıklar gerektiğinde duraksamadan başvurulan bir yoldu. Ama bu insanlar bir yandan da yine duraksamadan ne iş olursa olsun çalışırlardı ekmek parası için. Yeter ki bir iş bulsunlardı. Ulviye Teyze dağ gibi yığılmış çamaşırları yıkar, dayım tavana kadar yükselen kâğıtlardan kese kâğıtları yapardı. İlik açma, çorap yamama gibi ek işler almak sıradan olaylardı. "Ne yapıyorsun?" diye sorulduğunda, iki türlü dile getirilirdi yaşama biçimimiz: "Geçinip gidiyoruz işte," dendi mi bu ne yaptığımı kurcalama demekti. "Namusumuzla geçinip gidiyoruz işte," denildi mi ona ayrıntılar sorulabilirdi.[36]

Kemal hariç mahalledeki diğer çocuklar büyüklerinden ne gördüyse onu uygulamaktadır. Diğer çocuklardan farklı olmasının sebebi zamanının büyük bir kısmını Senai Abi ile geçirmesinden kaynaklanır. Onunla sohbet etmekten büyük bir zevk alır. Babası

---

[35]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 55.
[36]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 59-60.

kumarbaz, alkolik ve şiddete meyilli olma gibi tüm serseri özelliklere sahip olsa da hırsızlıktan yana olmamıştır hiçbir zaman.

Bizim mahallenin çocukları arasında hırsızlık yapmak çok doğaldı. Bense utanır, herhangi bir bahçeden tek ayva bile çalamazdım. Çalmama engel olan bu duyguyu bana aşılayan, başta, kendisine yazacağım mektuplarda daha yakından tanıyacağınızı sandığım Senai Abi'yle babamdı.[37]

"Kemal Demirel, onca ilkelliğin ve yoksulluğun yaşandığı bu dünyada bile, kişisel çekişmelerin olduğunu söylerken kendileri hırsız olanların başkalarına "Ben namuslu hırsızım, çalarım ama iki taneden birini çalarım, sen katırı yüküyle çalarsın, yaramazsın!" diye bağırmasından, üç sevgiliyi idare eden bir kadının, komşunun kızını 'namussuz' ilan etmesinden dem vururken, mahallenin Sıdıka Teyzesinin tavuğunu mayın döşercesine titizlikle tek tek dizdikleri mısırlarla pusuya yatırmalarını ise çoğumuza düşsel gelebilecek bir dayanışma ile adeta bir Robin Hood edasıyla çaldıklarını söylemekten imtina etmiyor."[38]

Mahallenin Robin Hood'u şüphesiz ki Kerim Dayıdır. Bu zamana kadar kendi çıkarını düşünerek yaptığı hiçbir hırsızlık yoktur. Muhakkak evin insanlarının bir ihtiyacını karşılamak ya da aç karınlarını doyurmak için bu yola başvurur. Kimin neyi eksikse bu sayede tamamlanır. Eline geçen parayı kimseyi ayırt etmeden evdeki aile sayısına böler ve herkese eşit miktarda dağıtır. Dağıttıktan sonra da o parayı unutur, bir daha da istemez. Kendine fazladan pay almadığı gibi kendi payına düşen parayı da harcar ve beş parasız kalır. Yine de bu huyundan vazgeçmez.

Hep söylediğim gibi, evimizin umuduydun sen Kerim Dayı. Senin yardımınla yalınayaklıktan kurtuldum, içi müflonlu potinlere, kürklü paltolara kavuştum. Odamıza aynalı

---

[37]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 36-37.
[38]https://www.sinefil.com/sinekritik/3d3p2e2

konsol aldık. Arabacı Tevfik yaşlı atını değiştirdi. Ulviye Teyze'nin masası ve sandalyesi oldu. Abdullah'ın sirozlu babası doktor yüzü gördü. Nerdeyse ev elektriğe bile kavuşacaktı. Küçük de olsa birkaç halı bile oldu bizim evin insanlarının odalarında.[39]

Bir iş yaptığın zaman tutup avuç dolusu paralar veriyordun çevrendekilere. Onca tehlikeyi göze alarak, zorluklarla eline geçirdiğin parayı bu kadar kolay dağıtmaman gerekirdi. Oysa senin gözünde paranın hiç değeri yoktu. Örneğin kalkıp bize elli lira veriyordun. Oysa ben bütün gün çalıştığım zaman yedi buçuk kuruş kazanıyordum. Feriha Abla bir hafta Reji'de çalışıyor, iki yüz yirmi beş kuruş alıyor, Küçük Asiye annesiyle hırsızlığa gidip bir kutu mendil ya da çorap çaldığı zaman, koca kutuyu, on-on beş kuruşa satıyorlardı. O sıralarda oturduğumuz ev birkaç yıl önce dört yüz elli kuruşa satılmış Zeki Amcama. Bu ölçüler içinde senin verdiğin elli lira bizi ihya ederdi.[40]

İtalya sevdalısı Kerim Dayı son işinde (dolandırıcılık da olsa onun işi budur) epey büyük bir meblağ kazanmak için plan yapar ve bu planı da çok az kişiyle paylaşır. Evden bu planı bilenler ona ellerinden geldiğince yardım eder çünkü eğer iş başarıyla sonuçlanırsa onlar da payını alacaktır. Herkesin umudu buna bağlıdır. En büyük yardımı da Arabacı Tevfik yapar.

Kazandığını hem annesine hem de çocuklarına yetirmeye çalışan Leyla Ninenin oğlu Tevfik, annesinin tek varlığı olan altından takma dişini kendisinin de içinde bulunduğu ev halkının hayatı kurtulsun diye Kerim Dayıya vermiştir. Tabii ilk başta Kerim Dayıya verileceği gizlenip başka yalanlar söylenerek istenmiştir.

Sonunda şansları da yolunda gittiğinden planladıkları gibi herkesin hayatını değiştirecek miktarda paraya sahip olan bu yoksul eve birden bayram havası hâkim olur. Bu

---

[39]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 72.
[40]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 91.

parayı evin insanları arasında pay eden Kerim Dayı da hayalini kurduğu Napoli'ye kaçmayı başarır. Sonrasında bir daha geri dönmez. Bu onun son işidir. Onun sayesinde evdeki herkesin hayatı kurtulur.

Sonra bir gün elindeki o ağzı sicimle büzülü kirli patiska torban ağzına dek kâğıt paralarla dolu olarak köstebek yuvasına döndün. Zafer kazanmış bir komutan çalımıyla yumurta sandığının üstüne, peştamaldan yapılmış sedire uzandın. Döndüğünü duyan bizler hemen odanda toplandık. Herkesin yüzünde anlatılamayacak bir sevinç, bir mutluluk vardı. Biraz sonra dağıtacağın paralardı bu mutluluğun neden, bundan hiç kuşkum yok.[41]

Ondan sonra bölüştürdün paraları Kerim Dayı. Dağıttın, dağıttın, dağıttın. Bugünkü ölçüye vurulursa milyonlar dağıttın. Sonra, Kerim Dayı, frak aldın, silindir şapka aldın kendine, giyindin, Napoli'ye giden bir turist gemisine bindin, gittin. Gidiş o gidiş…[42]

Yıllar sonra Kemal çocukluğunun geçtiği evi, sokağı, mahalleyi ziyaret ettiğinde her şey hatırladığı gibi eskidir, hiçbir şey değişmemiştir. Bir anda çocukluk anılarına geri dönen Kemal'in gözleri mahalle sakinlerini arar. Maalesef çoğu ölmüştür, bir tek Demirhan Teyze hayattadır. Çok yaşlanmasına rağmen Kemal'i tanır. Beraber eski günleri yâd ederler etmesine de eskisi kadar neşesi yoktur. Eskiden Kerim Dayı sayesinde elinde kalan tek mal varlığı olan evini, kendi arasında paylaşan çocukları, zavallı kadıncağızı da evin bir odasına mahkûm ederler. Odada bir sedirden başka hiçbir eşya bulunmamaktadır. Çocuklarının gözünde köpekten farkı yoktur. Bu yüzden eski zamanlarını özlemle anlatıp iç geçirir. Evin içine girince birden eskiyi hatırlayan Kemal, yaşlı kadının o haline çok üzülür.

Bir gün de eski arkadaşlarından biri olan Topal Necmi'yle 15 yıl sonra Beyoğlu'nda bir kahvede karşılaşır. Birlikte çocukluk anılarından bahsedip eskiyi yâd ederler. Evlerine

---

[41]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 104.
[42]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 106.

yakın Piyale Camisi'nin çevresinde oturan arkadaşı, Kemal'in tersine çok uyanık bir çocuktur. Diğer çocuklardan yaşça büyük olduğundan hepsine üstünlük taslayan Necmi, bazen mahalledeki çocukları toplayıp işe götürür. İş denilen de kolay yoldan para kazanmak… Cenaze çıkışlarında sıraya girip ölenin yakınlarından para toplarlar. Buna da "ıskata gitmek" denir onların dilinde. Uyanıklık yapan Necmi, cemaat dağıldıktan sonra bütün çocuklardan haraç keser. Çocuklar ise haraçtan geri kalan paraya razı olmak zorunda kalır, olmayanlar da Necmi'den dayağı yer. Çocuk aklıyla paranın değerini bilmeyen Kemal, buna hiç karşı çıkmaz.

Önceleri mal mülk bahaneyken, şimdi hayatın tek gayesi olmuştur. Paran, eşyan varsa mutlusun yoksa bütün sıkıntılar senindir. Oysa Kemal'in çocukluğunda maddiyatın tersine komşuluk, paylaşma, dayanışma gibi manevi değerlerin önemi vardır.

"Her şeyin sevgi için var olacağı, sevgisiz hiçbir şeyin asla yaşamayacağı bir dünya içinde var olmak ne mutluluktur…"[43] cümlesiyle Kemal Demirel "sevgi ve onur" temalarının altını çizer. Özellikle "sevgi" eserdeki insanların varoluş nedenidir. Yazar, karakter analizi yaparken onlara takılan sıfatları –etik açıdan pek uygun olmasa da– objektif olarak değerlendirmiştir. Yaptıkları onca kötü işe (hırsızlık) rağmen bunu en saf duygularla yücelterek anlatmıştır. Sonuçta bu iş, hayatlarını devam ettirebilmek için adeta bir zorunluluktur. Karakterler öyle zor şartlar altında yaşamışlardır ki yazarımız onları anlatırken en naif ifadeleri özenle seçmiştir. Kitabı okuduğumuzda, eski zamanların hırsızları bile harika insanlarmış diye düşünebiliriz. Onları yüceltmesindeki sebepse yazarımızın karakterlere geçmişteki vefa borcunu ödemek istemesidir.

…Ve inanıyorum ki hırsız da olsalar, yalancı da olsalar, esrarkeş de olsalar on odalı evimiz halkının tümünün de iyi yürekli olabilmelerini, yaşama dirençle dayanabilmelerini,

[43]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 114.

üstelik insan kalabilmelerini sağlayan o güçtü. Bu kuyrukluyıldız tüm iyi yüreklileri, tüm almadan verenleri, tüm eli açıkları ve gönlü yüceleri topladı bir araya.[44]

O yıllarda Kasımpaşa'da yaşadığımız dünya, 'bence' bambaşka bir dünyaydı sanki. Değerleri, sabırları, hoşgörüleri ve sıcaklığıyla şimdiki dünyamızdan hırslar, kompleksler, bencillikler içinde geçen dünyamızdan çok ayrı bir dünya…[45]

[44]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 34.
[45]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 113-114.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİN KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Edebi Tür, Yazar Stratejisi ve Hedefi Açısından Karşılaştırma

Edebî eserlerde yazarın neyi anlattığından çok anlatmayı seçtiği konuyu nasıl anlattığı önemlidir. Bu eserlerde yazar, anlatmak istediklerini okuyucuya anlatım tekniklerini kullanarak sunar. "*Edebî metnin içinde her biri ayrı bir işleve sahip olan anlatım teknikleri, yazarın/yapıtın amacına uygun olarak seçilir. Çünkü metnin anlamının taşıyıcısı olarak anlatım teknikleri mesajın okura iletilmesini sağlayan en önemli araçlardır*." (Arı 2008, 87). Bu araçların seçiminde "*anlatılacak konu, okuyucunun konumu, sosyal ortam, anlatıcının estetik anlayışı ve sanat görüşü önemli rol oynar*." (Elmas 2011, 134). Edebi eserlerde olay; zaman, mekân, kişiler gibi unsurlar çerçevesinde ele alınır; ancak "*roman ya da öykü gibi anlatılarda yapısal oluşumun konu, zaman, mekân ve olay örgüsünde yer verilen figür/ler gibi yapı taşları, anlatım teknikleri aracılığıyla birbirleriyle ilişkilendirilir*." (Aslan 2007, 48). Yani anlatım teknikleri hem kurmaca eseri oluşturan ögelerin birbirleriyle ilişkisini kuran hem de bunları okuyucuya sunmakta kullanılan unsurlardır.[46]

Anlatım teknikleri, yazarın üslubunu oluşturan unsurlardan sadece biridir. Yazarın anlatmak istediği olayı daha etkili bir şekilde aktarmak ve anlatımı güçlendirmek için kullandığı yöntemlerin geneline anlatım teknikleri diyebiliriz. Eserin içeriğini oluşturan olay, kişi, zaman ve mekân gibi unsurları okuyucuya aktarırken birbirinden farklı anlatım teknikleri kullanılabilir. Bu, okuyucunun esere daha da bağlanmasını sağlar. Eserin başarılı olması, içinde kullanılan tekniklerle doğru orantılıdır. Geçmişten bugüne kadar birbiri üstüne eklenerek yeni anlatım teknikleri ortaya çıkmıştır. Betimleme tekniği, diyalog tekniği, portre

[46]**Turkish Studies**, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3, Summer 2012, p. 1831-1841, Ankara, Turkey.

tekniği romanlarda en çok ve eskiden beri kullanılan anlatım teknikleridir. Özellikle de klasik romanlarda bu anlatım teknikleri belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.

80'li yıllarda her iki ülkenin edebiyatında yeni bir döneme geçilmesinden daha önce bahsetmiştik. Toplumsal konulardan uzaklaşarak her iki eserde de bireysel tema tercih edilmiş olup iki yazar da küçük bir çocuğun ağzından hikâyelerini anlatmıştır. Yazarlar daha çok bireysel konuları ele aldığından ben-yazar anlatım şekliyle anlatıcıyı ön planda tutmuşlardır. "Ben" merkezli bu anlatımda yazarlarımız başından geçenleri kendi ağzından okuyucuya aktarmayı tercih etmiştir.

Eserlerimizin ikisinde de anlatma tekniği kullanılmıştır. Anlatma; kişi tanıtımı, olay anlatımı, geriye dönüş ve iç çözümleme şeklinde olabilir. Anlatıcı olayları kendi gözünden okuyucuya aktarır ve okuyucunun dikkati anlatıcının üzerindedir.

- Kişi Tanıtımı Tekniği:

1) Metindeki kişilerle ilgili okuyucuya tanıtıcı bilgiler verilir.

2) Anlatıcı, metindeki kişileri ayırt edici yönleriyle tanıtır.

- Olay Anlatımı Tekniği:

1) Metindeki olaylar, bir anlatıcı tarafından anlatılır.

- Geriye Dönüş Tekniği:

1) Eserde kronolojik akışın kırılarak geçmişe dönülmesi, geçmişe ait yaşantıların anlatılması tekniğidir.

2) Yazarlar şimdiki zamanda yaşadıklarından dolayı eserlerde şimdiki zaman ağır basar.

3) Geriye dönüş tekniğinde yazar, karakterlerin, yerlerin ve olayların geçmişiyle ilgili bilgi vermeyi amaçlar.

4) Ayrıca kişiler ve olaylar hakkında bilgi verilirken de kullanılabilir.

5) Karakterlerin romanın içerisinde bir şeyler hatırlamaları da bu anlatım tekniğiyle verilir.

6) Bu teknikte anlatıcı birinci tekil kişi olabileceği gibi üçüncü tekil kişi de olabilir.

- İç Çözümleme Tekniği:

1) Kişilerin iç dünyalarının, iç yaşantılarının, hâkim anlatıcı ve bakış açısıyla anlatıldığı psikolojik tahlil tekniğidir.

2) Bu anlatım tekniğinde anlatıcı, kişinin iç dünyasına bütünüyle egemen olan dışarıdan bir unsur olarak etkindir; anlatılan kişi ise edilgendir.

3) Anlatıcı, kahramanın zihninden geçenleri okur.

4) Bu teknikte anlatıcı, figürün zihnine rahatça nüfuz ederek onun düşüncelerini "diye düşündü" gibi ifadeyle aktarır.[47]

Her iki eser de geriye dönüş, tasvir, portre, diyalog ve laytmotif tekniğinden faydalanmıştır. Sırasıyla bu teknikleri inceleyelim:

- **Geriye Dönüş Tekniği**

Geriye dönüş, zamanın kurgusuyla ilgili bir tekniktir. Anlatıcı, şimdiki zamandan önceki zamanlara giderek kahramanın geçmişinde meydana gelmiş bir veya birkaç olayını anımsatır. Geriye dönüş tekniği, konunun daha iyi anlaşılmasında, kahramanların tanıtılmasında ve olayların sebeplerinin ortaya konmasında anlatıcıya yardımcı olur.

"Georg Henih'e Ağıt" eseri anı-roman niteliğinde yazılmış olup hikâye sondan başa anlatım tekniğiyle aktarılmıştır. Geriye dönüş tekniği olarak bilinen bu yönteme modernist romanlarda sıkça başvurulur. "Georg Henih'e Ağıt" eserinde olaylar, 1960 yılında Georg Henih'in huzurevinden yazmış olduğu mektuplarla başlar. Sonrasında yazar geçmişteki anılarını anlatır.

[47]https://www.sonersadikoglu.com/romanda_anlatim_teknikleri.html

“Evimizin İnsanları” eseri de anı-roman niteliğinde yazılmıştır. Bu eserde de kısmi geçmişe dönüş tekniğinden faydalanılmıştır ama diğer eserden bir farkı vardır: iki zaman birbirine harmanlanarak yazılmıştır. Bazen geçmişten anılar anlatılır, bazen de günümüze dönülür. Bu şekilde geçmiş zamanla günümüz birbirine bağlanır.

- **Tasvir Tekniği**

Betimleme tekniği olarak da bilinen bu yöntem, resim tekniğinden edebiyata geçmiştir. Bir nevi insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları yazıyla resmetmektir. Olay içindeki kişilerin yaşadığı yerler, evlerindeki eşyalar anlatılırken detaya girilir. Yazarlar tasvir tekniğini kullanırken kişilerin yaşadıkları yerle arasındaki bağı okuyucuya daha iyi aktarmayı hedefler. Okuyucunun zihninde tasvir edilen yer sanki gerçekmişçesine canlanır. Buna somutlaştırma da diyebiliriz.

“Georg Henih’e Ağıt” başlıklı eserde yazar, hem yaşlı ustanın hem de Marin ve ailesinin eski, yıkılmak üzere olan evini okuyucuya aktarırken bu yöntemi kullanmıştır. Ayrıca yaşadıkları mahalle ve sokaktan da detaylıca bahsetmiştir. Özellikle yaşlı ustanın hem ev hem de atölye olarak kullandığı binanın gözle görülebilen ve hissedilebilen kısımlarını okuyucunun zihninde canlandırmak için ayrıntıya girerek anlatılmıştır.

“Evimizin İnsanları” başlıklı eserde birden fazla ailenin bir arada yaşadığı o meşhur konak, mahalle ve sokak da bu yöntem ile anlatılmıştır. Betimleme tekniği, eşyaların ya da mekânın bütün özelliklerini ayrıntıya girerek anlatmayı hedefler. Bu sayede okuyucu bu yerlerin farklılıklarını, ayırt edici özelliklerini hayalinde canlandırabilir. Bu eserde yer yer Kemal’in gittiği okulun da tasviri yapılmıştır.

- **Portre Tekniği**

Nasıl ki insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları tasvir ediyorsak, kişileri de tasvir ederiz. Bir kişinin tasvir edilmesine "portre" adı verilir. Portre tekniğiyle kurmaca içerisindeki kişi ve kişilerin hem dış görünüşleri hem de kişilik özellikleri gösterilebilir. Kişinin iç dünyasını anlatan betimlemelere "ruhsal portre" denir. Kişilerin karakter özelliklerinin anlatıldığı betimlemedir. Kişinin dış görünüşünü anlatan betimlemelere "fiziksel portre" denir. Kişilerin dış görünüşlerinin anlatıldığı betimlemedir. Betimlemede kişiyi, diğer kişilerden ayıran fiziksel özellikler belirtilir. Portresi çizilen kişi hakkında özel görüş ve izlenimler de verilebilir.

Her iki yazar da kişilerin dış görünüşlerini ve karakterlerini bu yöntemi kullanarak anlatmıştır. Okuyucunun zihninde canlandırması için ortam hazırlaması gereklidir. Bunu yapabilmesi için de karakterleri detaylıca anlatması gerekir. Ayrıntılar sübjektif[48] olarak verilir. Gerçeğe dayalı olmayıp yazarın kişisel düşünce ve duygularına yöneliktir.

- **Diyalog Tekniği**

Romanda kahramanlar arasındaki iletişimi sağlayan diyalog tekniğine, "karşılıklı konuşma yöntemi" de denir. Anlatıma doğallık izlenimi verir, sıkça kullanılan bir anlatım tarzıdır. Romancıların birçoğu bu teknikten yararlanmıştır çünkü hem çok işlevseldir hem de roman ve öykünün vazgeçilmez yapı taşlarından birisidir. Bu bağlamda diyalog; olayın gelişmesinde, kahramanların ruhsal ve sosyal durumlarının açıklanmasında, konuşmalarda yatan kültür ögelerinin saptanmasında (ağız, şive, üslup), oldukça etkilidir. Okuyucuyu hikâyenin içinde tutar ve sıkıcılıktan kurtarır. Gerçeklik izlenimini artırmak için kullanılan anlatım tekniğidir.

[48]Kişisel görüşün, yorumun yer aldığı, herkesçe kabul edilmeyen ve kanıtlanamayan yargı.

Diyalog tekniği, iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç diyalog, kahramanın karşısında biri varmış gibi kendi kendine konuşmasıdır. İçinden geçenleri sesli düşünür. Dış diyalog, bildiğimiz iki veya daha fazla kişinin karşılıklı konuşmasıdır. Karakterler arası çatışmaları veya karakterlerin birbirleri hakkındaki düşüncelerini bu teknik yardımıyla algılıyoruz.

Her iki eserde de diyalog tekniğine yer verilmiştir. Yazarlarımız metne akıcılık kazandırmak için bu yönteme başvurmuştur. Konuşmalar düzyazı gibi sıkıcı değildir, bu da okuyucunun ilgisini çeker. Karakterlerin şiveleri nasılsa öyle aktarılır.

"Georg Henih'e Ağıt" eserinde yaşlı ustanın Bulgarcası yarım yamalak olduğundan Türkçeye çevirirken de buna özen gösterilmiştir. Bazı kelimeleri doğru telaffuz edemez. Mesela "lütfen" yerine "lyutven" – "büyük" yerine "böyyük" kelimelerini kullanması buna örnek gösterilebilir. "*Kaç kez öğretmek her usta kendi yapmak cila!*" cümlesinden de anlaşılacağı gibi kurduğu cümleler yapı yönünden devriktir ve fiil çekimlerini de doğru olarak kullanamaz. Bazı cümlelerinde noktalama işaretlerini kullanmayı unuttuğundan anlam karmaşası yaşanır ve imlaya da dikkat etmez. "*Anne Böyyük sevinç bu kadar böyyük hediye İnşallah sağlam ve mutluluk versin Tanrı."* cümlesi buna örnek gösterilebilir.

"Evimizin İnsanları" eserinde yaşanmış bir olayın başkalarına yazıyla aktarıldığı anlatım biçimi olan öyküleme (hikâye etme) daha çok ön plana çıkmıştır. "Georg Henih'e Ağıt" eserindeki kadar olmasa da yer yer diyaloglara yer verilmiştir. Romandaki karakterlerin Türkçesi yeterli düzeyde olduğundan devrik cümleye çok nadir rastlanır ve şive yoktur, günlük dil kullanılarak okuyucuya samimi bir hava oluşturmuştur.

- **Laytmotif Tekniği**

Edebiyata, müzik alanından geçen bir kavramdır. Özellikle roman sanatında sıkça kullanılan bir anlatım tekniği unsurudur. Romanın değişik bölümlerinde, çeşitli nedenlerle – vesilelerle – tekrarlanan ifade kalıbıdır. Bazen bir söz bazen de bir kişiden ya da nesneden sürekli bahsedilir. Simgeleştirilen bu söylem/ifade/kişi/nesne sürekli olarak yinelenir. Eşya olarak kullanıldığında bu nesne gerçek hayatta fazla önemli bir şey olmazken kitaplarda çok önemli bir nesneymiş gibi gösterilir ve karakterlerin yaptıkları şeyler bu nesneyle ilgili olur.

"Georg Henih'e Ağıt" eserinde laytmotif olarak "büfe" gösterilmiştir. Nesne tek başına düşünüldüğünde hiçbir anlam ifade etmezken kitapta çok değerli ve lüks bir ev eşyası olarak gösterilmiştir. Çoğu konuşma bu büfe üzerinden yapılmıştır. Büfeden bahsederken maddiyat anlatılmak istenmiştir. Marin, büfeyi temsil etmektedir.

Kitapta bir diğer laytmotif olarak da "keman" gösterilmiştir. Nesne olarak kullanılan büfeye gönderme yapılmıştır. Keman, sanatı temsil etmektedir ve maneviyatla eşleştirilmiştir. Georg Henih, kemanı temsil etmektedir.

"Evimizin İnsanları"ndaysa laytmotif olarak "yoksulluk" ve "mutluluk" kavramları örnek gösterilmiştir. Bu kavramlar eserde sürekli tekrarlanarak kalıplaşmıştır. Adeta kitapla özdeşleşen ifadeler haline gelmiştir. Diğer eserlerle karşılaştırıldığında somut olarak bir nesne kullanılmamıştır.

- **Mektup Tekniği**

Karakterlerin tek taraflı ya da başka karakter(ler)le yaptığı yazışmalardan oluşan bir anlatım tekniğidir. Edebiyatımızda çok kullanılan bir tekniktir. Eserde bu tekniği kullanarak kahramanların iç dünyasını yansıtmak hedeflenmiştir. Kahramanın duygu ve düşüncelerini direkt olarak okuyucuya sunması, romanın akışını olumlu yönde etkiler. Olaya canlılık katar. Sadece yazanla okuyanı ilgilendirdiği için hem kişiseldir hem de samimi bir dille yazılır.

Mektuplar, birbirinden uzakta bulunan yakın akraba veya arkadaşların haberleşmek, bir olayı aktarmak, bilgi vermek, ortak düşünceleri paylaşmak gibi çeşitli amaçlarla yazılır. Bunların belirleyici özelliği kişiden kişiye yazılmış olması, içten ve senli benli bir dille oluşturulmalarıdır. Birinci tekil kişi ağzından yazıldığı için kahramanlar duygu dünyalarını bir aracı kullanmadan, doğrudan anlatırlar. Bu yüzden doğal ve yalın bir anlatıma sahiptir. Bireysel temaları kapsadığından istenilen uzunlukta yazılabilir.

"Georg Henih'e Ağıt" eserinde yaşlı usta huzurevine yattıktan sonra aileye iki adet mektup yazmıştır. Birinci tekil şahıs olan Georg Henih tarafından yazılsa da mektupların asıl muhatabı Marin ve ailesidir. Yani onlar okusun diye yazılmıştır. Dolayısıyla en samimi duyguları hatta bazı itirafları içinde barındırır. Kendi ağzından yazdığı bu cümleler sayesinde aktarmak istediği mesaj okuyucuya direkt olarak geçmiştir. Romanda sürekli mektup tekniği kullanılmadığından bu teknik sayesinde hareketlilik kazandırılmıştır.

"Evimizin İnsanları" eserinde Kemal'in Senai Abi ve Kerim Dayıya yazdığı mektuplardan oluşan bir bölüm vardır. Bu mektuplar daha çok iç dökme amacıyla yazılmıştır. Romancı, anlatıcı konumundan çıkar, kahraman konuşur. Herhangi bir kural olmadığından özgür davranmakta sınır tanınmaz. Kahramanımız istediği konuyu, istediği şekilde ele almakta serbesttir.

3.1.1. Üslup Açısından Karşılaştırılması

Edebiyat terimi olarak üslup, dilsel araç ve olanaklardan yararlanarak duygu ve düşüncelerin özgün, kişisel bir yaklaşımla ifade ediliş biçimidir, diğer bir deyişle anlatılış tarzı. Üslup kişiye özgüdür; yazardan yazara değişir. Bu yüzden yazar sayısı kadar üslup vardır dersek abartmış olmayız.

Üslûp; sanatçının kendine özgü ifade ediş biçimi; cümlelerinin uzunluk, kısalık, devrik, düz cümle vb. yönünden yazarına özgü olarak şekillenen yapısı; kelime seçimlerinde

yazarına özgü seçim ve anlamlandırma tercihi, betimleme. Mecaz ve benzetme yapma hususlarındaki yaklaşımı, cümledeki kelimeleri mecazlı, yalın veya sadelik gibi çeşitli yönlerden ele alış şekli, kişiliği, eğitim düzeyi, yetişme tarzı ile oluşan mizahi, karamsar, iyimser veya ciddi bir eda kazanan kişiselliği vb. ile şekillenen anlatım özelliğidir. Üslup edinme veya bir yazarın kendine özgü bir üslup kazanma aşaması yazarlık alanında yazara ait en üst aşamadır. Kendine özgü bir üslup oluşturabilen yazarın ifade şekli özel bir yazım ahengi, tonlama, ifade özelliği kazanmış demektir. Bu ifade şekli ile bir yazarın herhangi bir yazısından yazarın kendisi tahmin edilebilir.[49]

Kısaca anlatılmak istenen üslup yazarın yazış tarzıdır. Yazarın olayları gözlemlemesi, konuya hâkimiyeti ne kadar fazlaysa üslubu da o kadar iyidir. Bu bahsettiğimiz özelliklere göre yazarın üslubu okuyucuda farklı izlenimler yaratır, bazen kuru bazen de cazip gelir.

Yazarın edebiyat ve sanat geleneği, edebiyat ve sanat anlayışı, siyasi (politik) görüşü, yazarın yaşı, erkek ya da kadın oluşu, kişisel psikolojik yapısı, mizacı, karakteri, eğitim ve öğretimi, dilinin bağlı olduğu dil grubunun lengüistik (dilsel) özelliği, dış kültür ve yabancı dillerle ilgisi, okuyucuya davranışı, cümle kuruşu gibi özellikler üslupla ilgilidir.[50] Bu özellikler her yazarda farklılık gösterdiğinden kimsenin üslubu bir başkasınınkine benzemez. Bir bakıma parmak izi gibi bir şeydir üslup. Kimi yazarlar, anlatımlarına (üsluplarına) çok özen gösterirler. Bir yazıyı üç kere, beş kere, on kere yazıp yazıp değiştirirler.

Akıcı, bayağı, belirgin, canlı, çocuksu, estetik, hoyrat, özensiz, özentili, parçalı, pitoresk (resimsi), renkli, süslü, sürükleyici, yalın, yapma, yüce, zarif, zengin, samimi vb. birçok çeşidi vardır.

---

[49]https://edebiyatvesanatakademisi.com/forum/detay/divan-nesri-mesnevi-tarih/uslup-nedir-divan-edebiyatinda-sade-orta-suslu-li-uslup/741
[50]https://www.turkedebiyati.org/uslup-nedir-uslup-cesitleri-ve-ozellikleri/

“Georg Henih’e Ağıt” eseri günlük konuşma diline yakın, samimi bir üslupla yazılmıştır. Yazarın kullandığı dil gayet sade ve anlaşılır olmakla birlikte karakterlerin özelliklerine göre zaman zaman devrik ve eksiltili cümleler kurulmuştur. Konuşma dilinde bu yapıyı tercih etmesi normaldir. Mecaz ve söz sanatlarından kaçınmıştır çünkü bu, eserin anlaşılmasını zorlaştırır.

“Evimizin İnsanları” eserinde yazar kurallı (düz) cümle yapısını tercih etmiştir. Fazla uzun cümle kurmaktan kaçınmıştır. Böylelikle anlatımda akıcılığı hedeflemiştir. Kelime oyunlarından kaçınarak üslubun kolay anlaşılmasını sağlamıştır. Diğer eserdeki gibi günlük konuşma diliyle yazılmıştır. Bu da olabildiğince açık ve rahat okunmasını sağlayarak eseri sıkıcılıktan uzaklaştırmıştır. Açık ve sade bir dille yazılan eserlerde verilen mesajın herkes tarafından anlaşılabilmesi daha kolaydır; yoğun ve süslü bir dil ise verilen mesajın önüne geçerek okuyucunun kolayca anlamasına engel olur.

Her iki eserde de özellikle toplumsal mesajlar verilmek istenmesi amacıyla ortak bir üslup kullanılmıştır. Okuyucunun kolaylıkla algılaması hedeflenmiştir. O yüzden süsten uzak, yoğun ve ağdalı bir dilin tersine basite indirgenerek yazılmıştır.

3.2. Olayların Geliştiği ve Geçtiği Mekânların Karşılaştırması

Her romanın önemli bir unsuru da mekândır. Romanda işlenen olayların geçtiği yerler ve çevre romanın mekânıdır. Hayattaki insanlar gibi roman kişileri de bir coğrafî bölgede, bir şehirde, bir köyde, mahallede vb. yerlerde yaşarlar. Olaylar böyle geniş mekânlarda cereyan edebileceği gibi, okul, hastane, ev, apartman dairesi gibi dar mekânlarda da geçebilir.

Mekân, romanda anlatılan olayların sahnesi gibidir. Olayların geçtiği bu mekânlar, okuyucunun kafasında canlanması için tasvirle tanıtılır. Mekân betimlemelerine oldukça uzun

yer verilir çünkü mekân ile karakter arasında bir bağ bulunmaktadır ve romancı, kişileri daima mekân ve eşya ile birlikte ele alıp değerlendirir. Mekân betimlemesi gerçekliği artırmakla kalmaz, okuyucunun eserdeki kahramanları anlamasına da yardımcı olur. Kahramanın mekânla bütünlüğü veya karşıtlığı, kahramanın fiziksel ve psikolojik özelliklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olur.

Hiçbir mekân gereksiz değildir, her mekânın belirli bir fonksiyonu vardır. Kişilerin kaderiyle doğru orantılıdır. Bununla birlikte tamamen gerçek dışı mekânlarda geçen romanlar da vardır. Bilim kurgu romanlarının çoğu hayalî bir coğrafyada geçer.

Somut mekânlar insanların gerçek hayatta yaşadıkları mekânlar olarak bilinir ve "açık mekân" - "kapalı mekân" olmak üzere ikiye ayrılır. Açık mekân, "dış mekân" olarak da adlandırılır. Olayların geçtiği köy, kasaba, şehir, ülke, ova, deniz, dağ gibi mekânlar açık mekânlardır. Kapalı mekân, "iç mekân" olarak da adlandırılır. Ev, oda, daire, saray, köşk, yalı, iş yeri gibi mekânlardır. Kapalı mekânlar, kişilerin psikolojik durumunu yansıtmak için kullanılabilir. Ev, oda, daire, konak, saray, köşk, yalı sosyal ve kültürel değişmeyi anlatan birer sembol olarak da kullanılabilir.

3.2.1. Ev

Bulgar yazarın eserinde anlatılan zamanda, gerek üç-beş yıl önce son bulan İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden, gerekse gerçekleşen köklü sosyoekonomik ve toplumsal değişimden ülkede fakirlik hâkimdi, devlet herkesin varlığını ve köylünün toprağını kamulaştırmıştı. Herkes eşit olmak zorundaydı. Kimse lükse kaçamazdı. Özel mülkiyete sahip olanların malları devlet tarafından ele geçirilip kamulaştırılıyordu. Dönemin şartlarına

bakılınca bu romanda geçen semt ve bu semtteki evler de lüksten uzak hatta standartların altındadır.

Romanda bahsedilen ev, Bulgaristan'ın başkenti Sofya'nın İskır Sokağı'ndadır. Çok parası olmayan aile, büyük ve bakımlı bir ev tutamayacağından, eski bir evin sadece bir oda ve mutfağını kiralamıştır. Zaten çok paraları olsa bile o dönemde ihtiyacından fazlasını almaya devlet izin vermez. Talep olmadığından bakımlı ev yapmaya gerek de yoktur. Bu evin hikâyesi de değişkenlik gösterir. Önceden tüm heybetiyle göz dolduran, saygı duyulan, bir zamanların İtalyan Büyükelçiliği olan bu ev sonrasında ironik bir şekilde daha da dikkat çekici bir hal alır ve elçilikten geneleve dönüşen bu bina önünden geçerken hatta adını bile söylerken utanılan bir mekân olarak bilinir. Kitapta "mezar ve yılan deliği" olarak adlandırılsa da okuyucunun gözünde kıt kanaat geçinen bu ailelerin yuvası olur. Hallerinden pek memnun olmasalar da başka çareleri yoktur. Bunu kitaptan şu alıntılarla örneklendirebiliriz:

Gerçekten, İskır Sokağı'ndaki bu eski ve bir zamanlar dış görüntüsü süslü eve, fare yuvasına gibi bir odaya ikişer üçer çocuklu aileler tıkılmıştı ve herkes yoksulluk çekiyordu.

Herkesin nefret edip lanet yağdırdığı ve ortak sefaletten sorumlu tuttuğu evin dikkate değer bir biyografisi vardı. Bağımsızlığın ilk yıllarında inşa edilen bu bina, İtalyan Büyükelçiliğiymiş. Bir zamanlar, şimdi eğri ve dökülmüş merdiven ve koridorlarında İtalyanca çınlıyormuş; duvarları delik deşik bu odalarda, tavanların çıplak kaburgaları altında Dante'nin şiirleri yankılanır, canzonetler söylenir, entrikalar örülürmüş, ama yüzyılın 20'li yıllarında ev daha da ilgi çekici bir kimliğe bürünmüş. O yıllarda, içinde doğma şerefine nail olduğum ev, zengin bir Yahudi tarafından satın alınmış ve o, dış cephesine kırmızı fener asarak burasını geneleve dönüştürmüş.[51]

[51]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 24.

Romanlarda mekânlar değişik biçimlerde karşımıza çıkar. Kişilerin özel yaşam alanları olan evlerden, odalardan, eşyalardan ve toplumsal yaşam alanları olan sokaklardan, caddelerden, köylerden, kasabalardan, şehirlerden, ülkelerden ya da doğal çevrelerden söz edilebilir.

Romandaki mekânlardan ilki, Viktor ve ailesinin yaşadığı evdir. Evi tasvir edecek olursak, bir hayli eski hatta yıkık dökük, konum olarak da kötü bir yerdedir. Ev öylesine küçüktür ki odaları perdeyle bölerler. Önü ve arkası diğer binalarla kapalı olduğundan hiçbir yerden ışık almaz. O binalardan yansıyan ışıklar içeri girerse ev bir tek o zaman aydınlanır.

Yoksulluktan kaynaklı, eve hiçbir eşya alınmamaktadır. Nasıl ki günümüzde deniz kenarında villa sahibi olmak zenginliği temsil ediyorsa; o zamanlarda da büfe sahibi olmak bununla eş değerdir. Zenginlik belirtisi olan ve bu sebepten her evde bulunmayan büfe, Viktor'un annesinin istediği tek eşyadır. Evde çıkan kavgalar da hep bu yüzdendir. Annesi evde büfe olmadığı için halinden hiç memnun değildir. Evin küçük olmasına ya da konumuna bir şey demez ama evde büfe olmamasına kızar. Bir evde büfe, radyo gibi lükse kaçan eşyalar varsa o eve imrenilerek bakılır.

...Bu eski Yahudi mahallesi, bu karanlık iki yatak ve bir masalı, dörde dört ve en kötüsü, Avusturya-Macaristan yapımı ceviz büfe yerine alelacele uydurulmuş ve üzerine tencere, tabak, çatal, kaşık dizdiği bu lanet raflı oda.[52]

İkinci mekân ise Çek asıllı ünlü keman ustası olan Georg Henih'in evidir. İskır Sokağı'na yakın hatta diğer evden yürüme mesafesinde olan bu ev Volov Sokağı'ndaki üçüncü binadır. Ahşap bina o kadar küçük ve eskidir ki içindeki odaların durumu, dışından belli eder kendini. Yıkılacak durumda olan bodrum katındaki bu evin konumu da kötüdür. Yaşlı usta ve karısı için evin küçük olması hiçbir zaman sorun olmamıştır. Karısı öldükten

[52]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 22.

sonra temizliğine hiç önem vermeyen yaşlı usta, aynı zamanda orayı kemanlarını yapmak için atölye olarak kullanır. Köpeği bağlasan durmaz diye tabir edilebilecek bu yerde yaşayan yaşlı usta bütün vaktini orada geçirir. O kadar karanlık, o kadar pistir ki içerisi tabir-i caizse insanın burnunun direği kırılabilir. Georg Henih tüm bu koşullara rağmen orayı terk etmez. Çünkü o mekâna değil, yaptığı işe önem verir. Sadece bu değildir tabi orayı terk etmesine engel olan, hem bütün anıları o odanın içindedir, hem gölgelerin bildiği tek yerdir hem de keman yapmak için bütün aletleri oradadır.

Georg Henih, tezgâhın önünde yüksek bir sandalyeye oturmuş, ince oyma kalemiyle ağaç mengeneye sıkıştırılmış kemanın dibini şekillendiriyordu. Tezgâhın üzerinde tarif edilemez merak uyandıran kancalar, küçük çakılar, tuhaf çekiçler, parlak kerpetenler ve bilmediğim başka aletler diziliydi. Duvarların her yerinde büyük ve küçük keman ve viyola kalıpları asılıydı. Köşede sarı rengiyle kalın, iyi kalpli, benden iki kat daha büyük bir kontrbas parlıyordu. Tezgâhın solundaki duvarda, minderin üzerinde birkaç ikona ve kandil asılıydı. İki küçük pencerede canlı perdeler renkleniyordu. Cila, tutkal ve ağaç kokuyordu. Bu kokuları büyük bir zevkle içime çekiyordum. İlk kez duyduğum kokular. Cüceler mağarasındaki gibi alacakaranlıktı, ama ezici değil, gizemli ve sımsıcaktı.[53]

Pencereler tozlu ve kirliydi, sanki birileri buradan geçeceğimizi ve bakmak için eğileceğimizi biliyormuş ve bilerek üzerlerine yağ dökmüştü. Sadece iç taraflarında bazı bez parçaları görünüyordu.[54]

...Sadece karanlık ve ağır köpek kokusu. Eşikte yalanmış kemikler ve devrilmiş bir çanak duruyordu.

[53]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s.15-16.
[54]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 35.

Oda karanlıktı. Güneş ışını beş santimetrelik pislik tabakasını delemezdi. Yapışkan, cılız bir ışık bilinmeyen bir kaynaktan sızıyor ve eşyaların daha büyük ve daha gri görünmelerine neden oluyordu. İhtiyarlık, yosun, çürüme, ölüm kokuyordu. Ekşi ve pislik kokuyordu. Bir elektrikli ocak üzerinde cezve kıkırdıyordu, odada insan sesini andıran tek şey.

Odanın duvarları yapışkan ve nemden oluşan gri gözeneklerle kaplıydı. Sarkmış ihtiyar yanaklarına benziyordu. Onlar sanki nefes alıp veriyorlardı ve bütün oda yarı ölü bedenlerinin hastalıklı nefesiyle doluyordu.

Bir sürü hamamböceği zeminde ileri geri cirit atıyordu. İki tezgâhın üzerinde, bir zamanlar olduğu yanalmış, kahverengi kirlilikle kaplanmış keman kalıpları, dip ve ön kısımları, çeşitli büyüklükte saplar, paslanmış kanca ve sararmış at kıllarının sarktığı kararmış yaylar asılıydı.

Köşedeki kontrbas yoktu. Orada tozla kaplı, içindeki tutkalın donmuş olduğu bir çömlek yuvarlanıyordu. Bojenka yoktu. Duvardaki eğri ve saçma ikonalar altında onun çiviyle kakılmış fotoğrafı asılıydı. Alt köşesinde küçük siyah bir kurdele vardı. Resim, eski resimlere özgü o tipik sarı renkte solmuştu ve sanki tanıdığım o gülümseyen ihtiyar kadının uzak bir benzerini yansıtıyordu.[55]

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere, Georg Henih eviyle duygusal bir bağ kurmuştur. O yüzden evi ne kadar yaşanmayacak durumda olsa da oradan ayrılmaz. Mekân ve karakter arasında bir bütünlük vardır.

Bu kadar pis bir evde yaşamak yaşlı ustanın sağlığını da tehlikeye atmaktadır. Marin hem ustayı hem de orada büfe yapacağından kendisini düşünerek evle birlikte aletleri de temizleme kararı alır ama hamamböceği, fare ölüsü gibi pisliklerle dolu olan sandığı

[55]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 36-37.

temizlemek hiç de kolay olmaz. İş bittikten sonra keman yapımında kullanılan, ustanın babasından miras kalan, ender bulunan şahane takım kendini gösterir.

Mekân yeni bir yere dönüşür. Burada, kişilerin mekânla benzerlik gösterdiğini anlıyoruz. Olayların geçtiği bu yer, orada yaşayan Georg Henih hakkında da bilgi verir. Yaşadığı oda gibi yaşlı usta da kişisel temizliğine dikkat etmez, evi gibi ustanın kıyafetleri de eski ve pistir. Marin temizledikten sonra ferahlık kazanan ev artık yaşanılası bir yere dönüşür. Marin de yapmış olduğu bu yenilikle kendi karakterini odaya yansıtmıştır. Yaşlı ustanın tersine odanın şu anki hali gibi Marin tertemiz, bakımlı ve özenle seçilmiş kıyafetlere sahiptir.

Romanların genellikle başlarında yapılan mekân tasviriyle okur, izleyen sayfalarda anlatılacak olaya hazırlanır. Mekân anlatılırken hem karakterler hem de olay hakkında ipuçları verir. Karakterlere ön hazırlık yapılır. Sonuç olarak yazarımız, mekân unsurunu olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak ve atmosfer yaratmak amacıyla kullanmıştır.

Babam birkaç gününü Georg Henih'in aletlerini temizlemeye ayırdı. Bu denli ince ve nazik olmalarına karşın pek işine yaramayacaklardı. İçinden ölmüş fareler kokusu yayılan yarı çürümüş bir sandığa konulmuşlardı. Babam onları teker teker çıkarıyor, ispirtoya batırılmış bez parçasıyla dikkatlice siliyor ve tezgâha serilmiş büyük bir mendilin üstüne koyuyordu.

Bunu tamamlayınca, gözlerimizin önünde keman yapımında kullanılan şahane bir eski takım parladı: Narin törpüler, burgular, düzgün kesilmiş saplarıyla sık ve ince dişli testereler; yarım milimetrelik oluklar yapan oyma makasları, çocuk parmağı büyüklüğünde rendeler, daha büyükleri, bütün keman türleri için zarif kalıplar ki bunlarda ağaç minnacık kancalarla bağlanıyor ve oturması için belirli zaman bırakılıyor, ince burunlu bıçaklar.

Bitirince babam doğruldu ve aletlere büyülenmiş gibi baktı. Bodrum katının loşluğunda bunlar mavili kırmızımsı bir parıltıyla parlıyor, üzerlerinde koyu damlacıklar halinde yağlar kıvılcım çakıyor, kullanımdan kahverengileşmiş sapları sıcak ve asil renklerle ışık saçıyorlardı.[56]

Georg Henih'in marangozhane olarak kullandığı evinin tersine öğrencilerinin dükkânları hem büyük hem de temizdir ve müşteriden adım atacak yer yoktur. İkisinin de duvarları sertifikalarla kaplıdır ama bu sertifikaları almalarını sağlayan ustalarına ait hiçbir teşekkür belgesi yoktur. Sürekli kendi başarılarından söz eden, ustalarına bir teşekkürü çok gören bu çıraklar, Georg Henih'in bodrum katında sefalet içinde yaşamasını umursamazlar. Ustanın atadan kalma aletlerinin ne kadar değerli olduğunun farkında olan çıraklar, dükkânlarında bir sürü alet olmasına rağmen özellikle bu aletlere göz dikmişlerdir.

Mahallenin diğer sakinlerinin oturdukları evler de aşağı yukarı diğerleriyle aynıdır. Çoğunun ev dediği şey bütün bir ailenin beraber paylaştığı tek bir odadan ibarettir. Ayrı ayrı yoksulluğu simgeleyen evin içindeki her bir oda aynı zamanda ayrı ayrı hikâyeye sahiptir.

1900'lü yıllarda Bulgaristan'da sanat alanında gelişmek için bazı adımlar atılmıştır. Bunlardan biri de Çek Cumhuriyeti ve İtalya'dan bazı müzisyenler getirme planıdır. Geldiklerinde misyonlarını tamamlamak için çok zorluklar yaşamışlardır. Bu ustalardan biri olan Georg Henih de kendi doğduğu, büyüdüğü toprakları bırakıp sanat uğruna hiç bilmediği topraklara göç etmiştir. Doğduğu toprakları çok özleyerek anlatan, buna rağmen idealleri uğruna Bulgaristan'da kalmayı seçen Georg Henih'in doğduğu topraklar, hem rüya hem de kâbus olarak karşısına çıkar. Doğduğu topraklar alabildiğine yeşil alana sahiptir. Gölgelerin bahsettiği yeşilliklerin ortasındaki şato Georg Henih'in evidir. Kâbusu olan bu hayalde bahsedilen şato önünde sevdiklerinin mezarlarını, o mezarların önünde de yaşlı ustaya

[56]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 41-42.

suçlayıcı bakışlar atan, sanki bu güzellikleri bırakıp neden bu eski, rutubetli, pis bodrum katına geldin ve sevdiklerini de peşinden sürükledin der gibi bakan insanlar vardır. Bütün bunları gölgelerin anlattığını düşünen yaşlı usta gerçekte kendi korkularıyla yüzleşir. Doğduğu toprakları çok özleyen yaşlı usta, hem gölgelerle hem de Viktor'la oradaki insanların ne kadar neşeli olduklarını, herkesin birbirine iyilik yaptığını, sürekli yemeğe misafirlerin geldiğini, böyle kalabalık şölen gibi bir havanın hâkim olduğunu, evinin dağın başında yanından nehir geçen bir konumda olduğunu konuşur.

Yüzyılımızın başlarında, Sofya'nın sarı döşeme taşları üzerinde at arabaları, içlerinde tel çemberlietekli bayan ve fraklı baylarladolaşırken; Sofya parklarında üflemeli çalgılarla La Traviatta'dan potpuri çalınırken; İvan Vazov köpeğini Halk Meclisi önünde gezdirirken ve Opera Topluluğu ilk temsillerini verirken; Bulgar müzik kültürünün temellerini oluşturmak isteyenleri desteklemek için Sofya'ya Çek ve İtalyan müzisyenler gelmiş.[57]

Ama sen, Georg Henih, mutlu muydun? Niçin doğduğun Çekya'ya, hakkında bana o kadar çok şey anlattığın ağabeyin Anton'un yanına dönmedin? Orada, miras kalan şatonun çevresinde yeşil çayırlar varmış; azgın atlar bu çayırlar üzerinde koşuşuyorlarmış; sakin Bojenka'nın sevgi dolu gözlerle seni izlediği atölyenden incecik akçaağaç ve cila kokuları yayılıyormuş ve bütün Avrupa kemanlarını çalarken sadece çocuğunuzun olmaması sizi mutsuz kılıyormuş.[58]

...Uzaklarda, Çekya'da bir yerde yeşil ova ve çayırlar uzanıyordu. Yeşil çayırların arasında eski bir şato yükseliyordu. Etrafında ise üzerlerinde haçlar dikili mezarlar vardı. Mezarların önünde insanlar uzun bir sıraya dizilmişlerdi. Yüzleri ciddi ve hüzünlüydü, gözleri ise önlerindeki boşluğa ve uzaklara, uzaklara, uzaklara, uzaklara dikilmişti ve bunlar nemli

[57]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 12.
[58]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 13.

duvarlı ve yıkıldım yıkılacak bodrum katına, üzerinde sancıdan kıvrılan, gölgelerle konuşan ve ölüme merhametli olması ve onu alması için yalvaran yaşlı Çek ustaya, Bulgar luthier ekolünün kurucusu Georg Yosif Henih'in yattığı içi dışına çıkmış mindere doğru bakıyorlardı.[59]

Yazarımız burada doğduğu toprakları Georg Henih'in psikolojisi ve bakış açısıyla aktarmıştır. Doğduğu topraklarla duygusal bağ kuran kahramanımız, psikolojisini detaylıca anlatmayıp bunu mekânı tasvir ederek okuyucuya aktarmıştır. İnsan-mekân ilişkisi bu bağlamda öne çıkmıştır.

Sonuç olarak eserde anlatılan olay ya da olaylar belli bir yerde geçer ve mekân, romanın diğer unsurlarıyla hatta olayla bağlantılı olarak değişik özellikler gösterir. Roman kişileri, içinde bulundukları fiziksel çevre içinde ele alınır. Romandaki olayların geçtiği çevre, olayların yaşandığı toplumu anlamamızı sağlar.

Karşılaştırdığımız diğer eserde de toplumsal ve ekonomik sorunlar yüzünden ülkede yoksulluk hâkimdir. İnsanlar geçinebilmek için gerekli olan ekonomik imkânlardan yoksundur. 1980'lerde Türkiye, zenginle yoksul arasındaki farkların uçurum nitelemesini hak edecek boyutlara ulaştığı bir ülke haline gelmiştir.

Romanda bahsedilen konak, İstanbul'un en yoksul semtlerinden biri olan Kasımpaşa'nın Fırın Sokağı'nda yer almaktadır. Orada yaşayan ailelerin maddi durumu çok kötü olduğundan kimsenin ayrı bir ev kiralayacak parası yoktur; böyle bir düşünce kimsenin aklından bile geçmemektedir. Bu sebepten fakirliğin hâkim olduğu, yıkık dökük bu konakta birden fazla aile bir arada kalmak, aynı ortak mahalleri kullanmak zorundadır.

---

[59]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 87.

Dış mekân olarak adlandırılan bahçesi vardır. Bahçe de ev gibi oldukça bakımsızdır. 2 tane ağaçtan ibaret olan bu verimsiz bahçede bir büyük küp bir de tulumba vardır. Ağaçlardan biri zaten meyve vermez, diğerinin de meyvelerin olgunlaşması gereken zamanı çocuklar tanımaz. Olaylara başlamadan mekânı detaylıca tasvir ederek yazar aslında okura olay örgüsü hakkında bilgi vermek istemiştir.

Sokağımızın arnavutkaldırımı döşeli eski mi eski bir sokaktı. Sokaktan eve girmek için on-on beş metre uzunluğunda dar bir bahçeden geçerdik. Bahçemizde hiç ürün vermeyen, ama sedef gibi parlayan yeşil yapraklarla donanmış bir zeytin ağacı vardı, bir de üstüne benim bile kolayca çıkabildiğim ufak bir ayva ağacı. Kaç mevsim dallarından ayva kopardık bilemeyeceğim, ama yalnızca bir kez olmuş bir ayva yiyebilmiştim. Çünkü evin tüm çocukları her yıl daha hamken koparıp yerdik ayvaları.

Kalın tahtadan yapılmış, küçük bir bahçe kapımız vardı; yerinden oynamış, eğri duran. Sanırım, sökülen bir geminin kameralarından birinin kapısıydı. Çok yer gezmiş, çok gün görmüş, çok da çekmiş gibiydi, ama yine de dayanıklı ve sağlam kalmayı bilebilmişti, yamuk çarpık da dursa. Ev halkının günde yüzlerce kez girip çıkmasına karşın, hiç kimsenin düzeltip onarmayı hiç mi hiç düşünmediği bu kapının üstünde, bir çivisi düştüğünden öteki çivisinden sarkan, üzerinde altmış dört yazılı, bakır bir kapı numarası sallanırdı hep. Kapımız itilince açılır, bırakınca kendiliğinden kapanırdı.

Sıvasız, alçak bahçe duvarının üstünden zeytin ağacının dalları sokağa sarkardı. Sokağın başından bakınca, o pırıl pırıl sedef yeşilliğindeki yapraklı dallarını görmek çok hoşuma giderdi, sevinirdim görür görmez. Tüm sokakta önü bahçeli olan tek ev bizim evimizdi. Öteki evlerin bahçeleri arkalarındaydı, bahçelere girmek için evlerin içinden geçmek gerekiyordu.

Gölge renkli, sert bir toprağı vardı bahçemizin. Sağda, bahçenin sonunda, evin köşesine yaslanmış, ne zaman, nereden geldiğini bilmediğim bir yerküpü dururdu. İçine iki insanın kolayca sığabileceği bir küp. Dışındaki küflü kalıntılardan uzun yıllar boyunca toprakta gömülü kaldığı belliydi. Küpün hemen karşısında kocaman demir kollu eski bir tulumba vardı. Hiç sevmezdim o tulumbayı. Onun buz gibi suyundan az çekmedim.

İki ağaç, bir küp, bir de tulumbadan oluşmuştu benim çocukluk dünyamın bahçesi.[60]

Olay örgüsünün gerçekleştiği bu konak ne kadar küçük ve eski de olsa, büyük küçük fark etmeden herkes orada kendine mutlu olacak bir şeyler bulur. Kaldıkları evde ne elektrik ne de su vardır ama bu dert edilecek bir durum değildir. Onlara göre maddi şeyler bir şekilde çözülür de manevi duygular asıl olandır. Mutluluk, günümüz şartlarında herkesin evi, arabası ve birikimi olmasına rağmen en zor bulunan duygu iken; o zamanlarda bu kadar yoksulluğa, açlığa ve olumsuz koşullara rağmen insanların sahip olduğu en belirgin duygudur.

Evde ne su vardı ne de elektrik. Dış kaplamaları yapıldığı günden beri boya yüzü görmemiş bu iki katlı ev on odalıydı, her odasında da bir aile oturuyordu. Alt katın girişinde küçük bir taşlık vardı. Eskiden kareli maltataşıyla kaplıyken sonradan üstüne beton dökülmüş. Taşlığın sağ yanında Çamaşırcı Ulviye Teyze'nin ve Münevver Abla'nın oturdukları iki oda vardı. Ulviye Teyze'nin odası biraz yüksekte olacaktı ki oraya bir-iki basamakla çıkılırdı. Münevver Abla'nın odasına düzayak girilirdi, ama bu odanın da önünde, içinde kuyu bulunan ufacık bir taş oda daha vardı. O taş odada Münevver Abla'nın annesi ile birlikte, benim yaşıtım olan oğlu Abdullah yatarlardı. Taşlığın sol yanındaysa Kerim Dayı'nın oturduğu odayla, kiracısı sürekli değişen, pencereleri yan bahçeye bakan büyükçe bir oda vardı. Bu odanın anımsadığın en son kiracıları, ben yaşlarda olan sarı saçlı çilli kızla annesiydiler. Üst

[60]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s.11-12.

kata on basamaklı bir merdivenle çıkılırdı. Yüzlerce kez gözüm kapalı koşarak inip çıkmıştım bu merdivenlerden.

Yukarıdaki sofa alt kattakinden daha ufaktı. Üst sofaya çıkıldığında solda yüksekçe bir setten sonra girilen oda bizim odaydı. Yanımızdaki iç içe iki odada Arabacı Tevfik, çoluk çocuğu ve annesi yaşardı. Bizim oda kapımızın karşısında pencereleri bahçeye bakan balkonlu odayla onun yanında da kapısı evin bütün oda kapılarından daha büyük olan bir oda yan yanaydı. Koca kapılı odada Feriha Abla ile Senai Abi otururlardı. Alt kattakiler için de, üst kattakiler için de kullanılabilir tek hela bu katta bulunuyordu. Her girenin bir öncekine küfrettiği bir hela...

Bu ev, bizim oraya taşınmamızdan yaklaşık otuz yıl önce yapılmış diye anlatılırdı. Evi dedem yaptırmış; ben iki-üç yaşındayken dedem ölünce Zeki Amcam satın almış onu. İlk iş olarak da evin sokağa bakan yüzünü, pencere içlerine dek, üstünde geometrik şekiller olan çinko levhalarla kaplatmış.[61]

Evin durumu gerçekten o kadar vahimdir ki hırsız bile girmez çünkü parasızlıktan evde çalınacak hiçbir şey olmadığını onlar da bilir. Ev sakinlerinin hırsızı dört gözle bekleme sebepleriyse onu yakalamak ama tabii ki soymak için yakalamaktır. En azından evlerine lazım olan eşyaları ondan temin edebilmek için buna ihtiyaçları vardır.

Burada da karakterler mekânla özdeşleşmiştir. Mekân eski, yıkık-dökük, bakımsız olarak tasvir edilirken insanlar da yoksul, işsiz, kılık kıyafetine özensizdir. Parasızlıktan ne evlerine ne de üst başlarına bir şey alamazlar.

Yaşadıkları bu konakta her ailenin odası ayrıdır. Kemal'in ailesiyle yaşadığı odada 6 yaşından 11 yaşına kadar çoğu şey aynıyken sadece odalarına eklenen birkaç eşya farklılık

[61]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 12-13.

yaratmıştır. Yine eskidir ama zenginlik göstergesi olan aynalı komodin ve üzerinde antika gaz lambası eklenmiştir. Bu yeni eklenen eşyalara karşı Kemal çok meraklıdır çünkü hayatında ilk defa sahip olmuştur. Ders çalışmak ya da yazı yazmak için heveslenmezken aynalı komodinin başına geçip incelemek için dersi bahane etmekten hiç utanmaz. Çocuk aklıyla böyle gizli saklı iş yapmak cazip gelir. Diğer odalardan farkı sadece bu eşyalar değildir. Lüks sayılabilecek başka detaylar da vardır. Mesela odalarında iki tane yatak mevcuttur. Hatta Kemal'in yatağı kuştüyündendir. Diğer ailelerden bazılarında bir yatak bile olmadığından yerde yatılır.

Gerçi bu kuştüyü yatak çalıntıdır çünkü ellerine para geçince lükse kaçmazlar, temel ihtiyaçlar alınır. Para yoksa eve lazım olan eşyalar genelde çalınarak elde edilir. Bu yatağı da Kemal için Hızır Amcası çalmıştır. Fakat haydan gelen huya gider diye boşa denmemiştir, bu yatağın da ömrü kısa sürmüştür. Bu konakta eşyaların ömrü pek uzun süreli olmaz. Feriha Abla ve Senai Abi haricindeki aile bireyleri muhakkak kavga edecek bir sebep bulur ve hınçlarını eşyalardan çıkartır. Babası da bunlardan biridir, içtikten sonra muhakkak kavga çıkaracak bir sebep bulur. Yine alkollü olduğu bir gün, yatağı çakısıyla parçalamıştır. Bu ev halkı için olağan bir durumdur. Kemal ve arkadaşları her zamanki gibi bu durumu da oyuna çevirmişlerdir. Bir daha kuştüyü yatakta yatamayacağına üzülmeyip uçan kuştüyleriyle o anın keyfini çıkartır. Eserden yapacağımız alıntıyla daha somut hale getirelim:

Tüm bu olup bitenler çocukluğumun altıyla on bir yaş arasındaki dönemini kapsar. Kasımpaşa Dokuzuncu İlkokulu'nun dördüncü ya da beşinci sınıfına gidiyordum. Yaşamımızda değişen pek bir şey olmamıştı. Eski evimizde, eski odamızdayız yine. Ama odada, o sıralar ya annemin ya da babamın bitpazarından edindikleri bir komodin var artık. Hem de aynalı. Komodinin üstünde de süslü bir mermer. O sıralar "varlıklı" idik sanırım. Çünkü mermerin üstünde bir de antika gaz lambası konulmuş. Ben kendimi aynada görüyorum. Komodinin karşısında tahta tabure üzerine tünemiş bir çocuk. Önümde kitap,

defter, kalem. Filmlerdeki gibi bir görüntü. Bu görüntünün tutkusu beni her akşam o taburenin üstüne çekerdi. Önemsizdi, ama bu gizimi bugüne değin kimseye söylemedim. Ders öğrenmek, not almak umurumda değildi. Ama o aynalı komodinin başına geçmek yok mu, tutkum olmuştu bu benim.[62]

Odamızda iki yatak vardı. Birinde annemle babam yatardı, ötekinde ben. Benim yatağım tümüyle kuştüyündendi. Hızır Amcam onu ya lüks otellerin birinden ya da çalıştığı gemilerden çalıp getirmişti anneme. Sanıyorum Gülcemal gemisinden olacak, çünkü bir zamanlar orada ekmekçilik yaparmış. Sonra bu yatağın başına bir kaza geldi. Aslında bizim odadaki eşyaların başına durmadan kazalar gelirdi hep. Annemle babam ne zaman kavga etseler, babam annemi döverdi. Eğer annem babamın elinden kaçıp kendini sokağa atabilirse, babam hırsını eşyalardan alırdı. Odada ne kadar eşya varsa hepsini kırar, dökerdi. İşte böyle günlerden birinde sustalı çakısıyla benim kuştüyü yatağımı parçaladı. Odanın içinde tavandan döşemeye dek uçuşan kuştüyleri öyle güzel bir görünüm yaratmıştı ki, yatağımın gittiğini unutup bahçedeki arkadaşlarımı çağırdım. Odanın içinde kar gibi uçuşan kuştüyleriyle oynamaya başladık.[63]

Feriha Abla ve Senai Abinin odalarıysa Kemal'in hep dikkatini çekmiştir. En güzel oda onlara aittir. Hem odaları hem de karakterleri diğerlerinden farklıdır bu çiftin. Bütün odalardan kavga gürültü sesleri yükselirken onların odasından ud sesleri gelir. En güzel ve sağlam eşyalar onların odasındadır çünkü o odada hiç kavga edilmez. Kavga edilmediği için de hiçbir eşya kırılmaz. Hatta en çok dikkat çeken eşya, aynalı demir karyola, başka hiçbir odada yoktur. Burada da yine mekân-karakter uyumunu görmekteyiz.

---

[62]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 40-41.
[63]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 50-51.

Eski günlerden söz ederken bir sıra gözeterek onları dile getirmem olası değil. Yoksulluğun simgesi olan bir evde, çoğu eğitimsiz, ilkel insanlar arasında, en az yedi yıl birlikte yaşadık. Sen ve Feriha Abla, bir tek odadan oluşmuş dünyanızda yaşarken, ben de, o yedi yılı sizlerle birlikte yaşadım. Birbiriniz için sevgi ve coşkuyla dolu olarak, yıllarca. Kapaklı sac mangalınız, yerde iki koyun postu, Feriha Abla'nın o bembeyaz güzel ellerinin emeği yer minderleri, her zaman külün üstünde duran kahve cezvesi, duvara asılı gaz lambası, bütün evde yalnızca sizin odada var olan aynalı demir karyolanız. Pencere önündeki sediriniz, duvarda Feriha Abla'nın siyah kumaştan yapılmış kılıfı içindeki udu, sonra… sonra belki de benim gözümden kaçmış bir-iki şey daha. Ancak seninle birlikte anlam kazanıyordu bunların tümü. Bu dünyadan Feriha Abla'nın arada bir ut çalarak söylediği şarkılardan başka bir tek ses sızmazdı dışarıya. Oysa öteki odalardan dayak sesleri, küfürler, bir alay gürültü patırtı gelirdi hep.[64]

Kendi ihtiyaçlarını düşünmeyen Kerim Dayının odasında ise neredeyse hiçbir şey yoktur. Elindeki parayla evin insanlarına yardım eden Kerim Dayı, ya evdekilere ya da evin ortak alanlarına bir şeyler alır. Ev halkı bütün eksiklerini onun sayesinde tamamlamıştır. Genelde eve işi düşünce gelen Kerim Dayının odasında sadece bir tahta sedir vardır, o da yıkık dökük. "*İnsan dünyasını ara sıra ne kadar küçültebiliyor yaşamak için, Kerim Dayı. Böyle olmasaydı sen 'evet' deyip aylarca, yıllarca yaşayabilir miydin seçtiğin zindanında, yani bizim evdeki o küçücük odanda…*"[65] alıntısından da anlaşılacağı üzere odası o kadar küçüktür ki Kemal Demirel mektubunda mekânı zindana benzetmiştir.

Evdeki diğer ailelerden biri de Leyla Nine ve oğlu Arabacı Tevfik'tir. Onların da iç içe geçmeli iki odası vardır. Onların durumu da diğer aileler gibi hiç parlak değildir, kıt kanaat geçinirler.

---

[64]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 64-65.
[65]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 88.

Her ailenin ayrı bir odası vardır da tuvaletleri ortaktır. O kadar kişiye tek lavabo olacak şey değildir ama evin insanları bundan bile eğlenecek bir şey bulur. Tuvalet tek olduğundan herkes sıraya girer ama en uzun kalan Senai Abidir. Normalde herkesin söylenmesi ve huzursuzluk çıkarması gerekirken bu insanlar birbirleriyle hiç kavga etmez. Odaların gerçek boyutunu çocukluğunda anlamayan, anlasa bile bunda üzülecek bir durum bulamayan Kemal, yıllar sonra o evi ziyaret ettiğinde o zamanlar kocaman hissettiği odalar şimdi ona daracık gelmiştir. Yaşı ilerleyip mahalleden çıkınca maddiyata verdiği önem de artmıştır. O konakta zamanında nasıl kaldığını anlamaya çalışır.

Senai Abi, bizim evin gazete okuyan tek insanı olarak da anımsıyorum seni. Hele helâya gazeteyle girişin gözümün önündedir her zaman. Üstelik uzunca da kalırdın, bir saat filan. Yıllar sonra o eve gittim, eskiden bana çok büyük gelen boyutlar ufalmıştı sanki. Kapılar küçük, odalar dar görünürdü. Helaya baktım. O döküntü yerin penceresine koyduğun gaz lambasının ışığı altında nasıl bir saat, belki de daha çok gazete okuduğunu düşündüm, içime bir acı çöktü. Ama o zamanlar işi gülünecek yanından alırdık hep. Evin tek helası olduğu için Feriha Abla sofaya çıkar, hepimize seslenirdi: "Helaya girecekler girsin, Senai Efendi birazdan helaya girecek." Bu arada birkaç odadan, "Dur, dur bekle," sesleri duyulur, gülüşmeler koşuşmalar olurdu. O ortamda evin halkı her olaydan bir keyif çıkarmaya yatkındı. İnsanlar neredeyse senin helaya gidişine göre saatlerini arayacaklardı. Çünkü her akşam aynı saatlerde yinelenirdi bu iş.[66]

Üsküdar'da oturan amcasının evi de kendilerinkinden farksızdır. Hatta kendilerinin oturduğu evden de kötü denilebilir. Çalınacak bir şeyleri olmadığından odaların kapıları hep kilitsizdir, yani korkmalarını gerektirecek bir şey yoktur. Evde tenekeden bir mangal vardır da parasızlıktan yakacak kömürleri yoktur. Yani evin içi de dışarısı kadar soğuktur. Fakir olan

[66]Kemal Demirel, **a.g.e.,** s. 67.

amcasının beş çocuğu vardır bakması gereken. Çocuklar o soğukta sürekli hasta olur ama elden bir şey gelmez. Ellerine para geçmeyince ne yiyecek bir şey alabilirler ne de ısınacak kömür. Ve maalesef en soğuk günleri buz gibi evde geçirmek zorunda kalırlar.

Yılın en soğuk günlerinden biriydi. Büyük amcamın Üsküdar'daki evine gitmiştim. Amcam da bizim gibi yoksuldu. İçeri girdim. Beşle on yaş arasında, biri oğlan dördü kız beş kardeş, odanın ortasında, büyük bir teneke mangalın çevresinde yere oturmuşlardı. Mangalda ateş yoktu. Onların evi de yıkık döküktü bizim evimiz gibi. Oturduklarından başka kullanılmayan iki odaları daha vardı. Kilitsiz bir dış kapı, kilitsiz oda kapıları, arkada bir bahçe. Çocukların yanlarına gittim, aralarına oturdum. Evin içi de hemen hemen dışarısı kadar soğuktu.[67]

Kasımpaşa'da oturan Kerim Dayının kız kardeşi Salahali Teyze, evin bir odasını tutabilmiştir yoksulluktan. Zaten o dönemde birçok kişi bu şekilde oturur. Bu oda onun hem evi hem de işidir. O ufacık odaya bırak kendini bir de bir sürü eşya sığdırmıştır. Çünkü yaptığı iş –rehinecilik– bunu gerektiriyordur. Rehinecilikte üç liraya rehin bırakılan eşya, beş liraya geri alınır. Mahalleli için de bir umut kapısıdır. Paraya sıkıştıklarında hemen onun kapısını çalıp bir eşyayı rehin bırakırlar.

…Sonra Kasımpaşa'da rehinecilik yapmaya başladı. Bu işe senin verdiğin parayla başlamıştır sanırım, yoksa onca yoksulluğuyla nereden bulsun iş yapacak parayı! Kasımpaşa'da bir başkomiserlik vardı. Dokuzuncu İlkokul'un arkasında. Komiserliğin karşısındaki daracık sokakta birbirinin eşi iki ahşap ev vardı. Salahali Teyze bunların birinde bir oda tutmuştu. Kapıdan girer girmez sol yanda tek pencereli bir odada yaşıyordu Salahali Teyze. Ömrünü bu odada rehinecilik yaparak geçirirdi. Yerden tavana kadar rehin eşyalarla

[67]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 48.

doluydu bu küçük odanın duvarları. Fakir fukaranın rehine vermediği hiçbir şey yoktu Kerim Dayı. Bakır mangaldan tepsiye, siniye dek.[68]

İki roman da mekân olarak birbiriyle benzerlik gösterir. Yoksulluktan komple bir evi kiralayacak durumları olmayan bu fakir insanlar, evin sadece bir odasını kiralar. Odalarında lüks sayılacak büfe, komodin, radyo vb. eşya olmadığı gibi temel ihtiyaçlar olan yatak, masa, kilim gibi eşyalar bile sınırlı odalarda vardır. İki kitapta da aileler bu durumdan hiç şikâyet etmez aksine bu vaziyette bile hallerine şükrederler. Ev halkı yaşadıkları evi, odayı, mahalleyi kısacası komple bu hayatı benimsemiştir.

3.2.2. Sokak

Bulgar yazarın eserinde bahsedilen İskır Sokağı, başkent Sofya'da yer alır. Marin ve ailesinin evi bu sokaktadır. Adı geçen bir diğer sokak, Volov Sokağı'dır. Georg Henih'in evi de bu sokaktadır. Bu iki sokak birbiriyle kesişmektedir. Diğer kesişen sokağın adı da Rakovski Sokağı'dır.

Bu sokağın evlerden yana şansı yoktur da doğa yönünden yüzü gülmüştür. Yemyeşil ağaçlarla kaplı bu sokakta insanların neşesi sayesinde gökyüzü bile bütün herkese masmavi görünür. Sokak tasviri de karakterlerin ruh haline göre değişkenlik gösterir. Marin kendi mesleğini icra edip sanatın önemini bildiği zamanlar, sokak ve sokaktaki nesneler daha neşeli; mesleğini tamamen bırakıp asıl önemli olanın maddiyat olduğunu savunurken ise sokak ve sokaktaki nesneler daha mutsuz betimlenmiştir.

...İskır Sokağı'nda Volov Sokağı yönüne yürüyorduk. Ağaçlar mavi gökyüzüne doğru yeşil fıskiyeler püskürtüyorlardı, biri sanki onları aşağıdan şişiriyordu. Mavi gökyüzünün

[68]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s.87-88.

kendisi de kuduruk maviydi, döşeme taşları üzerinde alacalı arabalara koşulu kahverengi atlar topurduyor, ara sıra bir otomobil geçiyordu.[69]

Bir zamanlar olduğu gibi yine İskır Sokağı'ndan Volov Sokağı'na doğru yöneldik. Ağaçların yaprakları dökülmüştü. Onlar başlarımızın üstünde siyah dallarını uzatarak sanki bir şeylerden vazgeçiyorlardı, sanki zir zamanlar yeniden yeşerecekleri inancını yitirmişlerdi. Ara sıra cılız bir atın çektiği bir at arabası topurduyor veya herhangi bir Moskviç hızla geçiyordu – otomobillerin çağı başlıyordu.[70]

"Evimizin İnsanları" eserinde bahsedilen Fırın Sokağı, İstanbul - Kasımpaşa'da yer alır. Romanda bahsi geçen konak bu sokaktadır. Bu konağın haricinde, romandaki bazı karakterlerin evleri de bu sokaktadır. Fırın Sokağı konum olarak kötü bir yerdedir. Orada yaşayanların durumlarıyla sokağın durumu benzerlik gösterir. Konum olarak en çukur bölgede yer alan sokağı her yağmurda sel basar ama çocuklar bu durumdan da yine eğlenecek bir şey bulur, hep bir oyun üretirler.

Sokağımız, yani Fırın Sokağı, Kasımpaşa'nın tam ortasında, en çukur yerdeydi. Yağmurun bolca yağdığı günlerde sel basardı her yanı. Çocukluğumda en hoşuma giden şeylerden biri de, sel sularının üstünde bir sac leğenin içine oturup ellerimi kürek yaparak, mahallenin bir ucundan öbür ucuna dolaşmaktı. Doğrusu, biz çocukların keyfi yerindeydi her zaman.[71]

[69]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 34.
[70]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 123.
[71]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 45-46.

3.2.3. Mahalle

Paskov'un eserinde bahsi geçen sokaklar, Serdika bölgesinde yer almaktadır. Kitapta direkt olarak mahallenin adı geçmese de araştırıldığında bu üç sokağın bu bölgede bulunduğu ortaya çıkmıştır. O zamanlar yoksulluğu temsil eden ve bu sebepten beğenilmeyen mahalle şimdi gayet nezih bir yer haline gelmiştir.

Mahalledeki insanlar birbiriyle uyum içinde yaşar ve herkes birbirini tanır. Sabahları işe giderken birbirlerine selam vermeden geçmezler. Oradakilerin yaşam alanı olan bu küçük mahalle, dışarıdaki insanlar tarafından pek beğenilmese de mahalleli için gayet sevimli bir mekândır. Yoksul mahalle her sabah yoksulluğa uyanıp hayatına devam eder.

Mahallemiz, uykusundan uyanıyordu.

Marangoz Vangel ağaç rendeliyordu.

Fırıncı Yordan dükkânının kapısı önünde önlüğünden beyaz bulutlar silkeliyordu. Sağdaki ağaçlar mavi gökyüzüne doğru roketler püskürtüyor, sokaktansa kahverengi atlarla koşulu at arabaları ve çok ender bir otomobil geçiyordu.

Çat-çat-çat!

Tırak-tırak! Ne gizemli seslerle doluyordu bir zamanlar bu yoksul, çoktandır kaybolan mahalle!

Komşularımızla karşılaşıyorduk. Babamı durdurmaya ve ayaküstü sohbete tutmaya çalışıyorlardı, ama o bu konuşma denemelerini nazikçe reddediyordu: Önemli bir işimiz var![72]

[72]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 14-15.

Çoğu zaman işinde gücünde olan mahalle sakinleri parasız kaldıklarında, kimde para varsa ondan borç alır. Bu bir kısır döngü haline gelmiştir. Mahallede herkesin birbirine borcu olduğundan hiç kimse bu durumdan utanıp sıkılmaz. Birinin eline para geçtiğinde herkes toplanır ve bir nevi mahallede parti verilir. O gün herkesin karnı doyar ve şenlenir. Tabi ele geçen para bitince eski fukara yaşamlarına geri dönerler. Alışık oldukları bir durum olduğundan hiç yadırgamazlar bu vaziyeti.

Bazen birinin ansızın paralandığı günler de oluyordu. O zaman mahalleye Dionissios bayramı geliyordu. Kurulan ortak sofraya domuz eti konuyor, biralar ise semt meyhanesinden kovalarla alınıyordu. Rolenski ızgarayı çıkarıyor ve kebapları çevirmeye koyuluyordu. Yordan sıcacık poğaçalar taşıyor, hatta benim mermerimsi babam dahi İngiliz trompetiyle istek üzerine müzik çalıyordu.[73]

Öteki eserdeki olaylar, İstanbul'un Kasımpaşa'sında geçmektedir. Buralar o dönemde yoksulların konumlandığı, pek de hoş karşılanmayan yerlerdir. Herkes aynı durumda olduğundan kimse birbirinden halini saklamaz hatta herkes herkese borçludur. Mahalleli eline geçen her türlü eşyadan kendi ihtiyacı olduğu kadarını alıp kalanını da ihtiyacı olanlara dağıtır. Bu konuda da adil davranmayı bilirler. Mahalle kötü olsa da içindeki insanlar iyi niyetlidir. Onları hırsızlık yapmaya iten, içinde bulundukları zorlu koşullardır.

Ama tüm bu insanlar, daha önce de söylediğim gibi bir arada, dayanışma içindeydiler. Özellikle de birbirlerinin karnını doyurmakta… Çoğunun benimle yaşıt çocukları vardı. Evin birçok odasında bu çocuklara her akşam çeşit çeşit masallar anlatılır, türküler söylenir, bir araya gelerek komşuluk yapılırdı.

Yoksulluğun etkilemediği bir coşku içinde büyük bir aile gibi yaşanıyordu. Herkes herkesin öğle ya da akşama yiyecek bir şeyi olmadığını deneyimleri ya da sezgileriyle bilirdi.

[73]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 27.

Örneğin, yaprak dolması tenceresi sofraya konurken annem bir tabağa doldurup, 'Bunu Ulviye'ye götür,' derdi. Gerçekten de tabağı Ulviye Teyze'ye götürdüğümde sofrasında yalnız zeytin ekmek olduğunu görürdüm. Demek ki annem bilerek yollardı tabağı. Sofada ellerinde sahanlarla gidip gelen insanların "yemek trafiği" sık sık görülen bir şeydi.[74]

...Herkes gününü olduğunca iyi geçirmeye çabalıyordu. "Allah bizi bu evden kurtarsın", diyene rastlamadım ama "Allah kısmet versin de bugün karnımızı doyuralım", dendiğine çok tanık oldum.[75]

3.2.4. Okul

Birinci eserde mekân olarak okuldan genel hatlarıyla bahsedilmiş olup detaylara girilmemiştir. Anlatılan bazı olayların içinde yer verilen bu mekân, Viktor'un gitmekten ve zaman geçirmekten pek hoşlandığı bir yer değildir. Bunun sebebi de kendine yakın gördüğü Georgi Dedesinden ayrılıyor olmasıdır.

Karakter olarak Viktor, içine kapanık bir çocuk olduğundan öğretmenleri ve arkadaşlarıyla pek iletişim kuramaz. Bu yüzden okuldan çıkıp yaşlı ustanın yanına gitmeyi dört gözle beklemektedir. Eserde çok nadiren bahsedildiğinden bunu şu alıntıyla destekleyebiliriz:

Sabah okula gidiyor ve orada beş sıkıntılı saat geçiriyordum. Öğrenci arkadaşlarımdan delinmez bir duvar ayırıyordu beni. Georg Henih'in, gölgelerle, çar, Tanrılar, konuşan ağaçlar, alacakaranlık ve alacakaranlıkta gizemli seslerle kaplı dünyasına baş aşağı dalıyordum. Bu dünya, değneklerin, yeşil rahlelerin ve kara tahtanın, kırık not ve

[74]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 56.
[75]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 77.

ihtarların, öğretmenlerin şaşkınlığı ve okul arkadaşlarımın alaylarının somut, ezici, amansız dünyasından çok daha yakındı bana.

Okuldan eve dönmeye acele ediyordum, çantamı köşeye atıyor, mavi sefertaslarını aldığım gibi Georg Henih'in yanına koşuyordum.[76]

Diğer esere gelince, eğer iyi bir semtte büyürseniz hayata bir-sıfır avantajlı başlarsınız ama bu zavallı aileler gibi yoksul bir mahallede büyürseniz hayat doğar doğmaz çelme takar ayağınıza. Kemal'in de maalesef okulda yaşadığı sıkıntı, düpedüz yaşadığı mahalleyle bağlantılıdır. Bu durumda olan çocuklar kendilerini yalnız, eksik ve özgüvensiz hisseder. İnsanların bakış açışı şu şekildedir: yoksul bir mahallede büyürseniz insanlar sizden her şeyi bekler, hırsız da olabilirsiniz katil de... Onların gözünde potansiyel bir suçlusunuzdur. Kemal'in öğretmeni de bu şekilde ayrımcılık yaparak okula yeni başlayan bir çocuğu okuldan soğutmuştur. İkamet edilen mahalleye göre insanların sınıflandırılması çok yanlıştır. Maalesef günümüzde de bu sınıflandırma devam etmektedir. Çocuklar arasında bile eşitsizlik vardır. Kemal okula giderken arkadaşı Abdullah'ın çalışıp evi geçindirmesi gerekmektedir. Bu şekilde bir ayrımın olması Kemal'in çocuk dünyasını çok etkilemiştir.

İster çocuk ol ister büyük, o kişi Kasımpaşalıysa her türlü kötülük beklenir algısı uyandıran, okulda Kemal'in yaşadığı bu olay şu şekilde aktarılmıştır:

Okula başladığım ilk günün sabahı Abdullah'la birlikte çıkmıştık evimizin bahçe kapısından. Benim elimde deriden yapılmış dört köşe okul çantam vardı, Abdullah'ın elindeyse simitlerle dolu bir sırık, bana çok uzun görünen bir sırık. Sokağımızı birlikte geçtik, köşeye gelince duraladık birden. Yollarımız ayrılıyordu artık. Ben okula gidiyordum, Abdullah simit satmaya. O kendi dünyasına, ben kendi dünyama… Yoksulluk içindeki yarışta

[76]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 68-69.

o benden daha çaresizdi. O sabah arkadaşım Abdullah'tan ayrılmanın acısını çok derinden duymuştum.

Açık sigara satarlardı o zamanlar, taneyle, iki tanesi beş paraya. Okula gittiğimin ikinci günü, öğle tatili için eve geldiğimde, annem on para verdi bana, "Hadi, önce sigara al getir de sonra okula gidersin," dedi. Ben sigaraları aldım, beyaz yakalı siyah önlüğümün üstüne giydiğim ceketin cebine koydum. Bu ceketi bana, annesi ile arada bir hırsızlığa çıkan akrabamız Asiye bir yerlerden çalıp vermişti. Ceketin astarı sökük, cebi de bir yerinden delinmişmiş. Sigaraları anneme götürmeyi unutup geç kaldım diye koşa koşa okula gittim.

Zil çalmış, herkes içeri girmişti. Korkarak sınıfa girdim. Çocuklar yerlerine oturmuş öğretmenim de kürsüsündeydi. Geç kaldığım için suçlu suçlu, başım önüme eğik, yürüyordum. Daha ilk adımımı atmıştım ki, terslik bu ya, sigaralardan biri cebimdeki delikten yere düşmüş. Onu izleyen üç adımda da kalan sigaralar eşit aralıklarla yeri boylamışlar. Durumu gören öğretmenim daha sırama oturmadan bana: "Sen, dur bakayım orada!" diye sertçe bağırdı. Ben kendi kendime, "Besbelli geç kaldığım için öğretmen beni azarlayacak," diye düşündüm, hemen durup geriye döndüm, bir de ne göreyim öğretmen yerden cebimden düşmüş olan sigaraları topluyor. Toplamayı bitirdikten sonra, onları avucunun içine aldı, öteki eliyle de beni bileğimden tutarak doğru müdürün odasına götürdü. Müdürümüz Vehbi Bey iriyarı, şişman, iyiden iyiye gözümüzü korkutan bir adamdı. Bana hiçbir şey sormadılar, ben de hiçbir şey söylemedim. Öğretmen avucundaki sigaraları müdürün masasına koydu, Vehbi Bey, "Lan! Allah belanı versin, mendebur!" deyip öyle bir tokat attı ki aklım başımdan gitti.

Böyle olaylar karşısında kendimizi savunmaya hakkımız yoktu bizim. Çünkü Kasımpaşalıydık, dahası Fırın Sokağı'nda oturuyorduk. Bizden her şey beklenirdi, kaç yaşında olursak olalım.

İlkokula böyle bir dayakla, haksızlığa uğrayarak başladım. Öğretmenim beni sevmiyordu, ilgilenmiyordu da. Neden sevmediğini bir türlü anlayamıyordum. O yıl beni sınıfta bıraktı. Sahip çıkanımız yoktu, bizi savunacak, soru soracak kimsemiz de yoktu. İşimiz Allaha bile kalmıyordu.[77]

3.3. Sosyal Çevrenin Karşılaştırması

İnsanoğlunun sosyal çevre ve ortamla ilişkisi çok sağlamdır. Yani birbirinden ayrı olması düşünülemez. Romandaki kahramanların bütün hayatı, sosyal çevre içerisinde şekillenmektedir. Sosyal çevre, bir kişinin günlük yaşantısında doğrudan temas kurduğu kişilerden oluşur. Bireyin içinde bulunduğu çevre, onun davranışlarının, yönelimlerinin, tercihlerinin şekillenmesi konusunda bir temel oluşturur.

Eserlerdeki sosyal çevre incelemesini iki yönden yapacağız. Ana karakterlerin ve olayların hem komşularla hem de akrabalarla bağlarını ele alacağız.

3.3.1. Komşular

Birey olarak diğer insanlarla mutlaka birtakım ilişkilerimiz olur. Bu, toplum hayatının kaçınılmaz bir gereğidir. Hayatı yaşanır kılan, insanın çevresiyle bir arada bulunması, zorlukları ve güzellikleri paylaşmasıdır. Ailemizden sonra en yakın ilişki kurduğumuz insanlar, şüphesiz komşularımızdır. Komşularımız, zor zamanlarımızda yardım istediğimiz, sevinçli anlarımızda mutluluğumuzu paylaştığımız insanlardır. Bu açıdan onlar sanki ailemizin birer üyesi gibidirler.

---

[77]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 29-31.

Günümüzde hızlı şehirleşmenin, şehir yapılaşmasının ve değişen iş hayatının komşuluk ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Aynı apartmanda yaşadıkları halde yardımlaşma, dayanışma bir tarafa; tanışmayan, konuşmayan insanlar bulunmaktadır. Özellikle de büyük şehirlerde komşuluğun kıymeti hiç bilinmemektedir.

Şimdi sırasıyla iki eserdeki komşuluk ilişkilerini ve komşuları inceleyeceğiz.

Komşuluk ilişkileri insanlar açısından çok önemlidir. Çünkü ailenizden daha yakındadırlar. Bir şeye ihtiyacınız olduğunda yardımınıza ilk onlar koşar. Kötü komşuluk ilişkileriyse sürekli rahatsızlık, güvensizlik ve yalnızlık hissi uyandırır. Böyle ortamlarda insanlardan yardım, saygı ve anlayış beklenemez. İnsanlar aralarına bir duvar örer. Herkes kendi halinde, birbirlerinden bir günaydını bile esirgeyerek yaşar. Bu da hayatlarını oldukça monoton ve sıkıcı hale getirir.

Georg Henih komşuları açısından çok da şanslı sayılmaz çünkü yaşadığı apartmanda kapı komşusu olan art niyetli Kızıl ve karısı, zavallı ustaya hep kötülük yapar. Yaşlı usta da evinde bu sebepten hiç güvende değildir. Kızıl o kadar kötüdür ki kim zavallı adamı ziyarete gelirse kovmaktan beter eder. Bir de Baron adında vahşi bir köpeği vardır. Zaten köpeği gören herkes korkusundan kaçar. Fakat buna rağmen Marin ve Viktor, cesurca yaşlı ustayı ziyaret ederler. Korksalar bile gitmekten vazgeçmezler. Hatta Kızıl ve ürkütücü köpeği Baron ne kadar saldırganlaşırsa Marin de o kadar dik durur karşısında. Sırf evini terk edip gitsin diye Kızıl, kuduz köpeğini zavallı yaşlı adamın üzerine salıp sürekli eziyet eder. Hatta yaşlı adamı baldırından ısırmasına engel bile olmaz. Kötü komşularının tek derdi zavallı adamı evinden çıkartıp oraya yerleşmektir.

Maalesef ki Georg Henih'in orada yaşadığına ve o evin kendisine ait olduğuna dair hiçbir kanıtı yoktur. Bu nasıl olur diye şaşırıp kalmıştır herkes fakat Bulgaristan'a geldiği günden beri usta kendini sanata adadığından böyle maddi işlerin peşine hiç düşmemiştir. O

yüzden elinde hiçbir belge yoktur. Olanlar da o kadar eskidir ki artık geçerliliği kalmamıştır. Bu konuda ne yapacağını bilemeyen Marin yaşlı ustaya yardım etmek ister lakin iyice çıkmaza girmiştir. En son aklına ustanın öğrencileri Hristo Frantov ve İvan Konov'dan yardım isteme fikri gelmiştir ama onlar da aynı Kızıl gibi çıkarcıdır.

Kızıl ve karısı gitgide daha düşmanca bir tavır takınmaya başladılar. Her gün kapının önünde duraksıyordum, sefertaslarını yere koyuyor ve Georgi Dede'nin bana öğrettiği gibi üç kez haç çıkartıyordum ve içeri girinceye dek Baron'u salmamaları için dua ediyordum.

Bana dokunursa, Vangel'in en büyük rendesiyle kulaklarını rendeleyeceği tehdidinde bulunmuştu babam. Bu büyük bir avuntu değildi. Onunla karşılaşmamayı tercih ediyordum. Ama benim girdiğimi duyunca, onlar Baron'u koridora bırakıyorlardı, devasa it etrafımda şahlanıyor ve sağır edici bir havlamayla boğuluyordu. Hatta hiddetten hırlamaya başlıyordu ve Georg Henih'in kapısına varıncaya dek dizlerim kesiliyordu.

- *Kötü köpek, kötü hayvan!, diye kaygıyla mırıldanıyordu o. Babaya söyle salmamak seni yalnız. Sahip kötü, köpek kötü.*
- *Ben korkmuyorum, diye iddia ediyordum titrer dizlerle.*
- *Biliyor, ama gelme yalnız. Baba ile gelmek.*

Babamla beraber gelmeye başladım.[78]

Yakın oturan komşularından her ne kadar yüzü gülmese de aynı mahallede oturan komşuları Marin ve ailesinden yana oldukça şanslıdır. Kızıl ve karısının tam tersine Marin ve karısı yardımsever, düşünceli, hoşgörülü ve samimidir. Yaşlı ustanın ne zaman yardıma ihtiyacı olsa ellerinden geleni yaparlar. Yaşlı olduğu için evin işlerini yapamayan ustanın evini Marin temizler, yemeklerini de Marin'in karısı yapar. Hasta olduğunda evine doktor

[78]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 60-61.

çağırırlar. Bütün komşuluk görevlerini fazlasıyla yerine getirirler. Hatta komşu gibi değil de adeta öz akrabaları gibi görürler. Yaşlı usta Georg Henih; Marin'in babası, Viktor'un dedesi yerine geçmiştir.

İyi komşular aileden biri olarak görülür tıpkı Georg Henih ile Marin ve ailesi arasındaki ilişki gibi. Onların sorunlarını çözünce mutlu oluruz, onlar da sevildiğini hissederek mutlu olurlar. Komşulukta maddiyat aranmaz, maneviyat ön plandadır.

Ana karakterler haricinde mahalledeki komşuların isimleri sırasıyla şöyledir: Yönetici Mirço ve Malinka, oğulları Stanko, kızları Stanka;Stamen ve Vraja, oğulları Georgi, kızları Toni; Yorde ve Frosa, oğulları Mitko, kızları Lyubka ve Lili; Manolço ve Pepi, oğulları Vladko, kızları Vançe; Rolenski ve Rolenska, kızları Silvia; Boyka ve kızı Buba; Fırıncı Yordan; Marangoz Vangel; araba tamircisi Pavel; saatçi Brım Amca; çekirdekçi Sakatela; GrigorAvramov veTsanka.

"Evimizin İnsanları" eserine gelince, komşuluk kavramı eskiden beri Türk toplumunda çok önemli bir yere sahiptir. Komşuluk dostluk, komşuluk kardeşlik, komşuluk akrabalıktan da yakın olmak demektir. Toplumumuzda komşuluğun önemi, bu konuda yazılan atasözleri ve deyimlerle doğru orantılıdır. En bilinenleri: "komşu hatırı","ev alma komşu al", "komşu komşunun külüne muhtaçtır", "komşuda pişer bize de düşer", vb.

Darlık zamanında yardımlaşan, normal zamanlarda ziyaretleşen, sır sayılabilen halleri gizleyebilen, birbirinin hâlinden anlayan, birbirlerine karşı yardımsever olan insanların bir araya geldiği konakta komşuluk bağları fazlasıyla gelişmiştir. Bir konakta birden fazla aile yaşadığından komşu sayısı diğer romanımıza göre daha fazladır. Birinin başı dara düşse hemen diğer komşular onun imdadına yetişir.

Kemal de küçük yaşlardan itibaren paylaşmayı ve yardımlaşmayı komşularından öğrenmiştir. Komşuları sayesinde huzurlu ve mutlu yaşamayı amaç edinmiş, çocukluğuna ait güzel anılar biriktirmiştir.

Ailemizden sonra en yakın sosyal çevremizi komşularımız meydana getirir. Kemal'in de ailesinden, özellikle annesinden sonra en sevdiği komşuları Senai Abi – Feriha Abla ve Kerim Dayıdır. Diğerleri de iyidir ama Kemal'in kalbinde en çok yer edenler onlardır. Tüm bu kişilerin bir arada toplandığı bu evde, herkes birbirine sevgiyle yaklaşır. Hatta bu kadar iyi niyetli insanın bir arada olabilmesinden dolayı şükrederler. Başlarında Kerim Dayı, Senai Abi, Feriha Abla gibi nice gönlü zengin komşularının olmasından dolayı gurur duyarlar.

On yaşındaydım, hastalandım. Günlerce yattım. Ateşim otuz dokuz-kırk dereceye çıkmış, inmek bilmiyordu bir türlü. Evdeki kadınlar başucumdan ayrılmıyorlardı. Limonlu çorba yapıyor, ıhlamur kaynatıyor, ateşim düşsün diye her yola başvuruyorlardı. Ama ateşim düşmüyordu bir türlü. Sonunda eski bir çarşafı bol sirkeyle ıslatıp tüm vücudumu onunla sardıklarını anımsıyorum.

Hısım ya da akraba oluşumuzdan değildi yaptıkları. Başımıza gelenler ne olursa olsun biz yoksullar birbirimizin derdine tüm içtenliğimizle katılır, ortak olurduk; elimizden ne gelirse. Sakın yoksulluğu övgüler düzeceğimi düşünmeyin ama yoksulluklar içinde de olsa birlikte bir şeyleri paylaşmayı yaşamak unutulmuyor. Örneğin, nasıl unutabilirim başımda saatlerce bekleyen, bir yandan da annemi avutan Asiye Teyze'yi. Bir ara annem, "Abla, bu çocuk günlerdir aptesini yapmıyor…" dedi. Asiye Teyze, annemden daha yaşlı ve deneyimliydi. "Ya! Bak, bu yüzden de ateşlenebilir," deyip parmağıyla bana aptes yaptırmaya çalıştı. Onca yalnız, korumasız olmamıza karşın aramızdaki uyum ve dayanışma

içinde yaşıyorduk. Yaşamımızın tek gücü de buydu. İnsanlar birbirleri için hep bir şeyler yapmaya çalışırlardı.[79]

Ana karakterler haricinde mahalledeki komşuların isimleri sırasıyla:

Çamaşırcı Ulviye Teyze – kızı Nimet; Münevver Teyze ve Abdurrahman Amca – oğulları Simitçi Abdullah; Leyla Nine ve oğlu Arabacı Tevfik – onun oğlu Kekeme Kemal; Asiye Teyze ve Mahmut Ağa – kızları Zakire Abla; Bedriye Teyze – kızı Asiye; Hatice Teyze (bilinen adıyla Salahali); Çengi Sıdıka Teyze ve Abdurrahman Amca; Demirhan Teyze (Kamile Hanım'ın yani Kemal'in annesinin en yakın arkadaşı); nüfus memuru İhsan Bey; Topal Necmi ve Doktor Krimi vb.

Bu kişilerin çoğu aynı konakta, diğer kalanlar da ya karşı ya da yan apartmanda yaşar. Komşuluk bağları günümüze kıyasla daha güçlüdür. Kimin neye ihtiyacı olursa bir şekilde bulunur, olan olmayanla paylaşır. Şimdilerde aynı apartmandaki komşuların birbirini tanımasını bırakın, insanlar kapı komşularını bile tanımıyor.

3.3.2. Akrabalar

Birçok toplumda olduğu gibi Türk ve Bulgar toplumunda da aile içi ilişkiler, değerler ve davranışlar toplumsal ve sosyoekonomik koşullara göre zaman içinde değişmiştir. Hatta kültürel ve eğitim durumlarına göre bile değişiklik gösterebilir. Ancak bu değişim daha çok ailelerin yaşam tarzını etkilemiş, ailevi değerler ise korunmaya çalışılmıştır. Bu nedenle geleneklere bağlı yaşayan ailelerin yanı sıra modern yaşam tarzını benimsemiş ailelerle de karşılaşmak mümkündür.

[79]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 51-52.

Başta gelen değerlerden biri; karşılıklı, çıkarsız sevgi ve saygıdır. Küçüklerin büyüklere her zaman saygılı olmaları, büyüklerin de küçükleri sevip, korumaları (kollamaları) beklenir. Bunun dışında yardımlaşma, aileye bağlılık ve akrabalık bağları da önemli değerlerdendir.

Akraba, bir kimsenin kan bağıyla bağlı olduğu biyolojik yakınları anlamına gelir. Amca, hala, dayı, teyze ve bunların çocukları akrabaya en güzel örnektir. Toplum hayatında insanın ailesinden sonra gelen en yakını, akrabalarıdır.

"Georg Henih'e Ağıt" başlıklı eserde bahsedilen çekirdek aile üç kişiden oluşmaktadır: Marin, karısı ve oğlu Viktor; bunlar eserdeki ana karakterlerdir. Aile içinde sürekli büfe yüzünden kavga etseler de dışarıya karşı birbirine bağlı gözükürler. Marin bunca kavgaya rağmen karısı üzülmesin diye o büfeyi yapmıştır. Oğlu için de ne kadar pahalı olursa olsun 'sekizlik' diye adlandırılan kemanı almıştır. Karısı da her ne kadar zengin bir aileden gelse de ev ekonomisine katkıda bulunmak için ufak tefek işler yapmaktan kaçınmamıştır. Viktor da anne ve babasının sözünü dinleyen bir çocuktur. Bu da onun aile yapısına saygısı olduğunu gösterir. Ailesinin ona gösterdiği sevginin hakkını verir.

Ana karakterlerin yanı sıra bir de yan karakter olarak sınıflandırılan kişiler vardır. Mesela Yorde ve Frosa'nın oğlu Mitko, Rolenska ve Rolenski'nin kızları Silvia, Pepi ve Manolço'nun oğlu Vladko, kızı Vançe vb. Bu kişilerin aile bağlarından romanda çok detaylı olarak bahsedilmez. Onların varlığından romanda sadece tek bir ailenin olmadığını anlayabiliriz.

"Evimizin İnsanları" başlıklı eserde de bahsedilen çekirdek aile üç kişiden oluşmaktadır: Kemal, annesi Kamile Hanım ve babası Kumarcı Hasan; bunlar eserdeki ana karakterlerdir. Akraba olarak kalabalık bir sülale yapısına sahiplerdir.

Zeki Amca Kemal'in amcasıdır. Evli ve 4 çocuk babasıdır. Kemal, en büyükleri Jale ile yaşıt olduğundan onunla daha iyi anlaşır. Kemal bir sene sınıfta kaldığından, Belkıs Yengesi Jale'den kalan kitapları ona verir. Genelde Kemal ve annesi onlara yemeğe gider. Bu akrabalarının maddi durumu iyidir. Belkıs Yengenin de hiç erkek çocuğu olmadığından Kemal'i ayrı sever ve elinden gelen desteği esirgemez. Zaten yaşadıkları konak da Zeki Amcasına aittir. O yüzden Kemal ve ailesi oraya kira vermez. Belkıs Yenge gayet varlıklı, görmüş geçirmiş bir ailenin kızıdır. Abisi İstanbul Valisi Sadri Aka'dır.

Kemal'in uzun süre ortada görünmediğinden öldü zannettikleri en küçük amcasının adı Mustafa'dır. Usta bir hırsızdır lakin o da diğerleri gibi gerek olmadıkça çalmayan onurlu hırsızlardandır. Evin eksiklerini bir çırpıda bulup getirir tabii ki çalarak. Kış vakti evlerinde soba olmadığını gören düşünceli amca hem soba hem de yakacak malzeme çalıp getirmiştir. Ne zaman başları sıkışsa Hızır gibi kurtarıcı olan amcasının gelmesine sevinme sebepleriyse biraz kendi çıkarlarını düşünmelerindendir. Onun hırsızlık kabiliyetine o kadar güvenirler ki kimin ne eksiği varsa hiç çekinmeden söyler. Okulun kutsal bir yer olduğunu ve kendince kitap çalmanın günahının büyük olduğunu düşündüğünden sadece bir kez kitap isteyen bir çocuğun isteğini geri çevirmiştir. Bu konuda yeğeni Kemal'le zıt düşüncelere sahiptir. Çünkü önceden bahsettiğimiz gibi Kemal de hayatı boyunca hiç hırsızlık yapmamışken sadece bir kez kitap çalmıştır. Kitap çalmak Kemal'e göre hırsızlık kapsamına girmez.

Romanda bahsi çok geçmeyen bir diğer amcasının adı Hızır'dır. Onu sadece Kemal'in bir süre saltanatını sürdüğü kuştüyü yatağı bir yerden çalarak yeğenine hediye eden amcası olarak biliyoruz. Amcaları, yeğenleri Kemal'i bu şekilde mutlu eder, kendi paraları olmadığından ona çalarak hediye verirler.

En küçükleri ise Hatice Halasıdır. Onun hakkında da eserde pek bir bilgiye rastlamayız. Sadece annesi ile beraber birkaç anısında adı geçer.

Akraba ziyaretlerinin daha sık gerçekleştiği o zamanlarda akşam oturmalarına gidilir ya da gidilen yer uzaksa yatıya kalınır ve bu sayede aradaki ilişkiler daha da artar. Eskilerden, bunları güzel bir anı olarak dinleriz. Şimdilerdeyse aynı mahallede, hatta bir sokak ötede de oturulsa kimse kimseye gitmez. Akrabalar iyice birbirinden uzaklaşır ve aradaki bu bağlar zamanla kopar.

3.4. Ebeveynlerin Karşılaştırması

Bir birey olarak çocuklar, çevresinde gördükleri her şeyi bir kamera gibi hafızasına kaydeder. Ebeveynlerinden gördükleri her davranışı kendi hayatlarında sergilerler. Yani örnek olarak anne-baba figürlerini seçerler. Bu bağlamda anne-baba figürleri çocuklara rol-model olur.

Çocukların da bir birey olduğunu, sevgiden güç almalarının yanı sıra saygıyı da hak ettiklerini hep hatırlamalıyız. Aileden gördüklerini uygulayan çocuklar, onların birer kopyası gibidir. Bu yüzden onlara hayatta neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstermesi gereken kişilere ebeveyn diyebiliriz. Kuşkusuz ki anne babalar çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmek için çaba harcarlar. Ancak yaşam her zaman düşünüldüğü gibi olmayabilir. Çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için kendilerini koruyacak, sevecek, destekleyecek, güven sağlayacak, sosyal ve maddi gereksinimlerini karşılayabilecek sıcak bir aile ortamına ihtiyaçları vardır. Bazen maddi açıdan yeterli gelemediklerinde maalesef yanlış yola başvurarak çocuklarına kötü örnek olan aileler de vardır.

3.4.1. Şefkatli ve Sevgi Dolu Anne Figürleri

Annelik kendini unutup evladı için yaşamaktır. Çocuğu için her türlü fedakârlığı yapmaktan kaçınmamak bir nevi karşılıksız sevgi... Anne demek, sevginin ve merhametin hatta cennetin timsali demektir.

Anne demek, kocaman bir yürek demektir. Göründüğünden daha büyüktür. Yüreğinin her hücresinde evladı saklıdır. Öyle ki biz o yüreği incitsek de sever; hoyratça davransak da sever; hatırını sormasak da sever.

Toprak ağalığına dayanan soyu sayesinde Viktor'un annesi, babasının ailesine göre zengindir. Fakir bir kocayla evlendiğinden ailesi tarafından dışlanmıştır. Bu yüzden gözü hep yükseklerde olan annesi, zenginliğiyle övünerek kocasını zaman zaman aşağılar. Kocasıyla bütün kavgaları hep zenginlik-fakirlik yüzündendir.

Kocasının mesleğini sürekli küçümseyen annesine göre, müzisyen olmakla işsiz olmak arasında pek de bir fark yoktur. Kocasının dünyaca bilinen bu ününe bile inanmayan kadın, ailesine hava atmak için çocuğunun gerçek bir müzisyen olup sahnelerde boy göstermesini hayal eder. Bu duruma alışan babası onun bu görmezden gelmelerine alışmıştır.

En cesur rüyalarında annem beni konser podyumunda görüyordu –minnacık frak içinde papyonlu, elindeki minnacık kemanıyla ışık ve şan içinde yüzen bir harika çocuk. Arkamda, meşhur bir orkestra şefinin yönettiği filarmoni. Locada hükümet üyeleri. Diğer locada Bulgar Çiftçiler Birliği üyeleri (Medarovlar çiftçiydi). Çiçekler, alkışlar. Konfetiler, çelenkler, ihtişam. Gazeteciler. Hani beleşçilerin oturduğu üçüncü balkonun o son sırasında ise suçlu ve kızarıp bozarmış yüzlerle Medarov ailesi: "Bak sen piçin oğluna!"

İşte böyle hayalleri vardı mağrur ve mağdur anneciğimin.[80]

Annesi merhamet duygusuna sahip birisidir. O da yaşlı ustanın o zavallı haline acır. Kendi ailesinden göremediği sıcaklığı Georg Henih'ten gördüğünden, yaşlı adama yardım etmekten büyük bir mutluluk duyar. Ailenin bir ferdi gibi yemesini, içmesini, kişisel bakımını ve ev temizliğini yapmaktan hiç gocunmaz. Ailesinden göremediği ilginin yoksunluğunu Georg Henih ile doldurur. İçindeki merhamet ve sevgiyi yaşlı adamcağıza aktarır. Komşuları bu duruma tepkili olmasına rağmen kadın hiçbir zaman yaşlı adama sırt çevirmemiştir. Bu fakir yaşantısında ona iyi gelen tek şey budur belki de…

O günden beri Georg Henih ailemizin dördüncü üyesi oldu. Her sabah ona kahvaltısını götürüyor, öğlen ise annem birbiri üstüne konulan üç mavi sefertası hazırlıyor ve ben, babamın büfenin yapımına başladığı bodrum katına doğru yola çıkıyordum.

İhtiyar, inanılmayacak kadar çabuk toparladı kendini. Şimdi ise, belki de onun ölümünden önce ölüye benzemesinin nedeninin açlık değil, karanlık bodrum katında öldürücü yalnızlığa ve acizliğe terk edilmesi olduğunu düşünüyorum. Veya bütün bunlar hepsi birden…

Annem ona bir kat eski ve temiz giysi, iç gömlekleri, gömlek ve pantolon gönderdi. Şehir hamamına götürmemiz düşünülemezdi. Becerebildiğimiz kadarıyla alümin bir leğende yıkadık onu. Çekçe, Bulgarca, Latince karışımı dualar mırıldanarak karmaşık prosedüre sabırla katlanıyordu. Odayı mümkün mertebe temizledik, ama annem küçük perdeleri takmaya geldiğinde nefesi kesildi ve karnını avuçlarıyla bastırdı.

Komşular bizim orada bulunmamıza öfke ve hoşnutsuzlukla tepki verdiler. Birimiz gelince – Georgi Dede dış kapının anahtarını vermişti – Kızıl, Baron ile koridora çıkıyordu, bilerek bize çarpıyordu ve yabancı evlerde dolaşan küstahları lanetliyordu.[81]

---

[80]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 11.

Viktor'un annesinin yaşlı adama yaptığı iyilikler bununla da sınırlı kalmamıştır. Büfe yapıldıktan sonra çağırıp ona özel Çek yemekleri yapmıştır. Bütün aile üyeleri onun yemeğe gelecek olmasına çok heyecanlanmıştır. Annesinin de uzun zaman sonra keyfi yerine gelmiştir. Hem büfesine kavuşmuş, hem de babası yerine koyduğu Georg Henih evine misafir olmuştur. Zavallı usta uzun zaman sonra böyle güzel yemekler yiyince evin hanımına övgüler sıralar. Evin hanımı da uzun zamandır kimseden böyle övgüler duymayınca mutluluktan yanakları kızarır. Büfenin yanı başında yemek yiyen bütün ailenin keyfi yerindedir.

- *Nefis olmak!, diye Georgi Dede annemi övüyordu. – Çok iyi, benim Bojenka gibi!, dudaklarını peçeteye batırıyordu, annemse mutluluktan kızarıyordu. Knedlyyi*[82] *tabağına koyunca ihtiyar, şaşkınlıktan iç geçirdi ve gözleri yuvarlaklaştı: - Knedly! Çek knedly! Ooo, sevgili bayan, ne kadar size teşekkür, dualarda anmak, mutluluk dilemek Georg Henih ve uzun ömür! Her şey iyiden iyiydi, en sonunda bütün aile toplanmıştı: Baba, çocuk, anne ve dede, hepimiz kendimize göre mutluyduk ve hiçbir şey mutluluğumuza gölge düşüremezdi.*[83]

Komşusu Kızıl'ın köpeği Baron tarafından ısırılan yaşlı ustayı yine Viktor'un annesi hastaneye götürmüştür. Tedavisi bitene kadar da başından ayrılmamıştır ve çıkışta da onu yalnız bırakmaya gönlü elvermediğinden evleri küçük de olsa yaşlı ustayı misafir etmek için götürmüş hatta Marin'e yaşlı ustanın onlarla devamlı kalması için ısrar etmesini söylemiştir. Onun o yalnız hallerini gördükçe kendi dedesini anımsadığından merhamet eder ve vicdan yapar.

---

[81]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 40-41.
[82]*Knedlo, knedlky, knödel, knédli, knedl'a, kniddel, knedle, cnigle* ve *canederli* olarak da adlandırılır. Mantıya benzerliği ile bilinir, çünkü suda haşlanarak hazırlanır. Geleneksel Çek mutfağına ait bu haşlanmış ekmek hamuru, içerisine çilek, kayısı gibi meyveler eklendiğinde tatlı olarak da servis edilebilir.
[83]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 83.

Huzurevine gitmeyi kabul eden yaşlı ustayı uğurlamadan önce Viktor'un annesi yine zavallı adamcağız için yedek kıyafet ve yiyecek hazırlamıştır. Orada tek başına olacağını düşündükçe kadının da yüreği sızlamıştır hatta ağlamamak için kendini tutsa da elinden bir şey gelmediğinden duygularına hâkim olamamıştır.

Tüm bu anlatılanlardan çıkarılacak sonuç, romandaki bu figürün annelik içgüdüleriyle gayet duygusal, merhametli, sevgi dolu ve anlayışlı olmasıdır. Yaşlılara karşı yardımsever, kendi oğluna karşı iyi niyetli olan bu kadının tek kötü yanı, kocasına karşı zaman zaman ezici davranışlar sergilemesidir. Onun da sebebi ailesinin kadını yalnız bırakmasıdır.

"Evimizin İnsanları" başlıklı eserde ise Kemal'in annesi karakterini Kamile Hanım üstlenmiştir. Evin diğer insanları gibi o da paylaşımcı, yardımsever, iyilik doludur. Romanda hiçbir kötü özelliğinden bahsedilmemesi adeta "anne" figürünün "melek" figürüyle özdeşleştiğini gösterir. Kocasından sürekli dayak yiyen bir kadın olduğundan mağdurluğu ve çok çile çektiği vurgulanmıştır. Buna rağmen yine de ağzını açıp tek kelime etmez.

Diğer eserdeki "kadın" profilinden farklıdır. "Georg Henih'e Ağıt" eserinde kocasına karşı sert bir tutum sergileyen, ailesinin zengin soyundan kaynaklı kendine güvenen, ayakları üzerinde durabilen ve kocasına her istediğini yaptıran bir kadın profili varken burada kocasına boyun eğen, fakir bir yaşantıya sahip, kocasının her istediğini yapan aksi takdirde sürekli dayak yiyen yani diğer kadının tam tersi özellikler sergileyen bir kadın profiline yer verilmiştir.

Kendisi okula gitmese de eğitimin önemini bildiğinden o yaştaki oğlunun okumasını isteyen anne, bunun için çok fedakârlık yapmıştır. Bir tek bu konuda kocasıyla aynı fikirdedir. Kemal'in babası çok kültürlü birisi değildir ama o da oğlunun okumasını istemiştir.

Alt kattaki kiracılardan Münevver Abla'nın oğlu Abdullah benim yaşlarımda olmasına karşın simit satar, ailesini geçindirirdi. Okula gitmezdi. Ben de pek çok işte çalıştım ama

okula da gittim. Çünkü annem okumama çok önem veriyor, bunun için her türlü özveriye, her türlü sıkıntıya katlanıyordu. Sıkıntıya katlanmak alıştığımız bir yaşam tutumuydu. Çok azıyla övünürdük bu katlandığımız sıkıntıların. Övündüklerimizin tümünün de başında iyi ve güzel şeyler uğrunda katlandıklarımız gelirdi.[84]

Oğluna karşı kumarcı kocasının karşısında duran, oğlunun çıkarlarını gözeten bir anne imajı çizilmiştir. İlk önce oğlunu, sonra kendini düşünen bir yapıya sahiptir. Kocası içki içtiği zamanlarda Kemal'e kızmasın diye bütün her şeyi üstüne alan zavallı kadının sonu, her seferinde saçma sapan bir sebepten dolayı dayakla biter. Sırf Kemal'e bir şey olmamasının derdindedir. Diğer eserle kıyaslandığında, bu eserde anne-oğul ilişkisine daha çok yer verilmiştir. Oğluna daha çok değer veren bir anne figürü gözlemlenir.

Oğluna karşı hep ılımlı, merhametli ve sevecen bir yaklaşım sergileyen anne Kamile Hanım, oğluyla anne-çocuk ilişkisinden çıkıp daha çok arkadaş gibi olmuştur. Çünkü kumarcı kocası yüzünden evlerinde tam bir aile bağı yoktur. Kemal'in çevresinde çok arkadaşı da yoktur. Olanlarla da tam arkadaşlık ilişkisi kuramamıştır. O yüzden annesi yeri geldiğinde anne, yeri geldiğinde baba, yeri geldiğinde de arkadaş olmuştur. Bundan kitapta şu şekilde bahsedilir:

Annemle ana-oğul değil, iki arkadaş gibi yaşardık. Babamı çok az görürdüm. İşi gücü yoktu. Zamanının çoğunu kumarhanelerde geçirir, hırçın ve kavgacı olduğu için de sık sık hapishaneye düşerdi. Evde olduğu zamanlar ayık olduğu pek azdı. O da içki alacak parası olmadığı, çaresiz kaldığı sıralar.[85]

Oğluyla anne-oğuldan ziyade iki yakın arkadaş gibi olmalarının bir diğer sebebi de aralarındaki yaş farkının az olmasıdır. Kemal, annesinin genç yaşına ve cahilliğine rağmen

---

[84]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 27.
[85]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 14.

yaşamış olduğu bu zorlu hayat şartlarında çok başarılı bir mücadele veren koca yürekli bu kadına büyük bir saygı duymaktadır. Annesinin yaşadığı o kadar zorluğa rağmen içindeki saf ve güzel duygular hiç eksilmemiştir. Tüm bu sebeplerden yazarımız onu da anılarında yaşatıp kitabında özel bir yer vermeden geçmemiştir. Kitaptan yapacağımız şu alıntıyla destekleyecek olursak:

Bu yazıda gencecik annemin de olması gerekirdi. Benden yalnızca on yedi yaş büyük olan annem. Sevginin doyumsuzluğunu, sevecenliğini, sürekliliğini birlikte yaşadığım annem. Kimsesizlik, yalnızlık, yoksulluk içinde babamın yükünü çekerken yine de pırıl pırıl kalabilen, acılı, ama yüreği yaşamla dopdolu olan annem.[86]

3.4.2. Müzisyen Baba ve Hayırsız Baba Figürleri

Anne ve babanın aile içindeki davranışları, çocuğun kişisel gelişim sürecinde önemli rol oynar. Bir çocuğun yetiştirilmesinde anne kadar babanın da rolü büyüktür. Çocuklar için baba figürü, güven ile eş anlamlıdır. Çocuğun gözünde, baba evdeyse herkes güvende demektir. Çünkü baba evin direği olarak bilinir.

Baba figürü, çocuğun ruh halinin şekillenmesinde oldukça önem taşır. Şiddet gösteren bir baba, çocuklarının da şiddete eğimli bir şekilde yetişmesine neden olurken gücünü sevgisi ile gösteren baba ise çocuklarının sevgi dolu ve özgüvenli bireyler olarak yetişmesini sağlar.

Ailede babaya, ailesini korumak ve maddi anlamda ailenin geçimini sağlamak, aile içi otoriteyi sağlamak gibi görevler verilirken anne ise çocuğunu yetiştirmek ve ev içi işleri yerine getirmekle sorumlu tutulur. Kadın ve erkeğin rolleri geleneksel toplumlarda belirgin bir şekilde ayrılır. Baba figürü ailenin koruyucu gücüdür.

---

[86]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 113.

Toplumdan topluma, dönemden döneme baba figürünün aile içindeki konumu değişir. Eski zamanlarda daha otoriter ve katı olan figür, çağımızda daha modernleştirilmiştir. Öyle ya da böyle, baba bir ailenin en temel üyelerinden biridir. Çocuğun sevgi-ilgi ihtiyacını en az anne kadar karşılaması gerekir.

"Georg Henih'e Ağıt" başlıklı eserde, soyu Ulahlığa dayanan Marin, müzisyenlik mesleğini babasından öğrenmiştir. Bir nevi babadan oğla geçmiştir. Marin'in babası da müzisyendir, kendisi de onun sayesinde devlet orkestrasında çok ünlü bir müzisyen olmuştur. Marin'in oğlu Viktor da babası gibi müzisyen olmak ister. Bu mesleğe özenmesinin sebebi de önünde örnek aldığı rolün babası olmasıdır.

Marin, ekonomik zorluklarla boğuşmasına rağmen oğlu Viktor'la ilgilenmeyi ihmal etmeyen bir babadır. Viktor'un yaşına uygun kemanı piyasada satan yer yoktur, özel yapım olması gerekir, babası oğlunun hevesini kırmamak için ne pahasına olursa olsun bu özel kemanı yapacak ustayı bulmuştur. Kendisi Georg Henih'tir.

Oğlunun mutluluğunu önemseyen baba, "sekizlik" diye adlandırılan bu özel kemanı doğum gününde oğluna hediye etmiştir. Biz okuyucuya da bu hareketiyle oğluna ne kadar değer verdiğini göstermeyi başarmıştır.

Karısı tarafından devlet orkestrasında müzisyen olması hor görülse de Marin, mesleğini icra etmeyi çok sever hatta pazar günleri hariç her gün çalışır, boş zamanlarında da ek iş yapar. Çalışmayı sever sevmesine de asıl sebep karısının isteklerine para yetiştirmektir.

Marin çok çalışkan olduğu kadar inatçı da bir adamdır. Müzisyenliği ile iftihar etmeyen karısının tek isteği olan büfeyi hem devlet orkestrasında görevini icra ederek hem de kalan boş zamanını değerlendirerek büfeyi kimseden yardım istemeden tek başına yapmıştır.

Büfe yapmaya karar vermek Marin için çok zor olmuştur. Onu bir saplantı haline dönüştürmüştür kafasında. Büfe alacak parası olmadığından kendi imkânlarıyla yapmak zorunda kalmıştır. Boş zamanlarını artık ekstra iş yaparak değil mobilya dükkânlarını gezerek değerlendirmeye başlamıştır.

Georg Henih, Marin'in büfe yapmasını hiç istemez. Çünkü onun gibi bir sanat adamının kendi mesleğini icra etmesi kanaatindedir. Zaten Marin'in de mecburiyetten yaptığı her halinden bellidir. Büfe yaparken ağaca çok asabi davrandığından yaşlı ustayla hep kavga eder. Yaşlı usta ona ağaçla konuşması gerektiğini anlatır ama Marin oralı bile olmaz. Onun tek derdi büfenin bir an önce bitmesidir. Ağacı incitmiş mi, incitmemiş mi umurunda bile değildir. Zavallı adam asıl mesleği olan müzisyenliği bile ikinci plana atıp karısı için var gücüyle büfe yapmak için çalışmıştır. Hatta o kadar kendini bu işe adamıştır ki gitgide büfeye benzemiştir.

Çalışma o kadar sürüklüyordu ki onu, bir ara kendisi de büfeye benzedi – suskun, saygı uyandıran, erişilmez ve yabancı. Bu dünyaya ait olmayan. Öyle sanıyorum ki, nihai amacını unutmuştu. Bu yaptığının ne anlamı olduğunun, aslında niçin yaptığının, sonunda bundan ne çıkacağının farkında değildi… O, adeta patolojik bir fedakarlıkla büfeyi büfenin kendisinden dolayı yapıyordu.[87]

Büfe için varını yoğunu ortaya koyan Marin hedefine ulaşmıştır. Artık yoksul olmadıklarını ispat etme zamanı gelmiştir. Herkesin gıptayla baktığı, saygı duyduğu biri olmuştur. Eserini görenler çok beğenmiştir. Büfenin zenginlik göstergesi fikrini karısı öyle güzel empoze etmiştir ki Marin artık sanatın para kazandırmadığını düşünür ama bu konuda bir tek yaşlı ustayla zıt düşer. Onu bu konuda desteklemeyen tek kişi Georg Henih'tir. Asıl bu düşüncelere sahip olan kişi yoksuldur diyen yaşlı usta, sanatın en önemli zenginlik olduğunun

[87]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 58.

altını bir kez daha çizer. Sanatın paradan daha değerli olduğunu, eskisi gibi sanatını icra ettiği günlere geri dönmesi gerektiğini hatırlatır.

Marin, kişilik olarak çok merhametli ve insaflı birisidir. Georg Henih'in o içler acısı hali Marin'in insanlığından utanmasına sebep olur. Marin'e göre, yaşlı ustanın boğazından tek lokma geçmezken onlar evde istediği yemeği yiyebiliyorsa bu bir insanlık ayıbıdır. Bu sebepten son günlerini mutlu geçirmesi için elinden geleni yapar. Bir nevi vicdanını rahatlatır.

Georg Henih ilk kez konuğumuz olacaktı. Her birimizin heyecanlanması için nedenleri vardı. Babamın, çünkü yüreği ihtiyara acımaktan parçalanıyordu ve atılgan karakteri, koşullara boyun eğerek her gün azar azar ölen bir insanoğlu karşısında başkaldırıyordu. Georgi Dede'yi acıklı gündelik yaşamından kopartarak günlerini biraz olsun renklendirmeyi, ona neşe aşılamayı çok istiyordu.[88]

Marin ilk başlarda sanatına bağlı biriyken sonrasında karısının yoğun ısrarları üzerine sanatından uzaklaşarak büfe yapmıştır. Sanatını icra ettiği günlerde oğluyla daha çok ilgilenir. Çünkü devlet orkestrasında çalışırken konserlere ve programlara beraber giderler. Sanat sayesinde ortak zaman geçirirler. Buradan şu çıkarımı yapabiliriz: sanat sayesinde baba-oğul ilişkileri birbirine daha bağlıyken, sanattan uzaklaşınca aradaki bu bağ kopmaya başlamıştır.

"Evimizin İnsanları" başlıklı eserde baba figürü, zaman zaman olumsuz olarak aktarılsa bile az da olsa olumlu yönlerinden de bahsedilmiştir. Eviyle ve ailesiyle pek ilgilenmeyen bu tip aile reisleri, toplumumuzda çoğu evde görülen ve şikâyet edilen bir baba figürünü betimlemektedir. Zor koşullarda, ekonomik sıkıntılarla boğuşan ve doğal olarak çocuklarına karşı sevgisiz, kızgın baba figürlerine rastlanır.

---

[88]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 79.

Kitapta yer yer oklar Kemal'in kumarbaz ve alkolik babasına çevrilir, her ne kadar Kamile Hanıma göre işe yaramaz bir adam olsa da Hasan, babalık içgüdüsüyle her daim Kemal'i hayata hazırlamaya çalışan bir figür olarak beliriyor.

Kumarcı Hasan'ın bu kötü alışkanlıkları yüzünden hiç parası yoktur. Bırakın kenara bir miktar ayırmayı, babasından miras kalan şimdiki oturdukları konaktan payına düşen parayı da bir çırpıda kumarda yemiştir. Eline geçen tüm parayı alkole ve kumara yatırmayı alışkanlık haline getiren, evi de kumardan kazandıklarıyla geçindirmeye çalışan Hasan, varını yoğunu kaybetmiştir. Hasan'ın kardeşi Zeki akıllıca davranıp zamanında tüm konağı satın almıştır ve onun sayesinde de kira vermeden oturmaya devam etmişlerdir.

Babasının kumarcı olmasından utanır utanmasına da hırsızlık yapmayışıyla da bir o kadar övünür. Hasan da Kemal de hayatta kalmaları için çalınan ve evde pay edilen eşyalardan, yemeklerden almıştır ama asla kendileri çalmamıştır. Babasından ve Senai Abisinden gördüğü bu kuralla hayatı boyunca hırsızlıktan uzak yaşamıştır. Kendi çalmasa da çalıntı eşyalarla ya da paralarla geçinmeleri de kendi içlerinde yaşadıkları büyük bir çelişkidir.

Bizim mahallenin çocukları arasında hırsızlık yapmak çok doğaldı. Bense utanır, herhangi bir bahçeden tek ayva bile çalamazdım. Çalmama engel olan bu duyguyu bana aşılayan, başta, kendisine yazacağım mektuplarda daha yakından tanıyacağınızı sandığım Senai Abi'yle babamdı. Babam gümbür gümbür sesiyle "İnsan adam olmalı… adam!.. Mert olmalı, kabadayı olmalı," derdi. Bostanlara hırsızlığa gitmeyişim korktuğumdan değil, utandığımdan. Oysa arkadaşlar için çalmamak, hele hele çalmaktan utanmak, çok küçültücü bir şeydi. Bu yüzden utana utana da olsa gider onlara gözcülük ederdim, takım halinde ayva çalmaya gittikleri zaman.[89]

[89]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 36-37.

...Bir-iki gün sonraydı, Kerim Dayı, odanda çalışıyordun, sordum sana: "Nasıl yapılıyor bu iş?" Sen güldün. "Baban duysa canıma okur. Yani benden defineciliк mi öğrenmek istiyorsun sen?" dedin. Ciddi ciddi, "Yok, yok, ben öyle şey yapmam," dediğimi çok iyi anımsıyorum. Senin yaptığın işin sonucundan yararlanıyordum da, ama çocuk olmama karşın sevmiyordum bu işleri. Asiye'nin çaldığı çoraplardan ben de giyiyordum denk gelirse ya da paraya çevrildiğinde biz de yiyip içiyorduk, ama yine de hep karşı olduğum, sevmediğim şeylerdi bunlar. Babam da tüm serseriliğine karşın böyle işlerden yana olmamıştı hiçbir zaman. Sen de bilirsin Kerim Dayı, birisi, "Biz namuslu insanlarız," dediği zaman babam kızar, "Namuslu olmak insanın tabii halidir," derdi, bir düşünür gibi.[90]

Çocuk psikolojisinde sağlıklı bir baba figürü, her gün evinde ailesiyle zaman geçirendir. Hasan eve sadece parasız kaldığı zaman geldiğinden Kemal'in zihninde olumsuz bir baba figürü oluşturmuştur. Bu sebepten kitapta babasıyla beraber çok bir anısı bulunmamaktadır. Hasan'ın kumarbaz, kavgacı, işsiz olması Kemal'in babasından utanması için sayabileceğimiz nedenlerden sadece bazılarıdır. Bu sebeple babasından mümkün olduğunca az bahsederken Senai Abisini öve öve bitiremez. Çünkü Senai Abisi okumuş ve ailesine düşkün birisidir.

Kemal, babası Kumarcı Hasan'ın yeri geldiğinde zaman zaman annesini dövdüğünü söylemesine rağmen yine de onun olumlu özelliklerini de aralarda anlatmıştır. Bunlardan birisi de mahalledeki kadınların namusuna asla laf ettirmemesidir. Senai Abinin karısı Feriha Ablaya asılan evli bir adama ağzının payını vermesi ve kadını bu büyük dertten kurtarması buna en güzel örnektir. Olayı daha da açacak olursak;

Mahalledeki evlerinin karşısındaki taş evin üst katında oturan nüfus memuru İhsan Bey bu unvanıyla mahalleliden farklı resmi sıfatı olan tek insandır. Böyle birinden ahlaki

---

[90]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 98-99.

değerlerinin yüksek olması beklenirken mahalledeki fakir hatta hırsızlık yapan insanlar ondan daha çok ahlaklıdır. Bu asılma mevzusundan dolayı sevilmeyen İhsan Beye en sonunda Kemal'in babası sert bir tepki verir. Hasan Efendinin bu korumacı davranışından sonra Feriha Abla rahat bir nefes alır. Çünkü bu küçük mahallede adı çıkarsa artık orada yaşamayacağını bilir.

Babanın çocuğu ile ilişki kurma biçimi çocuğun kişiliğini etkiler. Örneğin; aşırı otoriter tavır ve ilgisizlik, çocukların utanç, çekingenlik gibi kişilik özellikleri geliştirebilmelerine neden olabilmektedir. Babanın sevgisi ve verdiği güven, psikolojik olarak çocuğun kendini daha güçlü hissetmesini sağlar ama maalesef Kemal, babasından beklediği sevgiyi ve ilgiyi göremez. Buna rağmen saf hisleriyle onu sevmekten, düşünmekten yine de vazgeçmez. Romandaki ana çatışma sert, alkolik ve kumarbaz babayla, baba tarafından hem sevilen hem de aşağılanan küçük oğlu arasındadır.

Buna şu iki örneği verebiliriz:

Bir gün Hasan yine kavga ettiği için hapse girer ve birkaç gün sonra hapisten çıkıp aç ve sinirli eve geldiğinde annesi Kemal'i de alıp bir akrabalarına yemeğe gider. Kamile Hanım, Kemal'i ve kendini korumak için evden çıkmaya bahane yaratır. Fakat misafirlikte Kemal yine de babasının aç olduğunu düşünüp masadan gizli gizli cebine börek koyup babasının sevineceğini ve ona sevgi göstereceğini düşünerek eve götürür ama maalesef ilgisiz ve sevgisiz babası çocuğunun bu davranışını umursamaz. Bu davranışıyla hayırsız baba, çocuğun kalbinde sonsuza dek kapanmayacak bir yara açar.

İlkokulu bitiren Kemal, diğer arkadaşları gibi karne sevincini babasıyla paylaşmak ister. Karnesini gösterip takdir edilmeyi bekleyen Kemal'in hevesi kursağında kalır. Çünkü babası yine onunla ilgilenmez ve dahası küçücük çocuğu azarlar. Oğlundan daha önemli işleri vardır; penceren geçen Arnavut kızlarını izlemek gibi…

Romana güç katan en büyük unsurlardan biri, karakterlerin gerçekçi olması ve bazen dramatik bir durumda gülümseten olaylara yer verilmesidir. Mesela; Kemal'in sarhoş babası eve gelip durduk yere sinirden yatağı parçalarken açtığı kollarını çırparak havada uçuşan kuş tüyleriyle mutlu olması buna örnek gösterilir.

Sürekli kavga eden Hasan haliyle devamlı karakolluk olur ve eşek sudan gelinceye kadar dövülür. Cumhuriyet kurulduktan sonra politik eleştiriye ve yine dramatik bir duruma örnek bir diyalog*:*

Babam kabadayı bir adamdı. İkide bir kavga edip "Müdüriyet"e düşerdi. Orada falakaya yatırıp döverlermiş. Bir gün babama sordum: "Hani artık padişah yok, Cumhuriyet kuruldu diyorsunuz. Yine mi falakaya yatırıyorlar seni?" O da: "Tabii yatırıyorlar, değişen bir şey yok. Yalnız eskiden falakayı vururken 'Padişahım çok yaşa' diye bağırtırlardı, şimdi artık öyle bağırmıyoruz, sadece falaka yiyoruz", dedi.[91]

Kemal'in hiçbir anında yanında bulunmayan bu ilgisiz baba figürü çocuğun hafızasında öyle bir yer etmiştir ki yıllar geçmiş olmasına rağmen yazarımız hala ilk günkü sıcaklığıyla anlatmayı başarır. Ne okul günlerinde sevincini paylaşır ne de hastalandığı günlerde üzüntüsünü… Zavallı annesi Kamile Hanım tek başına sırtlanmıştır bu yükü. Yeri geldiğinde baba yeri geldiğinde anne olmuştur. Bir de daima yanlarında olan komşuları…

3.4.3. Dede Figürleri

Aile yaşantımızda akrabalarımız önemli bir yere sahiptir, özellikle bizden yaşça büyük olanlar. Dede, babaanne, anneanne gibi 3. kuşağa daha çok saygı göstermeli, hürmet

[91]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 48.

etmeliyiz. Onlar adeta ailenin yaşayan tarihidir. Bilgili, deneyimli ve görmüş geçirmiş bu kişilerin sözlerini hep hatırlamalıyız.

Çocuklar dedelerine ayrı bir sevgi besler, hem onların tecrübelerinden faydalanırlar hem de beraber zaman geçirmekten haz duyarlar. Bazı ailelerde kendi dedesini görmeyen, tanımayan çocuklar vardır. Onlar bu duyguları kendi dedesiyle yaşayamadığından çevresindeki komşularından birini kendi dedesi yerine koyabilir, tıpkı Viktor ve Kemal gibi.

Viktor ve Georg Henih'in hikâyesi, Marin'in Viktor'u keman almak için ustanın dükkânına götürmesiyle başlar. Georg Henih, Viktor'u ilk gördüğü andan itibaren ona "Çar Viktor" diye seslenir, bazen de "Altın Çocuk" der. İlk karşılaşmalarında Viktor daha beş yaşındadır. Keman yapmak için ölçü alırken o kadar sıcak davranmıştır ki çocuk bu yakınlıktan çok etkilenmiştir. Dede sevgisi nedir bilmeyen, dede-torun ilişkisini hiç yaşamayan Viktor, Georg Henih'i o anda dedesinin yerine koyar. İki taraftan dedesini de hiç tanımamıştır. Babasının babası vefat etmiş, annesinin babası da torununu tanımak dahi istememiştir. İlk kez orada aralarında bir çekim oluşur. Bunu şu cümlelerden anlayabiliriz:

Tabureye oturdum. Babam minderin üzerine yerleşti. Georg Henih yeniden sandalyeye tırmandı. Elimi uzattım ve güvenle ihtiyarın avucunun içine bıraktım. Pürüzlü ve sıcacıktı. Dikkatlice bir o parmağımı bir bu parmağımı çekiyor, bunların eklemlerine dokunuyor, hafifçe büküyor, uzunluğunu baş parmağı ve işaret parmağıyla ölçüyordu. Beni okşuyordu sanki. Bu, benim için yepyeni bir duyguydu. Baba tarafımdan dedem ben doğmadan önce vefat etmiş, anne tarafımdan olan ise beni bilmek dahi istemiyordu. Belki sapın uzunluğuna uydurabilmek için parmaklarımın boyunu ölçtüğü bu dakikalarda, Georg Henih'e karşı, son

görüşmemize dek beni terk etmeyen sonsuz bir güven hissettim. (Bir anlamda bu duygu şimdiye dek beni bırakmadı.)[92]

Marin büfe yaparken Viktor da yanındadır. Hatta en güzel zamanlarını o vakitlerde geçirir. Bunun tek sebebi tabii ki de Georg Henih'in yanında olmasıdır. Onu o kadar çok seviyordur ki babasının gitmediği zamanlarda bile tek başına yaşlı ustanın yanına gitmekten asla vazgeçmez hatta okulda arkadaşlarıyla olduğu saatler geçmek bilmez. Çünkü okul bittiğinde yaşlı ustanın evine gidecektir ve ona kavuşacaktır.

Viktor, konu komşuya sanki gerçek dedesini anlatıyormuş gibi bahseder Georg Henih'ten. Sürekli onu ziyaret etmek için bir sebep bulur hatta kendisine benzeyen bir dede bulduğundan küçük çocuk çok mutlu olur. Artık onun da bir dedesi vardır ve dedesi olan çocukların nasıl hissettiğini anlamaktadır.

Üç sefer tasını alıyor ve sokakta nereye gittiğimi soranlara, mütevazıca ve başım öne eğik: "Georgi Dedemi beslemeye", diye yanıtlıyordum.

En sonunda kendi zevkime göre bir dede bulmuştum: Olağanüstü yoksul, sonsuz iyi kalpli, masalımsı dış görünüşlü, sırlar sahibi, uzak, bilinmeyen bir gezegenden gelmiş ve gizemli bir dil konuşan, bambaşka bir mesleği olan ve aziz misali sefillik çeken.[93]

Dedesi yerine koyduğu usta o kadar yaşlanmıştır ki dışarıdan eve yansıyan ışıkların hareketli gölgelerini ölen akrabalarının ruhları olduğuna ve odada gezindiklerine inanır. Onları korkutmamak için lambayı bile yakmaz. Hâlbuki lambayı yakarsa ışıktan dolayı gölgeler kaybolacaktır ama usta yaşlılıktan bunu düşünememektedir. İçinde Babası Yosif, Ağabeyi Anton ve Karısı Bojenka'nın da olduğu gölge ruhları gördüğünü ve onlarla sohbet ettiğini, zamanı geldiğinde onu da yanına alacaklarını söyler Viktor'a. Buna çok üzülen çocuk

---

[92]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 16.
[93]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 45.

gitmesini hiç istemez hatta o kadar bağlanmıştır ki dedesine, o gidecekse kendisini de yanında götürmesini ister. Yaşlı ustayı götürmesinler diye ilk aklına gelen ise babasının yaptığı büfe olur. Babasının büfeyi uzun süre bitiremeyeceğini düşündüğü için gölgelere, yaşlı ustayı büfe bitene kadar yanlarına almamalarını söylemiştir.

Gölgelerle Çekçe konuşan yaşlı usta, Viktor'un söylediklerini gölgelere tercüme eder. Viktor kendisini o kadar inandırmıştır ki gölgelerin ustanın kaybettiği ailesi olduğuna, sırf ustayı da yanlarına almasınlar diye Çekçe öğrenip onlarla kendisi bizzat konuşmak ister. Eğer bir gün usta da onlarla birlikte giderse yapayalnız kalacağını ve konuşacak kimsesinin olmayacağını düşünür. Viktor, gitmenin ölmek olduğunu bilmediğinden ve ölmenin ne olduğunu da anlamayacak kadar küçük olduğundan kendisini de yanında götürmesi için ustaya ısrarcı davranır. Gölgelerle konuşabilmek için yaşlı ustadan Çekçe öğrenmeye başlar. Belki de kendince yaşlı usta gitmeden Çekçeyi iyice öğrenip o gittikten sonra da buraya gelerek onlarla kendi başına konuşabileceğini ve böylece yalnız kalmayacağını düşünmüştür.

Dede yerine koyduğu ustayı kaybetmekten çok korkan Viktor, sonradan kavuştuğu dedesiyle doyasıya zaman geçirmek ister. Bütün dünyası onunla başlamıştır. Hayatta asıl değerleri, insanların yeri geldiğinde ne kadar vurdumduymaz olabileceklerini, bu dünyanın fani olduğunu, asıl yoksulluğun parasızlık olmadığını öğreten kişidir Georg Henih. Kısaca hayatı öğreten kişidir.

Nasıl ki ailemizdeki anne, baba, dede, anneanne, babaanne gibi büyüklerimiz vefat ettiğinde geriye kalanlara miras bırakıyorlarsa, Georg Henih de Viktor'a ona babasından miras kalan pek değerli aletlerini miras bırakır. Yaşlı usta öldükten sonra aletlerinin kıymetinin bilinmesini, sanat için kullanılmasını, aletlerini kimseye satmamasını ve onlara sahip çıkmasını ister. Viktor'u torunu olarak gördüğünden ona bu şekilde vasiyette bulunur.

Huzurevine gitmek için talepte bulunan Georg Henih'in yapmak istediği son iş, doktora gidip deli olmadığına dair rapor alarak aletlerinin öğrencisi Franta'ya kalmasını engellemek ve hep istediği gibi onları Viktor'a bırakmaktır. Akli dengesinin yerinde olduğuna dair raporu alır almaz notere giderek aletlerini Viktor'a bıraktığına dair vasiyetini imzalar.

Huzurevine yerleşmesini hiç istemeyen Viktor, manevi dedesini bir daha göremeyeceğinden dolayı çok üzgündür. Huzurevine gitmesi yerine gölgelerin onu almasını tercih eder. Gölgelere kavuşmanın ölmek anlamına geldiğini bile idrak edemeyecek kadar saf bir kalbi vardır. Çünkü gölgeler onu alırsa kendisinin de onu görebileceğini, onunla konuşabileceğini düşünür. Georg Henih odasında nasıl ki annesi, babası, abisi ve karısı ile istediği zaman görüşür; Viktor'da aynı şekilde Georg Henih ile görüşebilecektir.

Huzurevine yerleşen Georg Henih için de Viktor'dan ayrılmak bir hayli zor olmuştur. Torunu gibi gördüğü Viktor'u artık uzaklarda bırakmıştır. İçindeki sevgi ve özlem duygusuyla mektup yazmaya karar veren yaşlı usta, mektuplarında sürekli Viktor'u sormuştur. Huzurevine yerleştikten kısa bir zaman sonra vefat eden Georg Henih'in bu acı haberini, ailesi Viktor'dan bir müddet saklamıştır.

Aradan uzun zaman geçtikten sonra tesadüfen eski aile defterlerini karıştırırken Viktor, Georg Henih'in onlara yazmış olduğu iki mektupla karşılaşır. O mektuplardan sonra ister anıları canlı tutmak, ister vefa borcu –nedeni bilinmez– bir kitap yazmaya başlar. Artık çocuk değildir ama hala dedesi yerine koyduğu Georg Henih'i anılarında yaşatır. Onu hissedebilmek için aletlerini inceler, kokusunu içine çeker hatta gerçeği bilse bile gölgesini bekler ama bir tek dedesinin gölgesi hariç diğer bütün gölgeleri görür. Dedesi söz vermesine rağmen gelmez. Yine de Viktor ona darılmaz. Aksine onu unutmadığını hissedip içi burkulur.

Bazen aşağıya iniyorum, kapıyı açıyor ve sandığın kapağını kaldırıyorum. Yoksul olmanın ne olduğunu bilmediğimden dünyanın en yoksul çocuğu olmak istediğim çocukluğumun kokusu vuruyor burnuma.

Herhangi bir eski keman kalıbını çıkarıyorum, o veya bu oyma makasını kaldırıyorum, karanlıkta gözlerimin önünde onu çeviriyorum. İçinde, beni ihtiyara yaklaştıracak bir şeyleri koruduğunu umut ederek ağaç sapının kokusunu içime çekiyorum.

Sıkça hayal kırıklığı içinde her şeyi yerine bırakarak yukarı odama çıkıyorum.

Hakkında anlatacaklarım burada bitiyor, Georg Henih.

Ayrıldığımız günden bu yana çeyrek yüzyıl geçti. Artık küçük bir çocuk değilim. Gelmeni bekledim, ama gelmedin. Ne o geç sonbaharın son g7ecelerinde, ne de ondan sonra. Odamda gölgeler sürünüyor, ama aralarında seninki yok.

Buna rağmen, eminim ki sen beni unutmadın.[94]

Georg Henih'in Viktor için önemi paha biçilemez. Hayatın anlamını, değerlerini öğreten, çocukluğunu iyi yönde şekillendirip bugünlere gelmesini sağlayan, yoksulluğun parasızlık değil de sanatsızlık olduğunu anlatan, bedenin geçici ama ruhun kalıcı olduğunu aşılayan kişidir Georg Henih.

Öteki eserde Kemal'in baba tarafından dedesinin vefat ettiğini, konağı çocukları olan babası ve amcalarına miras bırakmasından anlıyoruz. Kemal de dedesini hiç tanımadığından konakta yaşayan ve yaşça herkesten büyük olan Kerim Dayıyı kendisine dede olarak seçmiştir. Bunu aleni bir şekilde söylemez. "Georg Henih'e Ağıt" eserindeki Viktor ve Georg

[94]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 137-138.

Henih arasındaki ilişki kadar keskin çizgileri olmasa da kitapta yazdıklarından bizler bu çıkarımı yapabiliriz.

Toplumda hırsızlık bir suç olarak kabul görse de Kerim Dayı bunu meslek edinmiştir, adına da "definecilik" işi demiştir. Yazarımız bunu öyle iyi niyetli bir şekilde anlatmıştır ki romanı okuyan kimse Kerim Dayıyı suçlayamamıştır.

Kerim Dayı sadece Kemal'in değil, bütün konağın dedesi gibidir. Çünkü herkes ona saygı duyar, hürmet eder. Kimin neyi eksikse ona söyler, o da eline para geçer geçmez bütün ihtiyaçları sahiplerine ulaştırır. Kemal de Kerim Dayı sayesinde istediği nalınlara kavuşur. Hatta daha da fazlasına…

Kerim Dayı çok düşünceli bir insandır. Bir kız kardeşi vardır, onun dışında kimsesi yoktur. Evdeki insanları ailesi bildiğinden onları hiç açıkta koymaz. Konaktaki bütün ailelerin başındaki aile büyüğü olarak görünür. Kısacası hem yaşından dolayı evin büyüğü olarak herkesi düşünmesi hem de ailedeki tüm bireylerin ona saygı duyması onu dede rolüne uygun kılmıştır.

İnsanların sana ilişkin yargıları ne olursa olsun, dolandırıcılığın, kendince geçerli nedenlere bağlıydı. Sen öylesine kendinden çok başkalarını düşünürdün ki, daha çok bir aile babasına benzetiyorum seni.[95]

3.5. Gizemli Kahramanların Karşılaştırılması

Karakterler, bir romanda kendi başına hareket edebilen, olaylara kendi tepkisini gösterebilen, olumlu ya da olumsuz ayırt edici özellikleri bünyesinde barındıran fakat bu özelliklerle herhangi bir zümreyi, bir sınıfı veya toplumun belirli bir kesimini temsil etmeyen

[95]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 87.

kendine özgü kişilerdir. Duygu, düşünce, konuşma ve davranış yönüyle bireysel özellikler gösteren karakterlerin özellikleri birbirinden farklıdır ve metinde bu belirgin özellikleriyle kendini gösterir. İçinde bulundukları zamanın, ortamın ve toplumun özelliklerini taşılar. İnsanın iç çatışmaları ve içinde yaşadığı çıkmazları okuyucuya hissettirme görevini yüklenmiş şahıslardır. Her bir karakteri okurken hayatımızdan, kendimizden, çevremizden bir parça buluruz.

Eserlerdeki ana karakterlerin diğer karakterlerle uyumu, çatışmaları ve kendi içlerinde yaşadıkları gelgitler bu bölümde ele alınacaktır. Sırasıyla ana karakterlerin temel özellikleri ve her iki romandaki çocukların gözünden nasıl göründüklerini aktaracağız.

3.5.1. Viktor'un Gözünden Keman Ustası Georg Henih

1910 yılında Çek Cumhuriyeti'nden Bulgar müzik kültürünün temellerini oluşturmak için Sofya'ya gelen Georg Henih, eşi Bojenka'yı da yanında getirmiştir. Henih o dönemin hem ünlü bir müzisyeni hem de ünlü bir keman ustasıdır. Bulgaristan'a geldikten sonra burada birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Yazar, kendi çocukluk anılarını anlattığı romanda etkilendiği, hafızasında yer eden olayları, kişileri, yerleri tüm gerçekliğiyle Viktor'un gözünden aktarmıştır. Özellikle eserde Georg Henih ile ilgili anılarına geniş yer veren Viktor, onunla ilgili her detayı biz okuyucuya aktarmak istemiştir.

Ne zaman ki Viktor ve Georg Henih'in yolları kesişir sonrasında küçük çocuk asıl fakirliğin parayla, mal ve mülkle olmadığını idrak eder. Henih ona zenginliğin parayla değil iyilikle, vefayla, saygıyla olacağını, hayatta parayla her şeyin satın alınamayacağını, küçük

şeylerle de mutlu olunabileceğini, en önemli şeyin insanın cebinin değil, gönlünün zengin olduğunu öğretir.

Usta, Bulgaristan'a geldiği günden beri kendini sanata adamıştır. Keman yapan usta gençliğinden yaşlılığına kadar dünya nimetlerinden hiç faydalanmamıştır. Kazancını yine sanat için harcadığından, bugüne hiçbir birikim yapmamıştır. Çünkü paranın değersizliğini her fırsatta Viktor'a anlatır gibi biz okuyuculara da aktarmaktadır.

Bu kadar anı paylaşımından sonra Georg Henih, hem dedesi hem arkadaşı hem de akıl hocası olmuştur. Bütün anılarını dinlediği, her hareketini bildiği, kaybetmekten en çok korktuğu kişi olan yaşlı usta adeta Viktor'un canının bir parçası haline gelmiştir.

Karşılıklı olarak birbirlerine yardım eden Georg Henih ve Viktor, sanki iki yakın arkadaşmışçasına birbirlerinin dertlerini dinler ve çözüm üretmeye çalışırlar. Buna bir örnek verecek olursak: bir seferinde ağaçla konuşamayan ustaya, Viktor yardım etmiştir; fakir olduğunu düşünen Viktor'a da asıl fakirin kendisinin değil de sanat yoksunu babasının olduğunu Georg Henih öğretmiştir.

Babasından almadığı öğütleri Georg Henih'ten alır. Bunlardan bazıları; yoksulluğun parayla olmayacağı, manevi duyguların her zaman ön planda olması gerektiği hususundadır, bazısı da din konusu ile ilgilidir. Kafası karışan Viktor, bu konuda babasına doğrulttuğu sorulara cevap alamaz. Marin, Ateist olduğundan Viktor'a bu bağlamda bir şey öğretemez ama Georg Henih ona bu konuda da yardımcı olur. Tanrı'nın varlığının yaşantımıza nasıl bir etkisi olduğunu anlatır.

Viktor'un gözünden Georg Henih'i ele aldığımızda hem bilge bir öğretmen rolü hem sıcaklığını hissettiği bir akraba rolü görüyoruz.

3.5.2. Kemal'in Gözünden Senai Abi

Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Senai Abinin hayat hikâyesinin büyük bir bölümü de bu konakta geçer. Amiral olan babası felsefe eğitimi görmesi için Berlin'e yollar. Fakat orada uyuşturucuya alıştığından başarısız olup Türkiye'ye geri döner. Babası bu dönüşünün üzerine Kasımpaşa'nın en büyük bakkal dükkânını açar ama Senai Abi bu kötü alışkanlığı yüzünden onu da kaybeder.

Senai Abinin yaşama bakış açısı Kemal'e filozofça ve bilgece gelir. Berlin'de okumasının da payı büyüktür bunda. Okuduğu bölümün etkisi midir yoksa yapısı mı böyledir Kemal bunu tam olarak anlayamaz.

Bir deniz yüzbaşısının karısı olan Feriha'ya âşık olur. Bu öyle bir aşktır ki Feriha'nın kocasına yakalanma korkusu akıllarına bile gelmemiştir. Aralarındaki aşkı saklayamadıklarından kocası kolayca anlamış bu sebepten Feriha da Senai de hapis yatmışlardır. Hapisten çıkar çıkmaz evlenip hikâyenin geçtiği eve yerleşmişlerdir. Kemal, Senai ve Feriha'nın arasındaki aşka hayrandır. Senai ve Feriha ile sohbet etmekten çok hoşlanan Kemal'in seçme şansı olsa tüm gününü onlarla beraber geçirmek ister. O küçücük dünyasında hem de bu denli yokluk içinde böylesine büyük bir aşkın nasıl var olduğunu anlayamayan Kemal'in şu sözleriyle daha iyi anlatabiliriz:

Bir garip bağımsızlık içinde yaşadığınızı düşünüyorum bugün Senai Abi. Feriha Abla'nın pişmanlık duyduğunu hiç görmedim, paylaştığınız yaşamdan şikâyet ettiğini de duymadım hiç. Ne çok sormak isterdim: "Feriha Abla, Senai Abi'de ne buldun, onda ne görüyor, ne yaşıyordun ki tüm bunlara katlanıyordun?" diye. Bana kalırsa sende çok az

insanın ulaşabileceği güzelliklere erişmiş bir insan görüyor, onu seninle pay ediyor, yaşıyordu. Sen yaşatan bir kaynak gibiydin Senai Abi, öyle olmalıydın, oluyordunuz da.[96]

Bu kadar varlıklı bir yaşamdan sonra kendilerini bu yokluğun içinde bulmaktan hiç yakınmamışlardır. Tek göz bir odada yaşamaktan ve sepette üzüm satarak geçinmekten hiç şikâyetçi olmamışlardır. Bunun sebebi de birbirlerine duydukları karşılıksız aşktır. Günümüzde bunca bolluğa rağmen en ufak bir sorunda biten evlilikleri düşününce, o zamanki Senai ve Feriha arasındaki aşkın gerçek aşk olduğu görülür. "Kim bilir bu denli yokluk içinde olsak, biz ne yapardık?" sorusu akıllara gelmektedir. Geçmişte yaşanan sevgilere özlem de bu sebeptendir.

...Kaç yıl önce evlendiniz bilmiyorum, ama bizim eve geldiğiniz sırada yeni evli bile olsanız, yedi yıl bizim evde, o odada, hangi sevgi, hangi bağ sürdürdü birlikteliğinizi? Bugün anımsadığımda bana inanılmaz bir masal gibi geliyor. Keşke yanımda olsaydınız da ayrıntıları size sorabilseydim. Bir bilsen Senai Abi, günümüzde insan sorunlarını, aile sorunlarını, evlilikleri. Eşlerin arasında hoşgörünün yaşamadığını, nasıl güçsüz, nasıl dayanıksız olduklarını. Her gün binlerce yuva yıkılıyor çatır çatır. Hem de nerelerde? Büyük büyük binaların üst katlarında, uygarlığın tüm nimetleri arasında. Bugün de hiç kuşkusuz Feriha Abla ile senin gibi birbirini seven insanlar vardır, ama sizin özelliğiniz o ortamda bile sevgi uğruna gösterdiğiniz dayanma gücüydü.[97]

Senai Abi bu kadar yoksulluk içinde dahi kimseden yardım almadan evini kendi kazandıkları ile geçindirir. Asla çalınan paralardan ya da eşyalardan pay almaz. Bu da ne denli onurlu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Konaktaki bütün ailelerle arası iyidir, hiç kimseyi kırmaz. Bu özellikleri sayesinde Senai Abi, Kemal'in gözünde barışı ve onuru temsil eder.

---

[96]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 75.
[97]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 65-66.

...Bütün ev halkı umudunu Kerim Dayı'ya bağlamışken siz ondan yardım almazdınız. Siz mi istemezdiniz, yoksa Kerim Dayı mı vermezdi bilmiyorum, ama çok büyük bir olasılıkla siz ilk yardım önerisini incelikle geri çevirmiş olmalısınız. Onurunuz, yaşamınızı çalışarak kazanmayı gerektiriyordu besbelli.[98]

Senai Abi bugün bile seni anlatır ya da düşünürken barıştan yanalığını hep yaşıyorum. Dünyada nice güzel şey varsa senin yaşamınla dile getirilebilir, çünkü o yaşam evrensel olan bir yan taşır, tüm gerçek yaşamlar gibi. Yaşamından, ardına düşmüş olduğun şeyden, yani açıkçası insan onurundan dolayı senden önce yaşanmış tüm güzelliklere ortaksın. Senden sonra yaşanacak tüm güzelliklere de ortak olacağın gibi. Her kim ki bu dünyada insan onurunu koruyan ve onu yaşatan bir yoldadır, o kişi için de, sana ilişkin olarak söylediklerim geçerlidir. İnsan onuru derken, insanın varlığından gerçekleştirdiği, onlarsız yapamayacağı değerlerini anlatmak istiyorum.[99]

Evin tahsilli tek kişisidir Senai ama herkes onun bu iyi özelliğini görmezden gelir, esrar içmesi nedeniyle de arkasından yaramaz insan diye bahseder. Eğitimli bir insan olmasından dolayı çevresindekilerle bilgi paylaşmayı çok sever. Evdeki insanların eğitim düzeylerini umursamaksızın onlara bilgi aktarmayı hedefler.

O sahneler şimdi gözüme daha ilginç görünüyor. Sadeliğin ve hatta biraz da ilkelliğin yaşandığı bir ortamda, aile, din, ahlak gibi, kendilerince anlamı olan birkaç kavram dışında hiçbir şeye kulak asmayan bu insanlara sen tutar Herodot tarihinden olaylar anlatırdın.[100]

Küçük çocuğun gözünde Senai Abinin beyefendi bir duruşu ve herkesi önemseyen bir yapısı vardır. Onun çok ciddi bir kişiliğe sahip olduğunu düşünür. Bütün insanlara karşı

---

[98]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 68-69.
[99]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 67-68.
[100]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 94.

saygılıdır. Küçüğünden büyüğüne kadar herkese değer veren bir yaklaşımla hareket eden Senai Abiyi evin diğer insanlarından ayıran özelliklerdir bunlar.

...Bugün bile senin gibi bir insana çok az rastlanıyor Senai Abi. İnsana saygılı olan, insanı seven kişilere demek istiyorum. Bizim eve düşmeden önce, size yaraşan bir ortamda yaşarken, bir beyefendi olan sen bir hanımefendi olan Feriha Abla kim bilir ne güzel yaşamışsınızdır.[101]

Sen tanıdığım en ciddi adamdın. İnsanların yüzüne ciddi ciddi bakan, önemseyen tek insan. Günümüzde insanlar birbirlerinin yüzüne öyle bakmıyorlar. Önemseyerek bakmak, öyle bir bakış ki insan o zaman gözleriyle de, "Buyrun efendim, sizi dinliyorum" der gibidir ve gerçekten karşısındakini saygıyla dinler, bir adres sorulmuş olsa bile.[102]

Arkadaşları hırsızlık yapmayı öğrenirken Kemal, Senai Abisinden okuma yazmayı, kitap sevgisini öğrendiği gibi onurlu yaşamayı, paylaşmayı, yardımseverliği, sevgiyi, saygıyı yani kısacası hayatımızdaki toplumsal değerlerin önemini öğrenir. Bu yüzden Kemal için Senai Abi adeta yaşam kaynağı hatta yaşam koçudur. Annesi bile baba sevgisinden mahrum büyüyen evladına iyi huylar kazandıran Senai Efendiye duacıdır. Eserde şu alıntıyla daha iyi anlatabiliriz:

Yaşamak denince hemen sen geliyorsun aklıma. Senin yanında yaşam birden güzelleşirdi. Üzgün olduğum zamanlar sığınabileceğim, kendimi güvenlikte görebileceğim, dahası yanında mutlu olacağım tek insan sendin Senai Abi.[103]

Ev halkı içinde size en kolay yaklaşan kişi ben olduğum için çok mutlu sayıyorum. Çalışmadığın zamanlar sık sık birlikte olurduk. Öğrendiğim ne kadar güzel şey varsa tümünü

---

[101]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 82-83.
[102]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 89.
[103]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 85.

sana borçluyum. Annem durumu şöyle özetlerdi: "Allahı var doğrusu Senai Efendinin, çok hakkı var oğlumun üzerinde!"[104]

3.5.3. Kemal'in Gözünden Defineci Kerim Dayı

Romanda en önemli kişilerden biri de Kerim Dayı karakteridir. Dolandırıcılığı bir meslek olarak tanıtan, hayatını ve evde yaşayanları dolandırıcılık yaparak geçindiren, eline geçen tüm mal varlığını çevresindekilerle paylaşan Kerim Dayı, kendisinden çok etrafındakileri düşündüğünden "definecilik" olarak tarif ettiği bu işi şu şekilde tarif etmiştir:

...Çarpışa didine eline geçirdiği ganimetleri çevresindekilere dağıtan, birlikte yaşadıklarını yaşatmak için savaşan bir insan. Önünden, dahası ağzından lokması alınabilen bir insan. Kerim Dayı kaç yaşında başlamış, nasıl başlamış yaşam savaşına bilmiyorum, ama o tüm yaşamını dolduran bir işi sürdürerek dünyayla savaş durumundaydı. Yaptığına iş demek zor, yadırgatıcı, ama o yaptığını iş bellemişti, kendisini de işinde uzman görüyordu. Gerçekten de uzmandı. Definecilikti uğraşı. O günlerde de, günümüzde de dolandırıcılığın bir türü olan definecilik.[105]

...Uğraşın olan "definecilik"i, izin verirsen ayrıntılarıyla anlatacağım. Definecilik pek bilinmeyen bir şey değil, ama senin pay ediş biçimini, evin insanlarını nasıl sevindirdiğini, senin nasıl umut olduğunu bilsinler istiyorum. Sen Defineci Kerim'din, daha doğrusu Dolandırıcı Kerim. Günümüz ekonomik düzeninde insanın insanı sömürmesi artık öyle ustalıkla yapılıyor ki, senin yaptığın işler, onlarınkinin yanında çok masum kalıyor.[106]

---

[104]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 83.
[105]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 19.
[106]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 72.

Kerim Dayının ganimetlerinden nasiplenen herkes eksiğini ona söyler. Sanki bu geniş ailesini kanatları altına alıp korumak ister gibi ve önemli bir iş yaparmışçasına kendini hırsızlık yapmaya mecbur hisseder. Fakat bunu öylesine önemli bir iş gibi gösterir ki kimse onun gerçekten hırsızlık yaparak geçimini sağladığını anlamaz. Mahalledeki bazı insanların gözünde "kendini nimetten sayıyor" düşüncesi olsa da dışarıdan gören birine adeta iş adamı olduğu algısını yaratır. Bunu başarmak tam Kerim Dayıya yakışan bir davranıştır.

Evimizdeki insanlar arasında bunu gören ve gerçekleştiren Kerim Dayı'ysa kendince bir uğraş veriyor, bu arada da birlikte yaşadığı insanları koruyup yaşatmaya çalışıyordu. Bu onun yaşamsal tutumuydu. Belirgin bir burnu büyüklüğü de vardı Kerim Dayı'nın. Öylesine başı dimdik yürürdü ki, "Ulan ihtiyar, işin gücün manitacılık. Toplumda geçerli bir işin bile yok. Olsa olsa beş-on kişiyi sevindirmekten oluşuyor yaptıkların. Bu gururlu havan nereden geliyor?" diyesi gelirdi insanın. O zamanlar gerçekten böyle diyenler oldu, bugün de olabilir.[107]

Mücadele vermek zorunda olan Kerim Dayı, yaşamı boyunca hep bir savaş halindedir. Bu, yoksulluğun ona getirmiş olduğu bir zorunluluktur. İçinde bulunduğu yaşam tarzını kabullenmemiş olsa zorluklarla baş edemeyip hayatı kendine zindan edecektir. Kerim Dayı ise tam tersini yapar ve yaşadığı odayı, evi, mahalleyi, komşuları kısacası bu hayatı benimser. Zamanında çektiği yoksulluğu, ailesi gibi koruyup kolladığı komşuları çekmesin diye en aza indirgeyip onları hiçbir şeye muhtaç etmemeyi hedefler.

Kemal, Kerim Dayı ve Senai Abi arasındaki bazı zıtlıkları anlatırken onları ifade ettiği kelimelerde de karşıt anlamlar kullanmıştır. Mesela; Kerim Dayının maddi açıdan zorlu bir hayat geçirmesi karakterine de negatif yansıdığından ona savaşın insanı, Senai Abinin ise ailesinin maddi imkânları ona lüks bir hayat geçirme seçeneği sunarken kendi isteğiyle bunu

[107]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 62-63.

reddetmesi ve bu rahatlık hissiyatı insan ilişkilerine daha pozitif yansıdığından ona da barışın insanı demiştir. Bu karşılaştırma aşağıdaki cümlelerle Kemal'in gözünden şu şekilde verilmiştir:

Elli yıl sonra sana mektup yazmak istedim. Senai Abi'yi anımsıyorsun, ona da yazdım. Yazmayı sürdüreceğim de. Onun adını barışın insanı koydum, seninkini de savaşın insanı koymak niyetindeyim. Yalnız, bu sözler anlatmak istediklerimin tam karşılığı olabilir ki! Demek istediğim şu: Senin savaşın, yaşamak ve yaşatmak için sürdürdüğün savaştı. Nesneleri kapsayan bir savaş. Bu savaşı yaşarken, çok güç olmasına karşın, nesnenin insandan soyutlanacağı yeri biliyordun yaşam deneyiminle. O yüzden yaptığın dolandırıcılıklardan dolayı insanlara acı çektirmemeye özen gösterdin. Sen tüm ev halkının umuduydun her türlü gereksinmeleri için.[108]

Dolandırıcılık yaparken çevresindekilerin ne düşündüğünü hiç umursamaz. "Bu hayat benim, herkesin hakkımda ne düşündüğü umurumda değil" düşüncesi Kerim Dayının hayat felsefesini yansıtır. Yardımlaşmayı temsil eden Kerim Dayı, dolandırıcılığı çevresindekileri mutlu etmek, onların ihtiyaçlarını karşılamak için yapar ve bunu yaparken de hiç kimseyi ayırt etmez. Ona iyi davranana da kötü davranana da eşit yaklaşır. Yaptığı yardımlardan bir karşılık beklemek gibi bir düşüncesi yoktur. "İyilik yap denize at" deyimi tam da onun için söylenmiştir.

Kemal'e göre Kerim Dayı, elde avuçta bir şey olmayınca, olana kanaat getiren ev halkının umudu, paylaşmanın tanımıdır. Çünkü Kerim Dayı kendisi için değil, çevresindekiler için definecilik yapmaktadır. Bir gün bu işten zengin olup kendisini ve çevresindekileri bu hayattan kurtarmanın hayalini kurmaktadır. Kemal'in gözünde sanki iyilik yapan gizli bir melektir. Ona yazdığı mektuplardaki şu alıntılarla bu hissettiklerini somutlaştıralım:

---

[108]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 71.

Kerim Dayı, yıllar sonra seni anımsadığımda bir coşku duymadım, yani bir sevgiyi, bir dostluğu yaşamadım. Ama nerede bir yardımlaşma görsem, nerede insanın derdinde bir umar bulunduğunu, bir yoksulun geçici bir süre için bile olsa cebine para girdiğini görsem, usuma sen gelirsin hep. Seni olduğundan başka türlü göstermeyeceğim insanlara. Hem senin için ne söylenirse söylensin, umurunda değildir, bilirim. Ne övgüler, ne yergiler seni hiç ilgilendirmez. Yoksulluğun en son kertesini yaşarken de, silindir şapkanı başına geçirip yabancı ülkelerde, kendi deyiminle, "lordlar gibi" yaşarken de, insanların sana ilişkin düşüncelerini hiç önemsemedin.[109]

...Bir umuttun sen Kerim Dayı. Üstelik yardım ettiğin insanı da hiçbir biçimde borçlandırmazdın. Bir babam, bir de sen, birisine para verecek olsanız, verdiğiniz anda onu unuturdunuz. Nasıl bu denli güzel verirdin, merak ediyorum. Bir kez duaya filan inanmazdın, çünkü bizimkilerin bir bölümü parayı alınca hemen duaya başlardı da sustururdun onları. Senin için iyi ya da kötü insan denilecekmiş, o da umurunda değildi. O zaman senin bu eylemlerinin tek bir nedeni kalıyor bana göre: bir insanı, bir yoksulu sevindirmenin güzelliğini görüp yaşayabilmek.[110]

Kerim Dayı konuşmayı pek sevmeyen, soğuk bir karaktere sahiptir. Herkese uzak davranır. Lafın değil, icraatın adamıdır. Onun hayatında az konuşup çok iş yapmak gerekir. "Lafla peynir gemisi yürümez" atasözü bu olaya en yakışan tabir olabilir. Şu alıntıyla bu atasözünü daha iyi anlatabiliriz:

...Donuk suratın, o son derece az konuşan insanlara özgü yüz ifadenle, bir sfenks gibiydin. Şimdi, uzun yıllar sonra bugün, seni düşündüğümde, daha iyi anlayabiliyorum. Sanki "Arkadaş, laflara boş ver, sen, şimdi bunun karnı açsa doyurabiliyor musun,

---

[109]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 71-72.
[110]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 73.

yalınayaksa ayağına ayakkabı alabiliyor musun, borcu varsa onu rahatlatabiliyor musun, ona bak!" der gibiydin.[111]

Parasız kaldığı zaman tam yoksul, dolandırıcılık yaparak eline para geçince de tam bir zengin olan Kerim Dayı hayatı boyunca sürekli hapishaneye girip çıktığından polislerden ve hapishanelerden artık korkmamaktadır. İlk kez yirmi yaşında hapishaneye düşen Kerim Dayı, yaşadığı tecrübelere istinaden fakirliği ve hapishaneye düşmelerini asla sorun etmez. Yoksulluk, zenginlik, hapishane gibi kelimeler onun hayatının belli başlı sıradan dönemleridir. Bu şekilde Kerim Dayı rutin bir döngü içinde yaşamını devam ettirmektedir. Hatta Kemal'in "*Sen dünyaya, 'ölmüş eşek kurttan korkmaz' felsefesiyle gelmiş ve öyle yaşamış çok az insanlardan biriydin Kerim Dayı.*"[112] sözü Kerim Dayının durumunu en iyi anlatan cümle olmuştur. Bu atasözü bazı sebeplerden ötürü çok sıkıntı ve acı çeken, felâket üstüne felâket görüp zarara uğrayan, kaybedecek bir şeyi kalmayan kimseler için kullanılır. Artık hiçbir şeyden korkmaz; ne tehlikeye aldırır, ne de tehdide. Kaybedecek bir şeyi kalmadığından müthiş bir cesaret örneği gösterir.

Senin yoksulluk günlerini de çok iyi anımsıyorum, son derece şık giysiler içinde uzun bir süre evde görünmemek üzere ayrılışlarını da. Evde kalsan paranı sana rahat rahat yedirmeyeceklerini bilirdin, polisten ve dolandırdıklarından kaçmak zorundaydın. Cebindeki paranın sıcaklığının uzun sürmeyeceğini, döneceğin yerin yine kürkçü dükkânı olacağını da bilirdin. Yine de dert edinmezdin. Uzun yoksulluk günleri, geçici zenginlikler ve ne kadar süreceği bilinmeyen hapishane günleri büyük bir önem taşımıyordu senin için. Yaşamın değişik yüzleriydi bunlar, değişen mevsimler gibi.[113]

---

[111]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 73.
[112]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 79.
[113]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 74.

Kemal için Kerim Dayı, Senai Abi kadar etkileyici bir rol üstlenmez ama yine de o ev içindeki diğer insanlardan ayıran yanı vardır. Zaten hafızasına işlenen iki önemli karakterden birisi olduğunu ama önceliği Sena Abiden yana kullandığını cümlelerinde belirtir. Hatta Kerim Dayıyı genellikle Senai Abi ile karşılaştırma yaparak anlatır. Buna birkaç örnek verecek olursak;

Bu evde birlikte yaşadığım, tüm insanlardan farklı olan, benim çocukluk dünyamı dolduran iki insandan söz etmek istiyorum. Bunlardan biri Kerim Dayı, öteki Senai Abi…[114]

Kerim Dayı'yla Senai Abi'nin apayrı kişilikleri vardı. Haksızlık etmeden söylemek çok zor, ama Senai Abi barışın, Kerim Dayı savaşın insanıydı sanki.[115]

Yukarıdaki karşılaştırmada daha önce de bahsettiğimiz gibi anlatılmak istenen, iki kişi arasındaki zıtlıktır. Senai Abi, hayata atılırken babasının desteğini almıştır ve Kerim Dayı kadar zorlu günler geçirmemiştir. Yapısından da kaynaklanan bir sakinlik hâkimdir. Fakat Kerim Dayı, hayata bir-sıfır yenik başlamıştır çünkü ailesinden ona bir miras kalmamıştır, doğru dürüst bir mesleği de olmadığından dolandırıcılık yapmaya mecbur kalmıştır. Kemal de "barış" ve "savaş" tabirlerini bu durumu anlatmak için kullanmıştır.

Sadece karakteristik özelliklerini anlatırken karşılaştırmaya başvurmamıştır, aynı zamanda fiziksel özelliklerini anlatırken de bu yöntemi kullanmıştır. Senai Abi, karakterindeki huzuru çevresindekilere yansıtırken Kerim Dayı ise yaşam savaşına karşı olan sert duruşunu bakışlarına yansıtmıştır. Haliyle konuşma tarzları da farklıdır. Yetiştirme koşulları, verilen aile terbiyesi ve hayata bakış açıları karakterlerini etkileyen önemli faktörlerdir. Aralarındaki yaş farkını ve fiziksel özelliklerini de belirten yazarımız, onlar hakkında yeterli kadar bilgi paylaşımı yapmıştır.

---

[114]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 14.
[115]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 19.

Senai Abi, o zamanlar sanırım otuz beş yaşlarındaydı. Yumuşacık bakardı benim çocuk gözlerimle gördüğümce. Kerim Dayı'nınsa bakışları sert mi sert. İkisinin bakışları arasındaki ayrım sokak kedisiyle ev kedisinin bakışları arasındaki ayrım gibiydi. Kerim Dayı'nın boyu Senai Abi'nin boyundan biraz daha uzundu. Her ikisi de zayıf, ince insanlardı. Yetmişini aşkındı Kerim Dayı. Hep söverek konuşurdu. Senai Abi'yse kibardı, ağzından sövgü çıktığını hiç kimse duymamıştı.[116]

Mektuplarımla Kerim Dayı'yı ANLATMAK istiyordum. Seni ise YAŞATMAK Senai Abi.[117] cümlesinden anlaşıldığı üzere Kerim Dayının Kemal üzerindeki değeri, Senai Abiden sonra gelmektedir. Onu anlatmadan çocukluğunu tam anlamıyla aktaramayacağının farkındadır fakat Senai Abinin de anılarında sürekli yaşayacağının altını çizer.

3.6. Ortak ve Farklı Motiflerin Karşılaştırması

Bir eserde yazar tarafından bilinçli olarak belli aralıklarla tekrarlanarak kurguyu güçlendirmesi amaçlanan ve kurguda etki sağlayan ögelere motif denilmektedir. Anlatmaya bağlı edebiyat türü olan romanlar; karakter, mekân, zaman ve olaylara sebep olan nesnelerden oluşur. Önceki bölümlerde bunları ayrı ayrı incelemiştik fakat aralarındaki karşılaştırmayı toplu olarak bu bölümde ele alacağız. Her iki eserde bazı durumlarda ortak, bazı durumlarda farklı motifler yer almaktadır. İki kitabın ana fikir ve içerik açısından birbirlerine ne kadar benzer olduğunu görebiliriz. Bu iki yazarı - Viktor Paskov ve Kemal Demirel'i - yan yana getiren bir diğer unsur da söz konusu romanların aynı dönemde yazılmış olmalarıdır.

[116]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 19-20.
[117]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 109.

3.6.1. Fakir ama Mutlu İnsanlar Motifi

İki eserde birbirine benzer görüşe sahip karakterlerin mevcudiyetine şahit oluruz. Yaşadıkları dönemlerde yoksulluğun hâkim olduğunu düşünerek insanların genelinin fakir olduğu çıkarımını yapabiliriz. Ellerinde avuçlarında birikmiş paralarının olmadığı gerçeği şöyle dursun, temel ihtiyaçların eksikliğini çeken evler vardır. Fakat bu kadar yokluk içinde bile mutlu olacak bir şeyler bulurlar. Sanırım fakirliği bu şekilde görmezden gelirler. Günümüzdeki anlayıştan farklı olan bu durum, bizlere bir hayli garip gelmektedir. Şimdiki zamanda bırakın fakir insanların mutsuz olmasını, zengin insanlar da mutsuz olmak için bir sebep bulmakta hiç zorlanmaz.

"Georg Henih'e Ağıt" eserinde yaşlı keman ustası Georg Henih'i fakir hayatında mutlu eden tek şey sanatıyken sonrasında buna Viktor da eklenir. Torunu gibi sevdiği Viktor'a babasının emaneti olan alet takımını miras bırakması, onun içindeki saf sevgiyi gösterir. Çünkü fakirlikten elinde ne parası vardır ne de ona hediye edebileceği başka bir eşyası. Onu bu şekilde mutlu etmek ister.

Viktor için de mutluluk sebebi Georg Henih'tir. Onunla sohbet etmek ve beraber geçirdiği anılarını anlatmak hatta bunları hatırlamak bile ona zevk verir. Şimdiki çocukların tersine fakir olmaktan asla yakınmaz. Hatta her seferinde bununla eğlenir. Çünkü bu sayede hayatına Georgi Dedesi girmiştir. Kendi gibi fakir bir dede bulmuştur. Onunla beraber gölgelerle konuşmak, mutlu olduğu anlardan sadece bir tanesidir.

"Evimizin İnsanları" eserinde ise bu motifi daha belirgin bir şekilde görebiliriz. Çünkü bir konakta hep beraber yaşayan bu insanların fakir olduğunu, bir konağı oda oda paylaşmalarından anlarız. O kadar fakirliğe rağmen her hallerinden oyun çıkarıp mutlu olan çocuklar ve acınacak hallerine gülen yetişkinler vardır. Buna rağmen hayatlarını sınırlandırmadan, istedikleri şekilde hayal ederek yaşarlar.

Özellikle Kemal, ayağında ayakkabı, üzerinde mantosu olmamasına rağmen bu durumu hiç sorun etmez hatta çıplak ayakla gezmenin zevklerinden bahseder. Yoksulluktan hırsızlık yapmak zorunda kalan Asiye'nin çorap yerine bale eldiveni çalması, sonrasında annesinin azarları eşliğinde pencereden aşağı atması ve çocukların aşağıda kapış kapış yaparak bundan da oyun yaratmaları ve babası, Kemal'in kuş tüyü yorganını parçaladığında Kemal arkadaşlarını çağırıp yine eğlenecek bir oyun bulması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Olaylar açlık ya da eksiklikle de sonuçlansa yine de gülecek bir sebepleri vardır. Hayattan zevk almanın yolunu bir şekilde bulurlar.

O kadar yokluğa rağmen güçlerini sevgiden alan Senai Abi ve Feriha Abla da mutlu olacak bir sebep muhakkak yaratırlar. Senai Abi, ailesinin zenginliğinin tersine kendi isteğiyle bu yaşantıyı seçer, sonrasında Feriha Ablaya âşık olur ve artık yoksulluk onların lügatinden silinir, gözlerine gözükmez olur.

Hoşgörünün, sevginin, saygının, yardımseverliğin, paylaşmanın hâkim olduğu o yıllarda evdeki hiçbir birey ötekini incitmez. Şimdiki gibi düşüncesizlik, cimrilik, bencillik, mutsuzluk, memnuniyetsizlik, doyumsuzluk gibi negatif duygular yoktur. Şimdi ne kadar zengin olursak olalım herkeste bir paylaşımsızlık ve memnuniyetsizlik, elindekiyle yetinmeyip hep daha fazlasını isteme, birbirinin açığını arama, hırs, öfke ve nefret duyguları hâkim. O zamanların kıymetinin bilinmesinin gerekliliğini, ellerinde var olan saf sevgiyle yetinip mutluluğu hak edenlerin dünyasını anlatan bu anı-roman bizlere de "sadece sevgiye tutunup her zorluğun üstesinden gelebiliriz" mesajını vermektedir.

O yıllarda, Kasımpaşa'da yaşadığımız dünya, "bence" bambaşka bir dünyaydı sanki. Değerleri, sabırları, hoşgörüleri, ve sıcaklığıyla şimdiki dünyamızdan, hırslar, kompleksler, bencillikler içinde geçen dünyamızdan çok ayrı bir dünya…

Her şeyin sevgi için var olacağı, sevgisiz hiçbir şeyin asla yaşamayacağı bir dünya içinde var olmak ne mutluluktur…[118]

Sonuç olarak her iki eserde de benzer bir anlayışın varlığı görülebilir. Eserlerdeki bir diğer nokta da her iki yazarın insan yaşamına ve psikolojisine yaklaşımlarının paralelliğidir. Fakir ama mutlu insan motifi ikisinde de bulunur, tek fark vardır; "Evimizin İnsanları"ndaki motifin ağırlığı diğer romana göre daha baskındır.

Şimdiki zamanın tersine birbirlerinin hallerinden anlayan, empati yapabilen bu koca yürekli insanlar hayatlarını kendilerine zindan etmek yerine zevk alacak yönlerini bularak mutlu olurlar. Çünkü sahip olduklarının paylaşarak çoğalacağı kanaatindedirler. Paylaşmanın ne olduğunu bilmeyenlerin mallarının bereketi de olmaz.

3.6.2. Bireysel ve Sosyal Dayanışma Motifi

İnsan, doğası gereği toplumsal bir varlıktır ve daima bir arada yaşamaya muhtaçtır. Birlikte yaşamanın gereği olan dayanışma ile insanlar yardımlaşmayı, birlikte iş yapmayı öğrenirler. Çünkü insanlar sosyal canlılardır. Dayanışma sayesinde kaynaşır ve kendi ortamını oluşturur.

Sosyal dayanışma, bir toplum içerisinde yaşayan insanların aralarındaki yakınlaştırıcı bağları ve karşılıklı yardım veya işbirliğiyle ilgili durumlarını gösteren bir oluşumdur. Sosyal dayanışmanın bir toplumda oluşabilmesi için öncelikle fertlerin diğerlerine karşı iyi niyet ve samimi bir hisle yaklaşması gerekmektedir.

---

[118]Kemal Demirel, **a.g.e.**, s. 113-114.

Sosyal olmak, birlik ve beraberlik içinde yaşamayı gerektirir. Toplum oluşturma isteği insanın doğasında vardır. Bu nedenle bir arada olarak ilk başta aile kurarak toplumsal bir birim oluşturup sosyalleşme yoluna girerler. İki eserde de kan bağıyla aile olan kişiler haricinde bir de bu bağ olmadan aile sıcaklığını içinde hisseden kişiler vardır.

Her iki eserde de sosyal dayanışma çerçevesinde bireylerin birbirine yardım etmesi önemli ölçüde fark edilir. Kimin neyi eksikse toplanıp alınır, kimin sofrasında yemek yoksa paylaşılır hatta kimin parası yoksa olan olmayana karşılıksız verir. Karakterler bir arada yaşar ve bu husus psikolojik bir ihtiyaçtan olduğu kadar sosyal ve iktisadî bir gereklilikten de kaynaklanmaktadır. Bireyler kendi çevrelerinde bir düzen yaratırlar. Bu, onların kendi aralarındaki ilişkiyi belirler.

"Yardımlaşma; insanların tek başlarına üstesinden gelemeyeceği sorunlarda, maddi, manevi güçlerini, bilgi, deneyim, düşüncelerini birleştirerek sorunları yok etmek veya en aza indirmeye çalışmaktır. Yardımlaşmanın yüksek derecede yapıldığı toplumlarda huzur, mutluluk ve başarı olur. Böyle toplumlarda insanlar arasında dostluk duyguları kuvvetlenir. Kin ve nefretler erir, yok olur. Yardım eden fert mutlu olurken yardım gören kişi de eksiğini giderme imkânına kavuşur. Zengin ile yoksul arasındaki farklılık azalır. Her iki insan arasında sevgi ve saygı oluşur. Toplumda böylece sosyal denge sağlanmış olur.

Yardımlaşma zenginin fakire, güçlünün güçsüze karşı bir lütuf, aşağılama, üstünlük sağlama gibi duygularla yapıldığında mutluluk yerine mutsuzluk, sevgi yerine kin ve nefret duygularını körüklemiş olur. Unutulmamalı ki toplumu oluşturan bütün bireyler birbirine muhtaçtır. Yardımlaşma yapılırken bu bilinç ile hareket edilmelidir."[119]

Her iki eserde de yardımlaşma üst seviyededir. Maddi ve manevi, birbirlerine destek olurlar. O yüzden içlerinde hiç kavga olmaz ve birbirlerine gayet ılımlı davranırlar. Komşusu

[119]https://eodev.com/gorev/13729762

açken tok yatmayan bu insanlar, o kadar yokluk içinde bile bu kadar güzel bir uyum nasıl yakalamışlardır hala anlaşılabilecek bir durum değildir. Hiçbir çıkar göz etmeden birbirlerine yardım etmeleri, aralarındaki sosyal dayanışmaya bağlıdır.

"Georg Henih'e Ağıt" eserinde Viktor ve ailesinin yaşlı ve yapayalnız usta Georg Henih'e karşılıksız yardım etmesi yardımlaşmaya örnektir. Hatta Marin'in, Georg Henih'in maddi durumuna destek olması için herkesten para toplaması ve bunun sonucunda hiç tanımadığı insanlardan oluşan Müzikal Tiyatrosu'nun yönetiminden bile yardım gelmesi de sosyal dayanışmaya örnek gösterilebilir. Georg Henih'in öğrencileri Hristo Frantov ve İvan Konov ile komşusu Kızıl ve karısı hariç, mahalledeki diğer insanlar birbirlerine yardım etmekten kaçınmazlar. İyi insanların yanı sıra kötü kalplilerin de olduğu romanda merhametsiz ve çıkarcı öğrencileri ve komşusu bu gruba örnek verilebilir. Fakat buna rağmen eserde yardımlaşma ve dayanışma o kadar güzel anlatılmıştır ki bu kötü insanların varlığı çok önemsenmemiştir. Mesela, Georg Henih'in sağlık durumunun kötüye gittiğinde gelen Doktor Berberyan, zavallı ustanın halini ve yaşadığı yeri görünce vizite ücreti almamıştır. Hatta üstüne ilaçlarını bile kendisi vermiştir.

"Evimizin İnsanları" eserinde Kerim Dayının eline geçen her şeyi etrafındakilere pay etmesi, yardımlaşmanın en büyük örneğidir. Bunun haricinde Ulviye Teyzenin çalıştığı lokantalardan getirdiği parça parça kuru ekmeği, Bedriye Teyze ve kızı Asiye'nin çaldıkları eşyaları paraya çevirip eve yiyecek almaları maddi anlamda birbirlerine destek olduklarının göstergesidir. Kemal'in hasta olup yataklara düşmesi üzerine ev sakinlerinin Kamile Hanımı hiç yalnız bırakmamaları, o kadar yoksulluğa rağmen kişiliklerinden ödün vermeyen konağın bu onurlu insanları fakirler için dağıtılan yemek artıklarını kendilerinden daha kötü durumda olan aileleri düşünerek almaya gitmemeleri, kendisi aç simit satmaya çalışan ama arkadaşına simit ikram eden çocuk (Abdullah) ve bunu kabul etmeyen diğer aç çocuk (Kemal) figürü de aralarındaki manevi desteğe örnektir.

Bu kadar birbirine kenetlenen insanların hiçbir derdi yokmuş gibi bir arada yaşamasına hayret edilir tabii ki ama bilmediğimiz bir nokta vardır ki o da hepsinin bir sürü derdi vardır lakin birbirlerine yardım ederek kendi sorunlarını unuturlar. Günümüzde bu duyguyu anlamak bir hayli zor. Şimdi insanlar, ellerinde ne kadar para olursa olsun bir kuruşunu vermekten bile kaçınıyor. Herkesin birbirine sevgi ve saygıyla baktığı bu evde yaşayan insanlar bugünün şartlarında yaşayan bizlere ütopik gelmektedir. Aralarındaki dayanışma günümüz şartlarında bulunamayacak manevi bir değerdir. Evdeki insanların birbirlerine olan bağlılığı tartışmaya kapalıdır. Birbirleriyle atışsalar bile dışarıdan birine karşı birlik olmasını bilirler.

3.6.3. Usta – Çırak Motifi

Sanat, bireyin bireysel becerilerini, estetik(güzel) ürünlere dönüştürme çabasıdır. Çoğu araştırmacıya göre de sanat kişinin hayal gücüyle yeni bir şeyler ortaya koymasıdır. Sanatsız bir dünya anlamsız ve dilsiz haldedir. Sanatın olmadığı bir toplumda kültür ve medeniyetin de gelişebilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi mümkün değildir. Bu işi yapanlara sanatçı denmektedir. Sanatın çeşitleriyle de güzel sanatlar ilgilenir.

Zanaat ise sermayeden çok el emeğine dayanan ya da öğrenmeden çok el becerisi ve ustalık gerektiren meslektir. Bu işi yapan ustalara ise zanaatkâr denilir. Burada amaç daha çok ticari olmaktadır. Bu iş sanattan çok, para kazanmak için yapılır. Bazı kişilere göre zanaat da sanatın bir koludur. Pratik sanat olarak adlandırılır.

Sanat ile zanaatın farklarını sıralarsak; sanat için güzellik ön planda iken zanaat için daha çok fayda ön plandadır. Sanat, maddi kazanç düşünmez. Zanaat, para kazanmak için yapılır. Sanat eserleri özgündür, yaratıcılık ön plandadır. Zanaat için öyle bir şart gerekmez.

Aynı üründen çok fazla da olabilir. Tahtadan bir sandık yapmak, pratik bir sanat olan marangozluktur. Yapılan bu sandığı oyarak süslemek işi bir sanattır.

Aşçılık, duvarcılık, marangozluk, dokumacılık gibi günlük hayatımıza girmiş alışkanlık ve ustalık isteyen meslekler bu bölüme girer. Halk arasında bu işlere aşçılık sanatı, duvarcılık sanatı, marangozluk sanatı denilmektedir. Bunlar zanaatın ilgi alanına girmektedir.

Edebiyat, müzik, heykel, mimari, resim, fotoğraf, sinema ve dans gibi estetiğe bağlı sanatlar ise güzel sanatların ilgi alanına girmektedir.

Bir mesleği öğrenmenin en etkili yolu yaparak, yaşayarak olmasıdır. Kitapla, dersle, kursla, okuyarak ya da dinleyerek de öğrenmek mümkün ama mesleğin tüm inceliklerini bilen birinin yanında gözlemleyerek öğrenmek daha başka. Öğrenmenin belki de en etkili yolu budur.

Usta-çırak ilişkisi tarihi geçmişe dayanan bir öğrenme yoludur. Bu ilişkide insanlar bir işi usta gözetiminde daha kolay ve daha doğru şekilde öğrenir. Burada gerekli olan şey, işinin profesyoneli bir usta ve işi öğrenmeye çalışan bir çıraktır. Usta bildiği her şeyi çırağa anlatır, çırağın da gözlem yapmasını bekler. Gözlem yapan çırak artık ustanın yardımıyla işlere el atar ve belli bir süre sonunda artık ustasının yardımı olmadan çalışır. Bu sayede çırak o işin ehli olmaya başlar ve ustalığını kanıtlar. Usta-çırak ilişkisinde uygulama ve tecrübe söz konusu olduğu için kalıcı bir öğrenme yöntemi olarak kabul edilir.

“Georg Henih’e Ağıt” eserinde yaşlı keman ustası Georg Henih o kadar yoksulluğuna rağmen ayakta kalma gücünü sanatından alır. Sanatın kalıcı bir değer olduğunu ve nesilden nesle aktarılması gerektiğini savunan usta, sanatçının geride bıraktığı eserleriyle anılacağını bildiğinden mesleğin tüm inceliklerini öğrenmesi için çıraklar yetiştirir.

Georg Henih çok ünlü bir müzisyendir. Zamanında herkes ondan keman satın almak için sıraya girmiştir. Bulgar müzik kültürünün temellerini oluşturmak için Sofya'ya, memleketi Çekya'dan getirilmiştir. Asla bir maddiyat düşünmeyen yaşlı usta yaşlandıkça mesleğini yeni nesle öğretmeyi hedeflemiştir.

Mesleğinin bütün inceliklerini öğretmiştir öğretmesine de karakterli olmayı öğretememiştir. Çünkü öğrencilerinin gözünü para hırsı bürümüştür. Mesleğini icra ederken önceliği sanata değil paraya vermişlerdir. Öğrencileri usta kadar duyarlı değildir.

Maalesef yaşlı usta bütün bilgisini aktarıp onları meslek sahibi yapmasına rağmen öğrencileri (çırakları) ustaya yardım etmez. Bir çıkarları yoksa günahını bile vermekten korkan bir karaktersizliğe sahiplerdir. Yaşlı ustanın bakıma muhtaç olduğu zamanlarda bile maaşlarından cüzi miktarda para yardımında bulunmak bir yana manevi anlamda bile destek olmamışlardır.

Yukarıda anlattığımız cümleler, usta-çırak ilişkisinin ne denli farklılık gösterdiğinin delilidir. Çırakların ustaya minnet edip onu el üstünde tutması gerekirken adeta tanımazdan gelmişlerdir. Hatta dahası onu yalnızlığa ve ölüme terk etmişlerdir.

Yaşadığı evi üzerine alabilmek için Georg Henih'e ait resmi hiçbir belge bulunmamaktadır. İlk önce pasaport çıkartılmalıdır ki pasaport çıkartabilmek için üç kişinin onu tanıyor olması yeterlidir. Marin, çıraklarına rica eder ama onlar bunun için zamanlarının olmadıklarını, daha önemli işlerinin olduğunu mesela; karakola ya da mahkemeye gittiklerinde dükkânlarına gelen müşterileri kaçıracaklarından kazanacakları parada azalma olacağını hesap ederler.

Pasaport işini bir şekilde çözen Marin yaşlı usta için tekrar birilerinden yarım istemek zorunda kalır. Çünkü oturduğu evde gerçekten ilkel koşullarda yaşayan ustaya maaş bağlanması gerekir. Bunu tek başına Marin'in üstlenmesi bir hayli zordur. O yüzden

çevresinde maddi durumu iyi olan iki kişi tanımaktadır ve onlar yine yaşlı ustanın çıraklarıdır. Ve her zamanki gibi onlardan beklenilen davranışı yerine getirerek yaşlı ustaya bir kez daha yardım etmekten imtina ederler. Aldıkları maaşın belki de yüzde biri denilecek miktarını bile vermekten korkarlar.

Yaşlı usta herkesten gizli Tanrı için keman yapmaya başlar. Ömrünün son günlerini yine sanat yaparak geçirmek isteyen Georg Henih, bu sefer sanatının jübilesini yapmaya hazırlanır. Ne yaptığını merak eden çırakları kemanı görmekte ısrarcı olurlar. Onların derdi sanatını görmek değil, kemanı nasıl yaptığını görmektir. Çünkü ustaları ünlü bir keman ustası olduğundan müşteriler olur da o kemanı beğenip isterlerse hazırlıklı olmaları gerekir. Ne yapıp edip kemanı görecek bir yol bulurlar. Gördüklerine inanamayan çıraklar bu keman sayesinde Georg Henih'in akli dengesinin iyi olmadığını anlayıp rahat bir nefes alırlar. Çünkü yaşlı ustanın yaptığı keman asla bir sanat eserine benzememiştir.

Kısacası yaşlı usta çıraklarına iyi davranıp onları üzmeden, kırmadan bütün marifetlerini aktarmıştır. Artık ustalarını beğenmeyen, onu her fırsatta eleştiren, işi ondan daha iyi bildiklerini ve yapabileceklerini iddia eden öğrencileri ise bu vefa borcunu ödemek yerine zavallı ustayı o zor zamanlarında yalnız bırakmıştır.

3.6.4. Sanatın (Keman) Kalıcılığı, Maddiyatin (Büfe) Geçiciliği Motifi

Yoksulluk tanımı kişiden kişiye değişiklik göstermektedir: parası olmayana maddiyat, huzuru olmayana maneviyat. Maddiyat cebi, maneviyat ise ruhu besler.

Eserde de Marin ile karısı ve ustanın öğrencilerine göre yoksulluk maddiyatla ölçülürken Georg Henih ve Viktor'a göre maneviyatla ölçülür; ilk gruba göre parasızlık, diğer

gruba göre ise sanattan uzak bir yaşam yoksulluğu getirir. Bu eserde de maddiyat büfeyle; maneviyat keman ile tasvir edilmiştir.

Çünkü yaşlı usta Viktor'a bu dünyanın geçici, asıl olanın öteki dünya olduğunu ve bu yüzden parayla pulla kendimizi zenginleştirmeyi değil, sanatla ruhumuzu zenginleştirmeyi amaçlamayı öğretirken aynı zamanda biz okurlara da bu mesajı empoze etmek istemiştir.

- *Sen trompetle zengin. O olmadan – iyice yoksul.*
- *Ya sen, sen ne elde ettin kemanlarınla? Bu bodrum katını. Bu sefaleti. Paçavra gibi sokağa atılmayı! Öğrencilerin seni duymak dahi istemiyorlar! Biliyor musun bu dünyada neye en çok değer verilir, Georgi Dede? İşte! Bir bak! İyi gör, bunu bir zamanlar kaçırmışsın, Henih Usta.*
- *Eh, Marin! Elinde altın, kafanda çamur. Çocuğa saçmalık konuşma. Dinleme babanı. Baba sinirli. Siniri geçince, o zaman dinle.*[120]

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere Georg Henih sözleriyle sanat zenginliğinin önemini vurgulamaya çalışmıştır ama Marin sanatla bir yere varılamayacağını, zenginliğin parayla ve lüks eşyalarla (konuşmada işaret ederek büfeyi gösterir) olabileceğini ifade eder. Yaşlı usta daha da sinirlenerek Marin'in yeteneğinin çok değerli olduğunu ama bunu uygulaması için değerli fikirlerinin olmadığını son cümlede göstermektedir. "*Elinde altın, kafanda çamur*" cümlesinde elinde altın derken Marin'in yetenekli elleriyle ürettiği sanata, kafanda çamur derken de yanlış fikirlerine atıfta bulunur.

Viktor, Georg Henih sayesinde yaşamı sorgulamaya başlamıştır. Maddiyat ve maneviyat –din (Tanrı var mı yok mu?) –zanaat mı önemli para mı?– vefa vefasızlık – yardımsever olmak mı? Yoksa aç gözlü olmak mı? –hangi duygular bizi yüceltir? –hangi duygular alçaltır? –tüm bu ikilemlerin cevabını Georg Henih ona vermiştir. Bu dünyanın

[120]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 74-75.

geçici olduğunu, asıl olanın öteki dünya olduğunu, maddiyata önem vermenin yanlış olduğunu, maneviyatın bizi kurtaracağına inanmamız gerektiğini, babasının inancının (ateizm) doğru olmadığını, Tanrı'nın varlığına inanmamız gerektiğini, para için değerlerimizden vazgeçmememiz gerektiğini, sanatın ölümsüz ve nesilden nesle geçecek en değerli kavram olduğunu, zor durumda olana yardım edilmesi gerektiğini, üzerinde emeği olan insanlara vefa borcunun ödenmesi gerektiğini, daha fazla zengin olmak için insanların kalbini kırmamanın önemini, bu olumlu ve güzel duyguların bizi yücelttiğini, kötü ve fesat duyguların ise bizi daha çok alçalttığını öğreten kişidir.

Ne var ki ben kim olduğumu unutmuştum!

Georg Henih, kalk! Yanıt ver! En büyük tutkuyla yarattığımız o şeylerin, yarabilme durumunda olduğumuz o yegâne şeylerin yazgısı nedir?

Zanaat mı daha büyük yaşamdan, yoksa yaşam mı – zanaattan?

Niye dünyada ustaları gücendiren ve aşağı düşüren insanlar vardır?

O büfeyi hatırlar mısın? Evimizde durmaya ve sararmaya devam ediyor ve devasa gölgesi üzerime düşüyor. Hele akşam olup gölgelerin krallığı bastırınca. O gölge üzerime çullanıyor, büyüyor, pencereye kadar uzuyor, dışarı sokağa seriliyor, yelpaze şeklinde diğer sokaklara doğru sürükleniyor, ötelere ilerliyor… Dur!

Yoksulluk şiddet, karanlık, alçaklık, namussuzluk ve ölümdür!

Neler bizi açgözlü, kötü ve yüreksiz kılıyor?

Neler bizi alçaltıyor ve aşağılatıyor?[121]

[121]Viktor Paskov, **a.g.e.**, s. 138-139.

Bu dünyada kazandığımız paranın, malın mülkün geçici olduğunun, öldükten sonra yaptığımız işlerle anılacağımızın kanıtıdır Georg Henih. Kimse Marin'in yaptığı büfeden hayranlıkla bahsetmeyecektir ama herkes Georg Henih'in ne kadar büyük bir usta olduğunu anlatacaktır. O ve eserleri nesilden nesle aktarılırken Marin ve yaptığı büfe kimsenin aklına bile gelmeyecektir.

SONUÇ

Yüksek lisans tezinin kapsamını, çağdaş Bulgar yazar Viktor Paskov'un, birinci basımı 1987'de Sofya'da yapılan ve çok kısa sürede birkaç yeni basıma ulaşan "Georg Henih'e Ağıt" ["Balada za Georg Henih"] başlıklı eseriyle Türk yazar Kemal Demirel'in, birinci basımı 1985'te İstanbul'da yapılan "Evimizin İnsanları" başlıklı anısının, karşılaştırmalı edebiyat biliminin bütün yöntem ve araçlarını kullanma ve uygulama yoluyla ortaklıklar, benzerlikler ve farklılıklar bakımından karşılaştırılmaları teşkil etmektedir.

Çeşitli tarihsel, kültürel ve ideolojik nedenlerden ve gerekçelerden Bulgar edebiyatının Türkiye'de, keza Türk edebiyatının da Bulgaristan'da iyi bilindiğini ve tanındığını söylemek mümkün değildir. Bulgaristan'da Türkoloji'nin bir yüzyılı, Türkiye'de de Bulgaristiğin çeyrek yüzyılı aşkın geçmişleri olmasına rağmen Bulgarcada özgün veya çeviri bir Türk edebiyatı tarihi kitabının, Türkçede de Bulgar edebiyatı tarihiyle ilgili kitapların eksikliği göze çarpmaktadır. Bundan dolayı şimdiye kadar Bulgar ve Türk edebiyatları arasında kapsamlı yazar ve eser karşılaştırması yapılamamıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında yeterince karşılıklı çevirilerin yapılmaması ve edebiyat alanında araştırılmaların olmaması bulunmaktadır.

Çağdaş Bulgar ve Türk edebiyatından iki yazarın, neredeyse aynı yıllarda yayımlanmış ve okuruyla buluşmuş iki eserini karşılaştırırken her iki yazarın hayatı ve yaratıcılıkları hakkında bilgiler verilmiştir. İki eserin odağına aldığı tarihsel dönemler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarına denk düşen 1950'li yıllarda başkent Sofya ve Türkiye Cumhuriyeti'nde, İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllar, 1930'ların sonunda İstanbul), bu yıllarda arka planda gelişen toplumsal olaylardan dolayı yaşanan zorluklara ışık tutulmuştur. Ancak her iki tarafta da insanların gündelik yaşamı, çektikleri sıkıntılar, yaşadıkları ortamın

sefaleti, açlık, belirsizlik kol gezmesine rağmen bireyler arasındaki müthiş dayanışma, paylaşma, bir lokmayı bölüşme isteği ve hazırlığı hayatı çekici kılmaktadır.

Karşılaştırmalı edebiyatın, sınırlı ve kesin bir alana uygulanan bir teknik olmadığı ve olamayacağı kabul edilmektedir. Karşılaştırılmalı edebiyat yöntemi ve uygulaması son yıllarda yaygınlık kazanan ve sadece ortaklıkları ve benzerlikleri değil farklılıkları da kapsayan bir yöntemdir.

Karşılaştırmanın konusu olan eserlerin incelenmesinden önce o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Ortak konu, kahramanlar ve motifler tek tek incelenmek yoluyla işlenişlerindeki farklılıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde açıklanarak belli bir zemine oturtulmuştur. İncelenen eserlerde ortak konunun ve motiflerin işlenişindeki edebi ve düşünsel akıma ilişkin farklılıklar ortaya çıkarılmıştır.

Karşılaştırması yapılan her iki eserin edebi türü, kullanılan anlatım teknikleri, izlenilen yazar stratejileri ve hedefleri (her iki yazar da çocukluklarında yaşadıkları ve tanıklık ettikleri olayların ve insanların unutulmalarını önlemek, edebiyatın gücüyle onları canlı ve ölümsüz kılmak isterler), çocukluk çağına dönüşleri, anlatılan olayların geçtiği ve geliştiği mekânlar ve ortamlar (birçok ailenin yaşadığı evin, sokağın, mahallenin), ortak noktaları ve kaderi yoksulluğun olduğu aileler (anlatıcı rolündeki her iki kahraman da ailenin tek çocuklarıdır), anne ve baba figürlerinin, komşuların, sosyal çevrenin ve çocukluk arkadaşlarının, evde sürdürülen hayatın, aile içi ve komşular arası ilişkilerin, geçim dertlerinin ve sıkıntılarının, varlıklı akrabaların, iki çocuğun gerçek ve hayal dünyalarının, fakir ama mutlu insanlar, bireysel ve toplumsal dayanışma vs. motiflerin karşılaştırması yapılmıştır. Ayrıca her iki çocuğun da dünyalarına gizemlilik katan, hayatlarını değiştiren, hayal güçlerini kışkırtan, dünyalarını genişleten ve renklendiren, güzellik katan kahramanlar da karşılaştırılmıştır.

Bunun yanı sıra sosyal sefaletin sanat ve dayanışma yoluyla aşma motifi üzerinde de durulmuştur.

Sonuç olarak, yaklaşık aynı yıllarda iki komşu ama farklı ve keskin ideolojik bloklarda yer alan ülkelerde dünyaya gelen ve yazar kimlikleri kazanan iki yaratıcının birbirini tanımamalarına, okumamalarına, etkilenmemelerine hatta birbirinden haberleri olmamalarına rağmen neredeyse aynı yıllarda okurla buluşan iki eserinde şaşırtıcı derecede ortaklıklar ve benzerlikler ortaya çıkarılmıştır.

ÖZET

Çağdaş Bulgar yazarı Viktor Paskov'un birinci basımı 1987'de Sofya'da yapılan ve çok kısa sürede birkaç yeni basıma ulaşan "Georg Henih'e Ağıt" ("Balada za Georg Henih") başlıklı eseriyle günümüz Türk yazarı Kemal Demirel'in birinci basımı 1985'te İstanbul'da yapılan "Evimizin İnsanları" başlıklı anısının, karşılaştırmalı edebiyat biliminin bütün yöntem ve araçları kullanılarak yapılan karşılaştırmasında ortak ve benzer yönler olduğu gibi bazı farklılıklar da tespit edilmektedir. Yaklaşık aynı yıllarda iki komşu ama farklı ve keskin ideolojik bloklarda yer alan ülkelerde dünyaya gelen ve yazar kimlikleri kazanan iki yaratıcının birbirini tanımamalarına, okumamalarına, etkilenmemelerine hatta birbirinden haberleri olmamasına rağmen neredeyse aynı yıllarda okurla buluşan iki eserinde şaşırtıcı derecede ortak ve benzer yönler ortaya çıkmaktadır. İki eserde benimsenen anlatım teknikleri, izlenilen yazar stratejileri ve hedefleri (her iki yazar da çocukluklarında yaşadıkları ve tanıklık ettikleri olayların ve insanların unutulmalarını önlemek, yazmanın gücüyle onları canlı ve ölümsüz kılmak isterler), çocukluk çağına dönüşleri, anlatılan olayların geçtiği ve geliştiği mekânlar ve ortamlar (birçok ailenin yaşadığı ev, sokak, mahalle), ortak noktaları ve kaderi yoksulluğun olduğu aileler (anlatıcı rolündeki her iki kahraman da ailenin tek çocuklarıdır), anne ve baba figürleri, komşular, sosyal çevre ve çocukluk arkadaşları, evde sürdürülen hayat, aile içi ve komşular arası ilişkiler, geçim dertleri ve sıkıntıları, varlıklı akrabalar, iki çocuğun gerçek ve hayal dünyaları, fakir ama mutlu insanlar, bireysel ve toplumsal dayanışma vs. motifleri ortaya çıkmaktadır. Her iki çocuğun da dünyalarına gizemlilik katan, hayatlarını değiştiren, hayal güçlerini kışkırtan, dünyalarını genişleten ve renklendiren, güzellik katan kahramanlar da tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra sosyal sefaletin sanat ve dayanışma yoluyla aşma, kemanla temsil edilen sanatın kalıcılığı, bir mutfak eşyası olan büfeyle temsil edilen maddiyatın geçiciliği motifi öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Bulgar Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat, Viktor Paskov, “Georg Henih’e Ağıt”, Çağdaş Türk Edebiyatı, Kemal Demirel, “Evimizin İnsanları”.

ABSTRACT

In comparison of comparative literature with all methods and tools of The writing entitled "Lament for Georg Henih" (Balada za Georg Henih) of Contemporary Bulgarian writer Viktor Paskov's first edition in Sofia in 1987 which reached several new editions in a very short time and the memoir entitled "The People of Our Home (Evimizin İnsanları)" of Kemal Demirel's, Turkish writer of modern-day, first edition in Istanbul in 1985, it is determined that there are common and similar aspects as well as some differences. Although the two creators who were born in the countries of two neighbors, but in different and sharp ideological blocs in the same years and gained author identities who did not know each other, did not read their writings, did not affect each other, even they did not have knowledge of each other, surprisingly there are common and similar aspects of the two works that reunited with the reader in almost the same years. Expression techniques adopted in two works, author strategies followed and objectives, (both authors wish to prevent the forgiveness of events and incidents that they have experienced and witnessed in their childhood, and make them alive and immortal with the power of writing), their return to childhood, the places and environments where the events described and developed (houses, streets, neighborhoods where many families live), families with common points and with destiny of poverty (both heroes in the role of narrators are the only children of the family), mother and father figures, neighbors, social environment and childhood friends, the life lived at home, relations between intrafamilial and inter-family, the struggle to make a living and its troubles, wealthy relatives, the real and imaginary worlds of two children, poor but happy people, individual and social solidarity motives vs. emerge. It is determined that there are also heroes who add mysteries to their worlds, change their lives, provoke their imagination, expand and color their worlds and add beauty. In addition to this, the motive of overcoming social misery through art and

solidarity, the permanence of the art represented by the violin, the transience of the material represented by a kitchen utensil becomes prominent.

Keywords: Contemporary Bulgarian Literature, Comparative Literature, Viktor Paskov, "Lament for Georg Henih", Comtemporary Turkish Literature, Kemal Demirel, "The People of Our Home (Evimizin İnsanları)".

KAYNAKÇA

1. Demirel, Kemal. **Evimizin İnsanları** (3. basım), İstanbul, 1998.
2. Paskov, Viktor. **Balada za Georg Henih** (2. basım), Sofya, 1990.
3. Paskov, Viktor. **Georg Henih'e Balad** (Çeviri Hüseyin Mevsim), Ankara, 2008.
4. İgov, Svetlozar. **Kratka İstoriya na Bılgarskata Literatura**, Sofya, 1995.
5. İvanov, Nikola. **Podrejdane na Balnata Zala** (Kniga vtora), Sofya, 2008.
6. Krısteva, Vesela. **Turtsizmite v Bılgarskija Ezik**, Sofya, 2003.
7. Romanski, Stoyan. **Bılgarsko-Turski Reçnik**, Sofya, 1984.
8. Samarcieva, Vera. **Uçeben Tursko-Bılgarski Frazeologiçen Reçnik**, Sofya, 1992.
9. Aytaç, Gürsel. **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi,** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1997.
10. Enginün, İnci. **Mukayeseli Edebiyat**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
11. Kefeli, Emel. **Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri**, İstanbul: Kitabevi, 2000.
12. Öztürk, Ali Osman (haz.). **Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları**, Konya, 1998.
13. Aktulum, Kubilay. **Metinlerarası İlişkiler**, Ankara: Öteki Yayınevi, 1999.
14. Kefeli, Emel. Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 4, Sayı 8, s. 331-350, 2006.
15. Turan, İsmail. Edebiyatın Menşei, Karşılaştırmalı (Mukayeseli/Komparatistik) Edebiyatın Dünya ve Türk Edebiyatındaki Yeri Hakkında Bir İnceleme, **Türk Dili Dergisi**, Cilt 113, Sayı 791, s. 92-95, Kasım 2017.
16. Öztekin, Nezahat. Mukayeseli Edebiyat – Araştırma Tarihi ve Yöntem, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 2/4, Fall 2007.

Elektronik Kaynaklar

1. https://tosunnecip.blogcu.com/1970-ten-gunumuze-turk-oykuculugu/1673356
2. https://www.edebiyatfakultesi.com/wp-content/cache/all/oyku-hikaye/turk-edebiyatinda-oyku-hikaye/1960-sonrasi-turk-hikayesi/index.html
3. https://www.youtube.com/watch?v=TSyzO9RHQmk
4. http://tosunnecip.blogcu.com/1980-sonrasi-turk-oykuculugu/1676949
5. https://www.youtube.com/watch?v=4tbmJTCzpHE
6. https://www.goodreads.com/author/show/1109736.Viktor_Paskov
7. https://akniga.org/paskov-viktor-ballada-o-george-henige
8. http://ciela.bg/persons/person/viktor-paskov/573
9. https://www.turkedebiyatcilar.net/kemal-demirel-kimdir-hayati-eserleri
10. https://www.sinefil.com/sinekritik/3d3p2e2
11. https://www.sonersadikoglu.com/romanda_anlatim_teknikleri.html
12. https://edebiyatvesanatakademisi.com/forum/detay/divan-nesri-mesnevi-tarih/uslup-nedir-divan-edebiyatinda-sade-orta-suslu-li-uslup/741
13. https://www.turkedebiyati.org/uslup-nedir-uslup-cesitleri-ve-ozellikleri/
14. https://eodev.com/gorev/13729762